

ՀՆՉԱԿԵԱՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԻՄՈՒՄԸ ԵՈՒՆԵՍԿՕ-ԻՆ

Վերջին օրերին ատրպեյնանական եւ միջազգային մամուլն անդրադարձաւ Պաֆուի 26 Կոմիսարներին յուշարձանի խնդրին: Պարզու՛մ է, որ ատրպեյնական դեկավարուքիւնը որոշել է ապամոնտաժել 26 Կոմիսարների յուշարձանը եւ նրանց անիւնները հանելով, տեղափոխել Պաֆուի ծայրամասերից մէկը:

Հաշուի առնելով այն փաստը, որ Պաֆուի 26 Կոմիսարների անուներ նախ եւ առաջ կապու՛մ են 20-րդ դարի մեծ մտաւորական եւ յեղափոխական գործիչ Ստեփան Ծախումբանի հետ, մենք՝ Հնչակեան երիտասարդներս, վստահ ենք, որ այս քայլն ուղղուած է առաջին հերթին հայ տեսակի եւ հայի անուան ոչնչացման հետ:

Պաֆուի 26 Կոմիսարների անիւնների անարգութեամբ յաջորդել է նախիջուանի հայկական խաչքարների ոչնչացմանն ու, առհասարակ, Ատրպեյնանում գտնուող ողջ հայկական մշակութային կոթողների ոչնչացմանը:

Ելնելով վերոնշյալից՝ պահանջում ենք եմֆեզիս 26-ի դեկավարութիւնից հետաքրքրուել 26 Կոմիսարների յուշարձանի նախատարրը եւ տալ ատրպեյնական հերթական մշակութային յանցագործութեան գնահատականը:

**ՄԻՀԿ «Մարգիս Տիրումի»
 Ռեսանդական երիտասարդական
 Միութիւն**

ԸՍՏ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆԻ՝ ՅԵՏԸՆՏՐԱԿԱՆ ԻՐԱԴԱՐՁՈՒԹԵԱՆՑ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՏԵՂԻ ԿՈՒՆԵՆԱՆ ԽԱՆՏՈՒՄՆԵՐՈՎ

Հայաստանի Մարդու Իրաւունքներու Պաշտպանի գրասենեակը ուսումնասիրած է Յատուկ Քննչական Ծառայութեան պետ Անդրանիկ Միրզոեանի՝ Վալոյ Զորի դատախազին տրուած քննչական յանձնարարականը, որ անցած շաբաթ հրատարակած էր Լեւոն Տէր-Պետրոսեան, եւ հանգած է այն եզրակացութեան, որ Յատուկ Քննչական Ծառայութեան պետը նման յանձնարարական տալու իրաւունք չունէր դատախազին:

Մարդու Իրաւունքներու պաշտպան Արմէն Յարութիւնեան, մամլոյ ասուլիսի մը ընթացքին յայտարարեց, որ ուսումնասիրած է փաստաթուղթը ու օրէնքէն բխող իր դիտարկումները ներկայացուցած է, որոնք պիտի ուղարկուին ինչպէս Վալոյ Զորի դատախազին, այնպէս էլ Յատուկ Քննչական Ծառայութեան պետին եւ այլ պատկան մարմիններուն:

Ըստ Արմէն Յարութիւնեանի երկրի օրէնսդրութեամբ դատախազութիւնը կը վերահսկէ քննչա-

ԵՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔԻ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՅԱՆՁՆԱԿԱՏԱՐ ԹՈՄԱՍ ՀԱՄՄԱՐՊՐԿ ՅԱՅՏԱՐԱՐԵՑ՝ «ԴԱՏԵՑԷՔ ԵԹԵ ՓԱՍՏԵՐ ՈՒՆԻՔ, ԵԹԵ ՈՉ՝ ԱԶԱՏ ԱՐՉԱԿԵՑԷՔ»

Եւրոպայի Խորհուրդի Մարդու Իրաւունքի հարցերու յանձնակատար Թոմաս Համարպրկ Յուլիս 15-ին հանդիպում ունեցաւ Հայաստանի լրագրողներուն հետ եւ ներկայացուց Հայաստան կատարած իր եւօրեայ այցելութենէն ստացած տպաւորութիւնները:

Համարպրկ Հայաստանի մէջ ուսումնասիրած է Եւրոպայի Խորհուրդի Խորհրդարանական Վեհաժողովի (ԵԽՎ) 1609 եւ յատկապէս 1620 բանաձեւերու կատարման ընթացքը, քանի որ Սեպտեմբեր 11-ին պէտք է զեկոյց պատրաստէ ԵԽ մոնիտորինգի խումբի համար՝ քաղաքական բանտարկեալներու եւ Մարտ 1-ի իրադարձութիւններու ուսումնասիրութեան վերաբերելով:

Մարդու Իրաւունքի յանձնակատարը Երեւանի մէջ հանդիպած է նախագահի, խորհրդարանի նախագահի, մի քանի նախարարներու, դատախազի, ոչ կառավարական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներու, Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի, կալանաւորուած անձերու եւ անոնց ընտանիքներու անդամներուն հետ:

Թոմաս Համարպրկ յայտնեց, որ իր հանդիպումներու ընթացքին երկար քննարկում ունեցած է, թէ արդեօ՞ք բանտերու մէջ գտնուողները քաղաքական բանտարկեալ են: «Ես մտահոգութիւն արտայայտած եմ այդ կա-

ԵԽ-ի մարդու իրաւունքի յանձնակատար Թ. Համարպրկ մամուլիսի ընթացքին

պակցութեամբ», - ըսած է Համարպրկ: Անոր կարծիքով, մտահոգիչ է այն, որ քաղաքական ակտիւութիւն ցուցաբերած մարդիկ արդէն 4,5 ամիս ազատագրուած են եւ անոնց կալանքի ժամկէտը կ'երկարացուի:

Համարպրկ մտահոգիչ նկատեց նաեւ, որ այդ մարդոց գործը դատարան չէ ուղարկուած: Այս կապակցութեամբ ան դիմած է

Հայաստանի իշխանութեան, որ եթէ ունի մեղաւորութեան ապացոյց, ապա գործը թող արագ տանին դատարան, իսկ եթէ ոչ, ապա թող այդ մարդիկ ազատ արձակուին:

Միւս կողմէ Հայաստանի առաջին նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան Յանձնակատար Թոմաս Համարպրկի հետ հանդիպման ժամանակ ներկայացուցած է այն փաստաթուղթը, որով յատուկ քննչական ծառայութեան ղեկավարը Վալոյ Զորի մարզի դատախազին հրահանգած էր հարցաքննել Տէր-Պետրոսեանի աջակից բոլոր ակտիւիստներուն եւ անոնց հարազատներուն:

«Պարոն Տէր-Պետրոսեանը, առաջին հերթին, ներկայացրեց վերջերս իր կողմից հրատարակուած այն փաստաթուղթը, որով քննչական ծառայութեան պետը ապօրինի յանձնարարութիւն էր ուղարկել շրջանային դատախազներին, որի հիման վրայ ամբողջ Հայաստանով մէկ ձեռնարկուեց

Շաբ.ը էջ 4

ԵՐԿՈՒ ՀԱՅ ՆԱԽԱՐԱՐ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՆՈՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄԵՆ ՆԵՐՍ

Պետական նախարար Ժան Օղասապեան

Մեծամասնութեան եւ ընդդիմադրութեան միջեւ ամիս ու կէս տեւող բանակցութիւններէ ետք, Յուլիս 12-ին Լիբանան ունեցաւ իր նոր՝ ազգային միասնականութեան կառավարութիւնը:

Վարչապետ Ֆուատ Սինիորայի գլխաւորած 30 նախարարներէ բաղկացած կառավարութեան մէջ կը գտնուին երկու հայեր՝ Ժան Օղասապեան եւ Ալան Թապուրեան:

Խորհրդարանական մեծամասնութեան մաս կազմող Ժան Օղասապեան նշանակուած է Պետական նախարար, իսկ ընդդիմադրութեան

Ռեժանիթի եւ ջուրի նախարար Ալան Թապուրեան

կողմէ առաջադրուած Ալան Թապուրեան նշանակուած է Ռեժանիթի եւ ջուրի նախարար:

Այս երկու նախարարները նաեւ կը ներկայացնեն Լիբանանահայութեան մէջ գոյութիւն ունեցող բաժանումները: Ս.Դ. Հնչակեան եւ Ռեժանիթի Ազատական կուսակցութիւնները, որոնք մաս կը կազմեն անկախական «Մարտ 14»-ի ճակատին, ներկայացուած են Ժան Օղասապեանով: Իսկ, «Հրգպալլահ»-ի կողմնակից «Մարտ 8»-ի ճակատը, որուն կը պատկանի Հ.Յ.Դաշնակցութիւնը, ներկայացուած է Ալան Թապուրեանով:

Շաբ.ը էջ 4

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՍԻՍ

«ՆՈՐ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ» ԺԱՄԱՆԱԿԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Հայաստանի այսպես կոչուած նոր իշխանութեան գործողութիւնները կապակցուած են բնական հարց կապ հանրութեան շրջանում՝ այդ գործողութիւնները իսկապէս անկեղծ մղում են, ինչ որ բան փոխելու անկեղծ ցանկութիւն, թէ պարզապէս իմիտացիա են, որ նպատակ ունեն ներքաղաքական եւ ներհասարակական լարուած շրջանում մեղմել հանրութեան դժգոհութիւնը եւ սիրաշահել հանրութեանը, տպաւորութիւն ստեղծելով, թէ փոխուել է ոչ միայն նախագահը, այլ նաեւ իշխանութեան որակը: Այդ առումով էլ հարց է առաջանում, թէ արդեօք ինչով է պայմանաւորուած այդ որակի փոփոխութիւնը, եթէ իշխանութեան գործողութիւնները իմիտացիա չեն: Արդեօք որակի փոփոխութեան դրդապատճառն այն է, որ Հայաստանում տեղի ունացած նախագահի ընտրութեանը Լեւոն Տէր-Պետրոսեանին չաջողուց հասնել լուրջ հասարակական մոբիլիզացիայի եւ հանրութեանը դարձնել գործօն, ինչը իշխանութիւնն այլեւս չի կարող հաշուի չառնել: Կամ արդեօք իշխանութեան որակի փոփոխութիւնը պայմանաւորուած է ժամանակի պահանջներով, եւ անկախ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի մասնակցութիւնից, իշխանութիւններն անելու էին այն, ինչ անում են հիմա: Կամ, արդեօք իշխանութեան որակի փոփոխութիւնը պայմանաւորուած է գոյս նախագահի փոփոխութեան հանգամանքով, որ Ռոբերդ Քոչարեանը չէ այլեւս նախագահը, այսինքն որ նա էր իշխանութեան որակական փոփո-

խութեան գործընթացի խոչընդոտը: Անկասկած կը լինեն մարդիկ, ովքեր կը կարծեն, միգուցէ իրաւացիօրէն, որ կարելոք իշխանութեան գործողութիւնների որակի փոփոխութեան պատճառը չէ, այլ հենց փոփոխութիւնը՝ իր արդիւնքով: Թերեւս: Բայց, նախ, դեռ արդիւնքը նկատելի չէ: Գուցէ ժամանակ է պէտք, բայց փաստն այն է, որ նկատելի չէ: Եւ երեւի թէ հենց փոփոխութեան պատճառն է կարելոք, արդիւնքին շուտ հասնե-

Եթէ իշխանութեանը որակական փոփոխութեան է պարտադրում Լեւոն Տէր-Պետրոսեանը իր ձեւաւորած համաժողովրդական շարժումով, ապա փաստ է դառնում, որ այն լուրջ քաղաքական գործօն է

լու համար, կամ արդիւնքը մօտեցնելու համար: Ի վերջոյ, փոփոխութեան իմիտացիոն բնույթի բացառաւորումն էլ արդիւնք է, կարելոք արդիւնք, որը կը կանխի հասարակութեանը նորովի մոլորեցնելու իշխանական մարտավարութիւնը: Թերեւս արժէ դիտարկել իշխանութեան գործողութիւնների արտաքին կողմի փոփոխութեան վերը նշուած երեք հիմնական պատճառներն առանձին: Եթէ իշխանութեանը որակական փոփոխութեան է պարտադրում Լեւոն Տէր-Պետրոսեանն իր ձեւաւորած համաժողովրդական շարժումով, ապա փաստ է դառնում, որ այն լուրջ քաղաքական գործօն է, հետեւաբար ակնյայտ է, որ նախագահի ընտրութիւնից յետոյ երկրում տեղի է ունեցել քաղաքական ստատու-

քվոյի փոփոխութիւն: Իսկ այդ իրավիճակում, եթէ իշխանութիւնն իսկապէս ունի որակապէս փոխուելու ցանկութիւն, ապա պարտաւոր է գնալ խորհրդարանի արտահերթ ընտրութեան, քանի որ չի կարող արդիւնաւէտ լինել որեւէ պետական համակարգ, եթէ այդ համակարգի ներկայացուցչական մարմինը՝ պառլամենտը, չի արտացոլում երկրում առկայ քաղաքական ստատուս-քվոն:

Եթէ իշխանութեան որակի փոփոխութեան առկայ արտաքին

նշանները պայմանաւորուած են ժամանակի հրամայականները հաշուի առնելով, ապա այդ դէպքում, եթէ իշխանութիւնն իրապէս ունի որակապէս փոխուելու ցանկութիւն, պէտք է ժամանակի պահանջները հաշուի առնի մինչեւ վերջ եւ ոչ թէ այսպէս կոչուած նախկին (1998-2008) իշխանութեան կադրերին տեղեկու փոխի, ժամանակին եւ դրա մէջ գտնուող շնչաւոր ու անշունչ բոլոր առարկաներին շփոթեցնելու համար:

Եթէ խնդիրը պայմանաւորուած է Ռոբերդ Քոչարեանի անձի փոփոխութեամբ, ապա այդ դէպքում էլ սեփական գործողութիւնների, որակապէս փոխուելու փորձերի անկեղծութիւնը հանրութեանը ապացուցելու եւ հասարակութեանը տարատեսակ "հոգեխան-

գարմունքներից" գերծ պահելու համար Սերժ Սարգսեանը պէտք է տայ Ռոբերդ Քոչարեանի իշխանութեան քաղաքական գնահատականը, յատկապէս երկրի համար առանցքային հանդիսացող խնդիրների առնչութեամբ, մատնանշելով, թէ իր կարծիքով որն է եղել այդ հարցում Ռոբերդ Քոչարեանի հիմնական սխալը: Խօսքը Ռոբերդ Քոչարեանին դատելու, կամ հետապնդելու մասին չէ: Սակայն, եթէ երկրում տեղի են ունեցել նաեւ իրողութիւններ, որոնք հանրութեան մօտ ունեն յանցագործութեան ընկալում, ապա Սերժ Սարգսեանը այդ դէպքում պէտք է Ռոբերդ Քոչարեանին հնարաւորութիւն տայ ապացուցելու, որ նա անմեղ է, իսկ հանրութեանն էլ համապատասխանաբար պէտք է հնարաւորութիւն տայ ապացուցելու, որ նա մեղաւոր է: Այդ հնարաւորութիւնը, ցանկացած նորմալ երկրում, անկախ դատախազական համակարգն է:

Հնարաւոր է, որ ներկայիս (2008-ից յետոյ) իշխանութեան որակի փոփոխութեան արտաքին նշանները պայմանաւորուած են վերը նշուած բոլոր երեք պատճառներով: Սակայն այդ պարագայում էլ Սերժ Սարգսեանի անելիքն ամէն մի պատճառի մասով մնում է նոյնը՝ պարզապէս նա միանգամից անի երեք բան, եթէ իրապէս ցանկանում է Հայաստանում ձեւաւորել նոր՝ հասարակութեան եւ ժամանակի պահանջներին համապատասխան իշխանութիւն, եւ ոչ թէ ընդամենը քաղաքացիներին մոլորեցնելու մեխանիզմները նորոգելով խորացնել հասարակութեան եւ ժամանակի հետ ունեցած իր հակասութիւնը:

ՅԱԿՈՒ ԲԱԴԱԼԵԱՆ «ԼՐԱԳԻՐ»

«ԱՌԱՋ ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ԸՆԴԴԵՍ «ԲԱՐՈՒԱԾ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ»

Եթէ տեղեկանաք, որ Գագիկ Ծառուկեանին պատկանող ձեռնարկութիւններում սկսուել են հարկային ստուգումներ՝ չզարմանաք: Դա համարէք Սերժ Սարգսեանի ինքնահաստատման ճիգը: Գիտակցելով, թէ որքան աննախանձելի վիճակում է յայտնուել ինքը՝ ժողովուրդը մի կողմից բացայայտօրէն ընդդիմանում է, միւս կողմից՝ արհամարհում, երրորդ կողմից՝ ատում, Հիւսիսայինից՝ անհիծում, Սերժ Սարգսեանը որոշել է դիմել վճռական գործողութիւններ: Նպատակը պարզ է՝ պէտք է ինչ-որ կերպ, թէկուզ աներեւակայելի ջանքերով հեղինակութեան փշրանքներ վաստակել, անսպասելի քայլեր կատարել՝ ինքնահաստատուելու եւ հաւասարակշռութիւնն իսպառն չկորցնելու: Այս վիճակն առաւել բնորոշ է վճռակախութեամբ թէեւ աչքի չընկնող, բայց ազարտային խաղերում ինքնատիրապետումը կորցնելու հակուած անձանց, որոնց համար ինչ-որ պահի արդէն միեւնոյն է՝ կատարած խաղադրոյքն արդարացուած է արդեօք: Այլ կերպ ասած, նա մտել է ջուրը եւ պէտք է ցոյց տայ, որ թրջուելուց չի վախենում: Շուրջ երկու ամիս առաջ, երբ Սերժ Սարգսեանին նախագահական նստաւայրը ճոճք էր թւում, աշխարհը՝ ծիրանագոյն բուրաստան, «Տարեգիր» թերթում լուր հրատարակուեց, թէ Ռոբերդ Քոչարեանն աչք է տնկել Գագիկ Ծառուկեանի ունեցուածքի վրայ: Հետագայում այդ լուրը հրապարակուեց այլ թերթերում եւս: Ոչ Քոչարեանը, ոչ Ծառուկեանը «Մեղիամաքսով» կամ «Կենտրոնով», որքան մեզ է յայտնի, չհերքեցին

այն: Սա նշանակում է, որ հրապարակուածը հեռու չէր ճշմարտութիւնից: Նաեւ սա էր, որ ոմանց հիմք տուեց ենթադրելու, թէ իրականում Ռոբերդ Քոչարեանն է Սերժ Սարգսեանի թիկունքից կառավարում երկիրը, դիցուք՝ սնօրինում մեծահարուստների ունեցուածքը: Երկու օր առաջ, սակայն, Քոչարեանը «Չրեց» այդ ենթադրութիւնը, անուանելով այն «անհեթեթ է ու փաստելով, որ եթէ այդպէս լինէր՝ Թուրքիայի նախագահը Երեւանում ֆուտպոլ նախուհրակ էր չէր ստանայ: Ակնարկը յստակ էր. ինքը հիացած չէ Սերժ Սարգսեանի գործողութիւններով. այսինքն, այս անգամ կարծես թէ իրօք սիւնական երկուորեակների արանքով սեւ կատու է անցել: Ի՞նչ կատու է դա: Բանն այն է, որ Սերժ Սարգսեանին այնքան էլ դուր չեն եկել Քոչարեանի չաւակնութիւնները՝ թաթը դնել Ծառուկեանի ունեցուածքին: Ի վերջոյ խօսքը հսկայական կարողութեան վերաբաժանման մասին է: Խօսքն այն մասին է, որ «Առաջ Հայաստանից» մի քանի լաթ է մնացել, ու այսպէս շարունակուելու դէպքում հնարաւոր է սոցիալական պայթիւն: Մինչդեռ «Բարգաւաճ Հայաստանը», որպէս անձեռնմխելի կղզեակ, մնում է անմատչելի Սերժ Սարգսեանին: Ստեղծուած իրավիճակում, ահա, վերջինս կայացրել է պայթուցիկ ստատուսը որոշում, որը վերելու է համեմատեցինք ինքնատիրապետում համեմատեցնելու հակուած ունեցող խաղամուրի խաղադրոյքի հետ: Այն է՝ Սերժ Սարգսեանը Հարկային Պետական Ծառա-

լուքեանը յանձնարարել է մանրակրկիտ ստուգել Գագիկ Ծառուկեանին պատկանող ձեռնարկութիւնների հարկային պարտաւորութիւնների կատարման ընթացքը: Ընդ որում, խօսքը վերաբերում է ոչ միայն ընթացիկ պարտաւորութիւններին, այլեւ Քոչարեանի նախագահութեան օրօք մուծուած հարկերի վերահաշուարկին: Ծառուկեանին, բազմիցս է գրուել, երբեք չեն գայթակղել խոշոր հարկատուների մէջ առաջատարը լինելու դափնիները. նա ոչ այնքան հարկեր է մուծել պետքիչ, որքան յատկացումներ արել նոյն Քոչարեանին ու Սարգսեանին: Սեր տեղեկութիւններով, այժմ Գագիկ Ծառուկեանը Ռոբերդ Քոչարեանին խնդրում է որ բարեխօսի Սերժ Սարգսեանին, եւ չկատարուի իր համար կործանարար վերահաշուարկը: Դժուար չէ գուշակել, որ խօսքը մի քանի տասնեակ միլիարդ դրամի մասին է: Գուժար, որն այնքան անհրաժեշտ է Սերժ Սարգսեանին բիւջէն լցնելու եւ գոնէ մի քիչ ժողովրդի աչքին պարզերես երեւալու, իր տակ երերացող աթոռին հաստատուելու համար: Դժուար է ասել, թէ ինչ դիրքորոշում կ'որդեգրի ԲՀԿ-ի սերժամէտ հատուածը, ի դեմս, ասենք, անկուռ Նաիրա Զոհրաբեանի. կը շարունակի՞ նոյնչափ ոգեշնչուած գովերգել Սերժ Սարգսեանին, թէ՞ հիմա էլ կը սկսի անխնայ քննադատել նրան: Փոխարէնը հեշտ է գուշակել, թէ այս պարագայում ինչ նոր կարգախօս կը հնչեցնէր Նիկոլ Փաշինեանը. «Մի բոժացիր»:

«ՀԱՅՔ»

ՄԱՍԻՍ ՇԱՐԱԹ-ԱԹԵՐԹ
ՊԱՇՏՕՆԱԹԵՐԹ՝
ՍՈՑԻԱԼ ԴԵՄՈԿՐԱՏԻ ՇՆՁԱԿԵԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
Արեւմտեան Ամերիկայի Մրջանի ԽՄԲԱԳԻՐ
ՏՕՔԹ. ԱՐՇԱԿ ՂԱԶԱՆԵԱՆ
ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԿԱԶՄ
ԳԱՐԻԷԼ ՍՈԼՈՅԵԱՆ
ՍԱՐԱԿ ԹՈՒԹԵԱՆ
ՎԱԶԳԷՆ ԽՈՏԱՆԵԱՆ
ՅԱՐՈՒԹ ՏԵՐ ԴԱԻԹԵԱՆ
Գե. (626) 797-7680
Ֆաքս. (626)797- 6863
E-Mail: massis2@earthlink.net
http://www.massisweekly.com
MASSIS Weekly
Organ of the Armenian Social Democratic Hunchakian Party of Western USA
1060 N. Allen Ave. Pasadena, CA 91104
Phone: (626) 797-7680
Fax: (626) 797-6863
(USPS 667-310) (ISSN 0744-334X)
Published Weekly
Except Two Weeks in August
ANNUAL SUBSCRIPTION RATES:
USA \$50.00, Canada \$60 (Second Class), \$75.00 (Air Mail)
Overseas \$85.00 (2nd Class Mail), \$125.00 (Air Mail).
All payments must be made in US funds & Drawn on US banks.
Periodicals Postage Paid at Pasadena CA.
Please Send Address Change To MASSIS WEEKLY
1060 N. Allen Ave. Pasadena, CA 91104

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՏՈՐԱԳՐԱՐԱԿԱՔ՝ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻՆ ՉԱԿԱՅԻ ԴԱՏԱՐԱՆՈՒՄ ԴԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒԹԵԱՆ ԵՆԹԱՐԿԵԼՈՒ ԴԱՅԱՆՁՈՎ

«ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ ՌԱՏԻՕ»: Այսօրուանից Համաժողովրդական Շարժման Կենտրոնը նախաձեռնում է ստորագրահաւաք՝ Հայաստանի նախկին նախագահ Ռոբերտ Քոչարեանին Հազարյի դատարանում պատասխանատուութեան ենթարկելու պահանջով: Այդ մասին յայտարարեց շարժման ներկայացուցիչ Դաւիթ Շահնազարեանը:

Համաժողովրդական Շարժման ներկայացուցիչ Դաւիթ Շահնազարեան

Ստորագրահաւաքի նախաձեռնութեան տեքստում ասուած է. - «Ռոբերտ Քոչարեանը Հայաստանի պետականութեան եւ հայ ժողովրդի նկատմամբ գործել է ծանր յանցանքներ: Նա երկու անգամ նախագահական իշխանութեան է տիրացել կեղծ փաստաթղթերի հիման վրայ՝ կատարելով իշխանութեան իւրացման ծանր յանցագործութիւն: Իր միանձնեայ եւ բռնատիրական իշխանութիւնը նա ամբողջապէս արիւնով՝ 1999 թուականի Հոկտեմբերի 27-ի ոճրագործութեամբ, եւ Հայաստանում հաստատեց իրական աւազակապետական ռեժիմ: Նա իշխանութիւնը աւարտեց կրկին արիւնով՝ 2008 թուականի Մարտի 1-ի դաժան սպանւում, որ իր բոլոր յատկանիշներով յանցագործութիւն է մարդկութեան դէմ: Ուստի եւ մենք՝ Հայաստանի Հանրապետութեան ներքոտորագրեալ քաղաքացիներս, պահանջում ենք Մարտի 1-ի ոճրագործութեան միջազգային անկախ հետաքննութիւն, իսկ Ռոբերտ Քոչարեանի գործը յանձնել Հազարյի միջազգային քրէական դատարան»:

Յուլիս 14-ին կայացած ասուլիսում Դաւիթ Շահնազարեանը Մարտի 1-ի դէպքերի համար պատասխանատուութեան առումով երկու անուն տուեց՝ Ռոբերտ Քոչարեան եւ գլխավոր դատախազ Ադուան Յովսէփեան. - «Յամենայն դէպս, ես կարծում եմ, որ երկու հոգու մօտ հոգեխանգարմունք խակապէս եղել է այն բանից յետոյ, երբ Տէր-Պետրոսեանի ղեկավարած շարժումը այդպիսի հզօր թափ ստացաւ. երեւի Ռոբերտ Քոչարեանի եւ Ադուան Յովսէփեանի մօտ այդ հոգեխանգարմունքը իսկապէս եղել է»:

Մեկնաբանելով Ռոբերտ Քոչարեանի վերջին հարցազրոյցը՝ Շահնազարեանը յայտարարեց, թէ այդ հարցազրոյցում Քոչարեանը փաստացի ընդունում է, որ ինքն է

հրահանգել Մարտի 1-ի բոլոր գործողութիւնները, ինչպէս նաեւ հաստատում է, որ Հայաստանում կալանաւորումները եւ ձերբակալութիւնները կատարուած են քաղաքական հրամանով, եւ ինքն է տուել այդ հրամանները:

Անդրադառնալով գործող նախագահին՝ Դաւիթ Շահնազարեանը չի շեղուել իր Սերժ Սարգսեանին ժամանակ է տրուած: Պահանջները յայտնի են՝ մինչեւ Օգոստոսի 1-ը ազատել «քաղաքացիական իրաւունքները» եւ պատասխանատուութեան ենթարկել այն անձանց, որ մեղաւոր են յանցագործութիւններին՝ ըստ ընդդիմութեան ներկայացրած ցուցակի. - «Պահանջները դրուած են: Եթէ այդ պահանջները չկատարուեն, կը դրուի արդէն նոր պահանջ, եւ մենք ուղղակիօրէն արդէն, կարծում եմ, կը գնանք նոր նախագահական ընտրութիւնների»:

Հարցին՝ հնարաւոր է արդեօք, որ Օգոստոսի 1-ի հանրահաւաքը ընդդիմութիւնը փորձի անցկացնել Ազատութեան Հրապարակում, Դաւիթ Շահնազարեանը պատասխանեց, թէ իշխանութիւնները փորձում են «ահաբեկիչների նման» պաշտպանուել երեսներով. - «Ինչ ասեմ, այդ շանտաժը առայժմ աշխատում է: Մենք կը ստիպենք, իհարկէ, նրանց, որ նրանք դադարեցնեն այդ ակցիան՝ «Փոքրիկ երեւանցի», ակցիան, որը կազմակերպել է փոքրօրի ոչ երեւանցի քաղաքացիները: Ոչ, առայժմ նման մտադրութիւն չկայ, թող համարեն, որ իրենց այդ շանտաժը աշխատում է»:

Միաժամանակ, նա վստահեցրեց, որ հանրահաւաքը, ամէն դէպքում, կը կայանայ՝ վերը բերուած պահանջների ենթատեքստով:

ՌՈՍԱՆ ԲԱԼԱԵԱՆ. «ԶՈՐՈՒԵԼ ԵՆ ԻՍ ՉԱՅԵՐԸ»

ԵՐԵՒԱՆ, «ԱՅԲ-ՖԷ»: Կինեմատոգրաֆի հանրայայտ ներկայացուցիչները, որոնք Հայաստանում են «Ոսկէ Ծիրան» կինոփառատօնի շրջանակներում, այսօր հաւաքուել էին «Երեւան» հիւրանոցի հարկի տակ՝ միմեանց եւ լրագրողների հետ շփուելու: Հիւրանոցի ձեմասրահում ասես միջազգային կինոյի եւ հայկական կինոյի իւրատեսակ մերձեցում լինէր: Երիտասարդ հայ կինոնեոստրները, ովքեր առաջին քայլերն են անում կինոյում, հնարաւորութիւն ունեցան շփուելու առաջին մեծութեան աստղերի հետ:

Իսկ Յուլիս 13-ին տեղի ունեցաւ փառատօնի պաշտօնական բացման արարողութիւնը, որին մասնակցում էին ինչպէս մեծանուն արուեստագէտներ եւ հիւրեր, այնպէս էլ ՀՀ վարչապետ Տիգրան

Սարգսեանը եւ մշակույթի նախարար Յասմիկ Պողոսեանը: Ի դէպ մի հետաքրքիր փաստ, փառատօնն ուղիղ եթերում հեռարձակուած էր Հանրային Հեռուստատեսութեամբ: Ըստ նախատեսուած ծրագրի՝ ուղիղ եթերի հեռարձակումը պէտք է շարունակուէր մինչեւ ժամը 21-ը: Սակայն մօտ 20 րոպէ հեռարձակումից յետոյ ուղիղ եթերը Հանրայինը դադարեցրեց, ընդ որում շատ անսպասելի եւ առանց նախազգուշացման եւ սկսեց ցուցադրել ծրագրով չնախատեսուած «Հարսնացու Հիւսիսից» ֆիլմը: Եւ միայն 15 րոպէ յետոյ վազող տողով յայտարարութիւն տարածուեց այն մասին, որ «Կինոփառատօնի բացման արարողութեան շարունակութիւնը կարող էք դիտել «Նոր ալիքի» եթերում»: Թէ ինչ պատճառով դադարեցրեց Հ1-ով ուղիղ հե-

«ԺԱՌԱՆՎՈՒԹԻՒՆ»-Ը ԳՈՒՄԱՐԵՑ ԻՐ 5-ՐԴ ԿՈՆԳՐԵՍԸ

Հայաստանի Ազգային Ժողովում ներկայացուած միակ ընդդիմադիր քաղաքական ուժը՝ «Ժառանգութիւն» կուսակցութիւնը Ուրբաթ օրը Կառավարութեան նիստերի դահլիճում գումարեց իր հինգերորդ կոնգրեսը, ընտրեց կուսակցութեան վարչութիւնն ու դրա նախագահին:

«Ժառանգութիւն» կուսակցութեան համագումարին ելոյթ կ'ունենայ Ժիրայր Սէֆիլեան

Ընդդիմադիր կուսակցութեան համաժողովի մասնակիցներին ողջունելու եկածներէ թուում էին վարչապետ Տիգրան Սարգսեանը, Հայաստանի առաջին նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանը, քաղաքական այլ ուժերի ու հասարակական կազմակերպութիւնների ներկայացուցիչներ:

Ներկաների բոլոր ընդունելութեանն արժանացած Լեւոն Տէր-Պետրոսեանը իր խօսքում կարեկցանք յայտնեց «Ժառանգութիւն» կուսակցութեանը, որը ստիպուած է աշխատել «մեծամասամբ քրէական տարրերից կազմուած խորհրդարանում»:

Նախկին նախագահ կարեկցեց նաեւ վարչապետին. - «Շատ ծանր ժառանգութիւն էք ստացել: Ձեր պարտքն է նախեւառաջ մաքրել Կառավարութեան աւզեան ախոռները»:

Վարչապետին բնորոշելով որպէս «պրոֆեսիոնալ» եւ «լուրջ տնտեսագէտ», որը «հասկանում է այս երկրի խնդիրները», Տէր-Պետրոսեանը ասաց, որ Տիգրան Սարգսեանը «շատ անելիք» ունի կառավարութեան ներսում:

Տէր-Պետրոսեանը ելոյթում անդրադարձաւ իր շուրջը ձեւաւորուած նախընտրական դաշինքին՝ նշելով, որ այն պէտք է «փոխի իր բովանդակութիւնը». ընտրութիւններն աւարտուել են, եւ իրենք մտածում են «լուրջ ու մնայուն քաղաքական գործօն ստեղծելու» մասին, որը «ժամանակաւոր բնոյթ չի կրելու», «իրավիճակային նպատակներ չի հետապնդելու», այլ «միաւորելու է ողջ գիտակից հասարակութիւնը»:

Առաջին նախագահը «Ժառանգութիւն» կուսակցութիւնը բնորոշեց որպէս «համաժողովրդական շարժման խօսափողը խորհրդարանում». - «Ես վստահ եմ, որ այսուհետեւ եւս «Ժառանգութիւն»-ը լինելու է շարժման առանցքային ուժերից մէկը եւ նոր ձեւաւորուելիք Հայ Ազգային կոնգ: Աւելի վաղ ունեցած իր ելոյթում վարչապետ Տիգրան Սարգսեանը հնչեցրել էր

համագործակցութեան առաջարկ «Ժառանգութիւն» կուսակցութեանը. - «Ես չեմ եկել նշելու, որ կան հարցեր, որոնց շուրջ մենք ունենք տարբեր տեսակէտներ: Ես այստեղ եկել եմ կամուրջներ կապելու... Առաջարկում են շեշտերը դնել ոչ թէ մեզ բաժանող, այլ միաւորող կէտերի վրայ: Համագործակցութեան դռները միշտ բաց են ձեր առջեւ»:

«Ժառանգութիւն» կուսակցութեան առաջնորդ, կուսակցութեան խորհրդարանական խմբակցութեան ղեկավար Բաֆֆի Յովհաննիսեանը իր ելոյթում անդրադարձաւ Մարտի 1-ի իրադարձութիւններին:

«Փաստօրէն Ազատութեան Հրապարակում կատարուեց անպատուութեան օպերացիան եւ դրանից ածանցեալ սպանդը: Հայոց մայրաքաղաքում հայր հային դիմահար կրակով սպաննեց՝ տասը անմեղ գոհ բերելով մեր երկրին՝ մի ամբողջ եղեռնի համարժէք: Եւ մինչ օրս ոչ մի կասկածեալ, հրահանգող, իրականացնող եւ ոչ էլ փաստող, թէ իբր ժողովրդի կողմից, քաղաքացիների կողմից կրակ է բացուել ոստիկանների վրայ», - յայտարարեց Բաֆֆի Յովհաննիսեանը:

Նրա խօսքով՝ անհրաժեշտ է, որ Ազգային Ժողովում ստեղծուած ժամանակաւոր Յանձնաժողովը «բոլոր պաշտօնեաներին հրաւիրելու հնարաւորութիւն ունենայ», այդ թուում՝ նախկին նախագահ Ռոբերտ Քոչարեանին:

«Հայաստանի երեք նախագահներին, բայց յատկապէս երկրորդին եւ նրա անվտանգութեան պետին եւ ծառայողներին, որ իրենք վկայութիւն տան», - ասաց Յովհաննիսեանը՝ շեշտելով, իր բնորոշմամբ, ամենակարեւորը. - «Արդեօք հնարաւոր է Ազգային Ժողովում հասնել վստահելիութեան մակարակի, երբ Ազգային Ժողովը ինքը մեղապից է Մարտի 1-ի եւ դրան հետեւող իրադարձութիւններին»:

ուարձակումը՝ դժուար է ասել, բայց ուկրաինացի կինոնեոստր, ծագումով հայ Ռոման Բալաեանը բացման արարողութեան ժամանակ իր ելոյթը սկսել է Մարտի 1-ի դէպքերի գոհների չիշատակը յարգելու կոչով եւ 1 րոպէ լուրջութեամբ ամբողջ դահլիճը յարգել է Երեւանի կենտրոնում գոհուածների չիշատակը, ընդ որում՝ նաեւ կառավարութեան ղեկավարը: «Ես շատ էի անհանգստանում Մարտի 1-ի դէպքերի ժամանակ, ինձ չի հետաքրքրում, որ ամէն կուսակցութիւն ունի իր ընտրազանգուա-

ծը, ինձ հետաքրքրում է ընդհանուր կարծիքը. մարդիկ են գոհուել իմ Երեւանում, գոհուել են իմ հայերը, եւ կարեւոր է, թէ նրանք ինչ կուսակցութիւն են ներկայացրել, դրանք իմ հայերն են եւ ինձ համար թանկ է իւրաքանչիւր հայի կեանքը: Եթէ նրանք չգոհուէին, երեսներն ունենային, մենք աւելի շատ կը լինէինք աշխարհում, ինձ չի հետաքրքրում ինչ է եղել, ինչպէս է եղել, թէ ես տեսել եմ բացարձակապէս ամէն ինչ», - «Ա1+»-ի հետ զրոյցում ասաց կինոնեոստր Ռոման Բալաեանը:

ԼՈՒՐԵՐ

ՌԱՅՍ ԵՒ ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆ ԱՏՈՐԱԳՐԵՑԻՆ ԶԱՍԱԶԱՅՆԱԳԻՐ

ԱՄՆ պետքարտուղար Կոնդոլիզա Ռայսը եւ ՀՀ արտաքին գործոց նախարար Էդուարդ Նալբանդեան Ուաշինգթոնի մէջ տեղի ունեցած հանդիպումի ընթացքին

ԵՐԵՒԱՆ, «ԱՅԲ-ՖԷ»: Պետքարտուղար Կոնդոլիզա Ռայսն ու ԱՄՆ-ում գտնուող ՀՀ արտգործնախարար Էդուարդ Նալբանդեանը ստորագրել են Հայաստանի Հանրապետութեան կառավարութեան եւ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգների կառավարութեան միջեւ միջուկային ու ռադիոակտիւ նիւթերի մաքսանենգ փոխադրումների դէմ պայքարի ոլորտում համատեղ գործողութիւնների ծրագիրը:

Այս քաղաքական համաձայնագիրը արտայայտում է երկու երկրների կառավարութիւնների մտադրութիւնը միջուկային եւ ռադիոակտիւ նիւթերի մաքսանենգ փոխադրումները կանխելու, յայտնաբերելու եւ այդպիսի միջադէպերին արդիւնաւէտ կերպով արձագանքելու Հայաստանի Հանրապետութեան հզօրութիւնները մեծացնելու ուղղութեամբ համագործակցութեան վերաբերեալ:

Ըստ ՀՀ-ում ԱՄՆ դեսպանա-

տան յայտարարութեան՝ այս համաձայնագրով ՀՀ եւ ԱՄՆ կառավարութիւնները նշանակալիորէն ամրապնդում են իրենց համատեղ ջանքերը, որոնք ուղղուած են ահաբեկչների կողմից բարձր ռադիոակտիւութեան նիւթեր ձեռք բերելու վտանգի կանխմանը:

Այս համաձայնագիրը թուով 5-րդն է, որ ստորագրուել է ԱՄՆ կառավարութեան Միջուկային նիւթերի մաքսանենգ փոխադրումների դէմ պայքարի օժանդակութեան նախաձեռնութեան շրջանակում:

Մինչ այդ ստորագրուել են համաձայնագրեր Ուկրաինայի, Ղազախստանի, Վրաստանի ու Ղրղզստանի հետ: Այս համաձայնագրերի իրականացմանն աջակցելու նպատակով այս պահին ԱՄՆ կառավարութեանը գործընկերութեան յայտ են ներկայացրել 8 երկրներ ու 3 միջազգային կազմակերպութիւններ:

ԱՏԵՓԱՆ ԴԵՄՈՒՐԵԱՆ. «ՍԱՐԴԻԿ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵԼՈՒ ԵՆ ՊԱՅՔԱՐԵԼ»

Արտախորհրդարանական ընդդիմադիր ուժերից Հայաստանի ժողովրդական Կուսակցութեան (ՀԺԿ) նախագահ Ստեփան Դեմիրճեանը համոզմունք յայտնեց, որ ընդդիմութեան հանրահաւաքները եւ նստացոյցերը առաջիկայումս եւս կը շարունակուեն:

«Մարդիկ շարունակում են պայքարել եւ շարունակելու են պայքարել», - Յուլիս 15-ին լրագրողներին հետ հանդիպմանը ասաց ՀԺԿ-ի առաջնորդը: - «Եւ հասարակական կարծիքի հետ այս իշխանութիւնը չի կարող հաշուի չնստել: Եւ ինչքան շուտ հաշուի նստի, այնքան աւելի լաւ թէ՛ երկրի համար, թէ՛ հենց նոյն իշխանութեան համար, թէ՛ մեր ժողովրդի համար»:

Ձեւաւորուող Ազգային Կոնգրեսի վերաբերեալ Դեմիրճեանը ասաց. - «Յանուն կոնկրետ ինդիքների լուծման, իհարկէ, նպատակարար ենք համարում Կոնգրեսի ստեղծումը: Բայց մէկ կուսակցութիւն ստեղծելու մասին խօսելը ժամանակավրէպ է»:

«Ազատութիւն» ռադիոկայանի դիրտարկմանը, թէ այլ երկրներում (օրինակ, Հնդկաստանում, Հարաւաֆրիկեան Հանրապետութիւնում) Ազգային Կոնգրեսները իրենց նպատակներին հասել են

տամամեակների ընթացքում, Ստեփան Դեմիրճեանը արձագանքեց. - «Յուսով եմ, որ Հայաստանում շատ աւելի կարճ դա կը տեւի»:

«Փոփոխութիւնները պահանջում են յամառութիւն, հետեւողականութիւն, եւ բոլոր հարցերը չէ, որ անմիջապէս լուծուեն», - յաւելեց ՀԺԿ-ի առաջնորդը:

Մի քանի օրից կը լրանայ վարչապետ Տիգրան Սարգսեանի պաշտօնավարման 100 օրը: Հարցին, թէ ինչ է փոխուել սոցիալ-տնտեսական բնագաւառում, Դեմիրճեանը պատասխանեց. - «Մենք չենք տեսնում իրավիճակի լաւացում: Ըստ էութեան, երկրում շարունակում է գործել կլանային օլիգարխիկ համակարգը: Իհարկէ, 100 օրը այն ժամանակը չէ, որի ընթացքում կարելի է կտրուկ փոփոխութիւնների համար: Եւ, ինչ խօսք, մենք նկատի ունենք նաեւ օբիեկտիւ դժուարութիւնները: Սակայն լուրջ, ես առայսօր չեմ տեսնում զարգացման միտումներ»:

Ստեփան Դեմիրճեանը կրկին պատրաստակամութիւն յայտնեց իշխանութիւնների հետ երկխօսութիւն սկսելու առաջարկի կապակցութեամբ, բայց՝ միայն քաղաքատարկեալներին ազատ արձակելու դէպքում:

ՔԱՂԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆԵՐՈՒ ԶԱՐԱԶԱՏՆԵՐԸ ԿՐ ԴԻՄԵՆ ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔԻ ՅԱՆՁՆԱԿԱՏԱՐԻՆ

ԵՐԵՒԱՆ, «ԱՅԲ-ՖԷ»: «Ազատութիւն քաղաքատարկեալներին», «Ազատ, անկախ Հայաստան», «Անտրժ, անոռք Հայաստան», - այս վանկարկումները երկուշաբթի կէսօրին լսում էին Եւրոպայի խորհրդի գրասենեակի դիմաց, որտեղ տեղի էր ունենում Եւրոպայի խորհրդի մարդու իրաւունքների յանձնակատար թոմաս Համմար-Յաթանեանի հասարակական կազմակերպութիւնների հետ: «Հայոց Կանանց Շարժումը», որոնց ներկայացուցիչներից շատերի ամուսինները կալանաւորուած են, ԵՄ գրասենեակի մուտքի առջեւ ամուսինների նկարները պարզած, ցանկանում էին գրաւել Համմարպերկի ուշադրութիւնը: «Tomas, help us» / «Թոմաս, օգնիր մեզ»/, - վանկարկում էին կանայք: Մօտ կէս ժամ անց Շուշիի առանձնակի գումարտակի հրամանատար ժիրայր Սեֆրիւեանին չաջողուեց հանդիպել ԵՄ մարդու իրաւունքների յանձնակատարի տեղակալի հետ:

Ցուցարարներ Եւրոպայի խորհրդի երեսնի պերկի հանդիպումը հայաստանեան հասարակական կազմակերպութիւնների հետ: Ցուցարարներ Եւրոպայի խորհրդի երեսնի պերկի հանդիպումը հայաստանեան հասարակական կազմակերպութիւնների հետ:

«Ես նրանց ճշգրիտ թիւ եմ փոխանցել, որ այսօր ունենք 82 քաղաքատարկեալ, նաեւ տեղեկացրել եմ, որ Հիւսիսային Պողոտայում նստացոյց կայ եւ հրաւիրել ենք Եւրասիոյի օմբուդսմենին այցելել պողոտայ», - «Ա1+»-ի հետ զրոյցում ասաց ժիրայր Սեֆրիւեանը: Իսկ ԱԺ նախկին փոխխօսնակ Կարապետ Ռուբինեանը որպէս «Քաղաքական բանտարկեալների եւ հալածեալների պաշտպանութեան» նորաստեղծ կոմիտէի անդամ, յաջողուել է մասնակցել թոմաս Համմարպերկի՝ հասարակական կազմակերպութիւնների հետ հանդիպմանը: «Ինձ հարց տալու իրաւունք չտրուեց, բայց ես ասացի թոմաս Համմարպերկին, որ դրսի պիկետաւորների կողմից եմ եկել եւ որ բողոքի ակցիան ոչ թէ Ձեր դէմ է, այլ Ձեզ օժանդակելու համար է, որովհետեւ Ձեր նախորդ գեկոյցը սկզբունքային էր եւ մեր պահանջն է, որ այդ սկզբունքայինութիւնը պահպանուի», - «Ա1+»-ին տեղեկացրեց Կարապետ Ռուբինեանը:

«ՊԱՏԵՅԷՔ ԵԹԷ ՓԱՍՏԵՐ ՈՒՆԻՔ»

Շարունակուած էջ 1-էն

ընդդիմութեան զանգուածային հալածանքների մի ամբողջ ալիք», - «Ազատութիւն» ռադիոկայանին տեղեկացուեցած է առաջին նախագահի մամուլ քարտուղար Լեւոն Չուրաբեան, որ աւելցուցած է. - «Այդ փաստաթուղթը շատ լուրջ ապացոյց է նրա, որ առանց որեւէ ամօթի ու առանց օրէնքի նկատմամբ որեւէ յարգանք ունենալու, մեր իշխանութիւնները սանձազերծել են ահաբեկումների մի ամբողջ կամպանիա ընդդիմութեան դէմ: Ուստի այս փաստաթուղթը ներկայացուեց եւ մեկնաբանուեց Տէր-Պետրոսեանի կողմից»:

Լեւոն Չուրաբեանի փոխանցմամբ՝ Տէր-Պետրոսեանը Համմարպերկին ներկայացուցած է նաեւ 82 քաղաքական բանտարկեալներու ցուցակ, ինչպէս նաեւ տեղե-

կանք մը, ուր առանձին-առանձին կը նշուի, թէ ինչպիսի քաղաքական հետապնդումներու եւ հալածանքներու կ'ենթարկուին այդ անձինք:

Համաժողովրդական շարժման ներկայացուցիչը յայտնեց, որ հանդիպման ժամանակ խօսուած է նաեւ Մարտ 1-2-ի իրադարձութիւնները ուսումնասիրող խորհրդարանական ժամանակաւոր յանձնաժողովի աշխատանքներու մասին. - «Մեր դիրքորոշումները ներկայացուել են Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի կողմից: Այդ յանձնաժողովը բացարձակ վարկաբեկուած մարդկանցից կազմուած յանձնաժողով է, այդ մարդկանց անաչառութեան որեւէ ապացոյց բնութեան մէջ գոյութիւն չունի, իսկ հակառակի ապացոյցները բաւականին շատ են: Նման յանձնաժողովի աշխատանքին մասնակցելը ուղղակի անիմաստ գործ է»:

ՔՆՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՏԵՂԻ ԿՈՒՆԵՆԱՆ ԽԱՆՏՈՒՄՆԵՐՈՎ

Շարունակուած էջ 1-էն

ուած ապացոյցների թույլատրելիականութիւնը»:

Մարդու իրաւունքներու Պաշտպանի գրասենեակը ուսումնասիրած է նաեւ յետընտրական շրջանին մի քանի մեղադրեալի կայանելու եւ անոնց կալանքի ժամկէտը երկարացնելու մասին դատարանի որոշումները: Դատարանը մեծ մասամբ հիմնաւորուած է համարել նախաքննութեան մարմնի միջնորդութիւնը՝ առանց պաշտպանական կողմին լսելու:

«Զալլի թուով որոշումներում կրկնուած են նախաքննութեան մարմնի ներկայացրած միջ-

նորդութիւնները, եւ հազուադէպ է [դատարանը] անդրադարձել պաշտպանական կողմի միջնորդութեան պատճառաբանութեանը», - աւելցուց Արմէն Յարութիւնեան:

Դատարանի ներկայացուած միջնորդութիւններուն մէջ յստակ նշումներ չեն եղած, թէ ինչ յանցանք կատարած է տուեալ մեղադրեալը. - «Նկարագրել են ընդհանուր իրավիճակը՝ չմասնաւորեցնելով անձի կոնկրետ գործողութիւնները»:

Ուսումնասիրութիւնները ցոյց տուած են, որ դատարանները ընդհանրապէս չեն անդրադարձած եւ քննարկած կալանքի փոխարէն այլ խափանման միջոց ընտրելու հարցը:

ԸՆԴԱԿԵԱՆ ՄԱՍԻՍ

ԿԻԼ ՆԱԽ ՊԱՐՏԱԻՈՐ Է ԽՈՆԱՐՅԵԼՈՒ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌՋԵՒ

ԱՀԱՐՈՆ ԾԽՐՏԸՄԵԱՆ

Հայաստանի գործող նախագահ Սերժ Սարգսյանի «նոր» քայլը հայ-թրքական յարաբերությունները խթանելու ուղղությամբ շատ աւելի կ'արժեքան ֆուլթայոլի մրցումը թուրքիոյ նախագահին կողքը նստելով վայելելու թուրքիոյ հանդէպ փայփայած պղատոնական սէրը:

Հայ-թրքական յարաբերությունները բարելավումը անհրաժեշտ է Միացեալ Նահանգներուն, Եւրոմիութեան եւ բնականաբար թուրքիոյ: Սարգսեան կը կատարէ երկխօսութեան սկսելու առումով Ուաշինկթընի յանձնարարութիւնը: Ամերիկեան դիւանագիտութիւնը երկար ժամանակէ ի վեր կը փորձէ ամրապնդել կապերը թուրքիոյ եւ Հայաստանի միջեւ: Վերջին տարիներուն կարգ մը հասարակական կազմակերպութիւններ, ինչպէս՝ վերջերս USAID-ի տնտեսական հովանաւորութեան տակ Երեւանի մէջ կայացած «Համաշխարհային Մարտահրաւէրներ ու Սպառնալիքներ» միջազգային խորհրդաժողովը, եւ կամ՝ 2006 թուականէն ի վեր «Eurasia Համագործակցութիւն» հիմնադրամի կողմէ համաշխարհայնացումի եւ տարածքային համագործակցութեան վերլուծական կեդրոնի հովանաւորութեան տակ ընթացող «Հայաստան-թուրքիա երկխօսութիւն եւ Համագործակցութիւն» ծրագիրը:

Ճիշդ է, որ այս խորհրդաժողովներն ու գիտաժողովները կը կրեն հասարակական բնոյթ, սակայն պէտք է հաշտող ընել անոնց ետին հետապնդող դիւանագիտական ու քաղաքական նպատակները: Երջանին կայտնութիւնը եւ տնտեսական համագործակցութեան ոլորտը զարգացնելու շնորհիւ, Միացեալ Նահանգներ, Ատրպէյճան, թուրքիա իրականացուցած պիտի ըլլան դէպի Եւրոպա միջերկրականեան նաֆթի խողովակաշարներուն ապահով հոսքը, թուրքիա, կրնայ ապահովել դէպի Եւրոմիութիւն իր անդամակցութիւնը:

Թուրքիոյ պարագային, ուսումնասիրել 1915-ի իրադարձութիւնները, կ'ենթադրէ հիմնաւորել թրքական ժխտողականութիւնը, որ ցեղասպանութեան հարցին մէջ թուրքիոյ պաշտօնական թէզն է: Յատկանշական է, որ թուրքիոյ մէջ պատմաբանի կոչում կը շնորհեն այն անձերուն, որոնք պետական ժխտողականութեան պաշտպան կը ներկայանան պարզապէս, իսկ անոնք որոնք յանդգնութիւն կ'ունենան հրապարակաւ Հայկական ցեղասպանութեան օգտին արտայայտուիլ, գանոնք կը պիտակաւորեն իբրեւ «թուրք ազգի դաւաճան» ու կը կանգնեցնեն դատարանի առջեւ:

Հայկական ցեղասպանութեան հարցին քննարկումը միայն ժխտողական դիրքերու սպառումը է: Ան, միաժամանակ պիտի պարտաւորեցնէ վերանայիլ ժամանակակից թուրքիոյ հիմնադիր Մուսթաֆա Քեմալ Աթաթիւրքի հեղինակութեան, որովհետեւ վերջինս իր լեզուփոխութիւնները իրագործեց նոյնինքն երի-

տասարդ թուրքերու հետ համագործակցաբար, շրջապատուած՝ հայ ժողովուրդի դահիճներով:

Ապտուլլա Կիլիֆուլթայոլի մրցումը միասնաբար դիտելու հրաւէրը եւ ցեղասպանութեան իրողութիւնը ստուգելու նպատակաւ պատմաբաններու յանձնաժողով ստեղծելու հրաւէրը կասկածի տակ կը դնէ մեր ազգային ու պատմական ճշմարտութիւնը եւ ապա՝ բազմաթիւ երկիրներու կողմէ ցեղասպանութեան ճանաչման կայացած փաստը այլեւս ժամանակավրէպ կը դարձնէ ու՝ աւելորդ:

Սովորական տրամաբանութիւնը պիտի ըսէր, եթէ Հայաստանի Հանրապետութիւնը համաձայն է յանձնաժողով ստեղծելու ապացոյցի իրողութիւնը պարզելու նպատակաւ, սա կը նշանակէ, թէ Հայաստան՝ ապացոյցը կը դնէ կասկածի տակ: Այս պարագային Հայաստանի ինքնակոչ նախագահը կասկածի տակ կ'առնէ Հայկական ցեղասպանութեան փաստը, այսինքն՝ ան կ'ուրանայ Հայկական ցեղասպանութեան փաստը: Բայց եկուր տես, որ Սերժ Սարգսեան բախտաւոր է, որովհետեւ ան շրջապատուած է իրեն նման մտածողներու հսկայ բանակով: Եթէ այս յայտարարութիւնը Ֆրանսայի մէջ կատարէր, ան անմիջապէս քրէական պատասխանատուութեան հրաւիրուած պիտի ըլլար, այդ երկրին սահմանադրութիւնը խախտած ըլլալուն պատճառաւ: Իսկ ի՞նչ հետեւանք կրնայ ունենալ Հայաստանի կողմէ ցեղասպանութիւնը կասկածի տակ առնելու կամ ուրանալու երեւոյթը, զայն մինչեւ օրս ճանչցող երկիրները չփոթի պիտի մատնէ, պիտի պարզուի, որ անոնք դատաւարտած են բան մը, որ գոյութիւն ունեցած չէր... եւ կամ՝ որուն համար կասկած կը յայտնէ Հայաստանը, եղած է թէ՞ ոչ: Աշխարհի մէջ որեւէ պետութիւն չետ այսու ճանաչման պահանջը չի կրնար քննարկման նիւթ դարձնել:

Բայց այս բոլորին մէջ, առաւել եւս ողբալին երկրի նախագահն է: Ան իրաւունք չունի կասկածի տակ դնելու կամ ուրանալու Հայկական ցեղասպանութիւնը: Փաստօրէն ան թուրքիոյ սահմանները բանալու դիմաց Հայկական ցեղասպանութիւնը ուրանալու պատրաստակամութիւն կը յայտնէ: Արդեօ՞ք ազգային գետնի վրայ մեղանշում մը չէ այս...: Հայկական ցեղասպանութեան փաստը ան կը վերածէ «սահմանը բացէք, փոխարէնը՝ քննիչ յանձնաժողով կը ստեղծենք, առեւտուրի առարկայ: Ինչո՞ւ Հայաստանի քաղաքական կառավարութիւնը, Ազգային ժողովը լուրջութիւն կը պահեն Սերժ Սարգսեանի գիտակցաբար առած քայլին նկատմամբ:

Սերժ Սարգսեան ու իր նման հայրենի բոլոր ղեկավարները պիտի իմանան, որ քաղաքական խոր նշանակութիւն ունեցող հարցերու լուծումը միամտութիւն է ձգել պատմաբաններու հայեցողութեան: Իսկ եթէ կարգը հասնի յանձնաժողովներու ստեղծման, յամենայնդէպս, պատմաբանները ամենեւին ալ առաջին շարքերու վրայ ըլլալու անհրաժեշտութիւնը չունին:

«ԱՐԱՐԱՏ» ԼԻԲԱՆԱՆ

ՍԵՐԺ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ՅՕԴՈՒԱԾԸ

Հայաստանի գործող նախագահ՝ Սերժ Սարգսյանը «The Wall Street Journal»-ին մէջ հրապարակած է յօդուած մը, ուր յայտարարած է, թէ պատրաստ է թուրքիոյ հետ յարաբերութիւնները կարգաւորելու ուղղութեամբ քայլերու ձեռնարկելու:

«Ես կ'առաջարկեմ նոր մեկնարկ եւ երկխօսութեան նոր հանգրուանի սկիզբ թուրքիոյ ժողովրդին ու կառավարութեան հետ՝ մեր յարաբերութիւններուն կարգաւորման ու սահմաններուն բացման նպատակով: Փետրուարին՝ իմ նախագահ ընտրուելէն անմիջապէս ետք իմ թուրք գործընկերս՝ Ապտուլլա Կիլիֆուլթայոլի շնորհաւորողներուն մէջ առաջիններէն էր, իսկ թուրքիոյ վարչապետ՝ Ռեճէպ Թալիփի էրտողանը ըսաւ, որ պատրաստ են նոր շրջանին նոր երկխօսութեան սկսելու», գրած է Սերժ Սարգսեան «Մենք պատրաստ ենք խօսելու թուրքիոյ հետ» վերնագրուած իր յօդուածին մէջ:

«Մեր երկիրներուն միջեւ բնական յարաբերութիւններու հաստատումը այլընտրանք չունի: Ես յոյս ունիմ, որ մեր կառավարութիւնները կը յաջողին անցնիլ նորաբաց դռան շեմը: Բնական քաղաքական յարաբերութիւններու սահմանումը մեզի թոյլ կու տայ յանձնաժողով ստեղծել բոլոր դժուար հարցերը համակողմանիօրէն քննարկելու նկատառումով: Այդպիսի կառուցուածքային յարաբերութիւններու բացակայութեան պարագային մենք չենք կրնար շօշափելի յառաջընթաց ակնկալել: Միայն անոնց շնորհիւ մենք կրնանք արդիւնաւէտ երկխօսութիւն սահմանել, որ կը շօշափէ նոյնիսկ ամենավիճելի պատմական հարցերը», յայտարարած է Սերժ Սարգսեանը:

«Ճիշդ այնպէս, ինչպէս Չինաստանի ու Միացեալ Նահանգներու ժողովուրդները խանդավառութեամբ կը վերաբերուին սեղանի թենիսի (բինկ-բոնկի) խաղին՝ մինչեւ իրենց ղեկավարութիւններուն կողմէ յարաբերութիւններու լիակատար կարգաւորումը, Հա-

յաստանի ու թուրքիոյ ժողովուրդին պիտի միացնէ ֆուլթայոլի հանդէպ սէրը: Այս երեւոյթը զիս կը մղէ հետեւեալ հրաւէրը ուղղել. Սեպտեմբեր 6-ին Երեւանի մէջ կը կայանայ ֆուլթայոլի աշխարհի առաջնութեան ընտրական հանգրուանի հանդիպումը՝ Հայաստանի ու թուրքիոյ ազգային հաւաքականներուն միջեւ: Ես նախագահ կիւլը կը հրաւիրեմ այցելելու Հայաստան ու ինծի հետ միասին դիտելու խաղը: Այդ քայլով մենք կը նշանաւորենք նոր խորհրդանշական մեկնարկ մը մեր յարաբերութիւններուն մէջ:

«Հակառակ առկայ տարածայնութիւններուն ու փակ սահմանին, մեր ազգերուն միջեւ գոյութիւն ունին մշակութային, մարդասիրական ու մարզական կապեր: Ճիշդ այդ պատճառով, ես կը կարծեմ, որ Հայաստանի ու թուրքիոյ հասարակ բնակիչները կ'ողջունեն նման ժեստը եւ կը տօնեն այն օրը, երբ կը բացուին սահմանները:

«Այդ ճանապարհին վրայ կրնան պատահիլ քաղաքական խոչընդոտներ՝ երկու կողմերէն ալ: Հակառակ անոր, մենք պէտք է խիզախութիւն ունենանք, որ սկսինք գործել այսօր: Հայաստանը ու թուրքիան պէտք է յաւերժ թշնամիներ մնան:

«Հայաստանի ու թուրքիոյ համար աւելի բարենպաստ ու փոխշահաւէտ ապագայ, Արեւելք-Արեւմուտք պատմական միջանցքին բացումը Եւրոպայի, Կասպից տարածաշրջանի եւ մնացեալ աշխարհին առջեւ: Ահա այն նպատակները, որոնց մենք կրնանք եւ պէտք է հասնինք», յայտարարած է Հայաստանի նախագահը՝ «The Wall Street Journal»-ին մէջ հրապարակուած յօդուածին մէջ:

ՄԱՍԻՍ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԿՏՐՕՆ
Yes, I wish to subscribe to Massis Weekly
Enclosed a check for (one year)
* \$50,00 for USA
* \$60,00 (second class), \$ 75,00 (Air Mail) for Canada.
* \$85,00 (second class), \$ 125,00 (Air Mail) Overseas.
Name: -----
Address: -----
City: ----- State:----- Zip Code:-----
Country: -----
Tel :----- Fax : -----

Չեր Ծանուցումները Վստահեցէք
«Մասիս» Շաբաթաթերթին
T: (626) 797-7680 F: (626) 797-6863
massis2@earthlink.net

ՄԱՍԻՍ
ԱՄԵՆԱՎՍՏԱՀԵԼԻ ԱՂԲԻՐԸ ՀԱՅՐԵՆԻ ԼՈՒՐԵՐՈՒ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ- ԲԱՂԱԲԱԿԱՆ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՈՒԺԱՅԻՆ (ENERGY) ՏԱԳՆԱՊԸ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍԱՂՐԵԱՆ

Վերջին շրջաններուն մեր ակնարկը կեդրոնացուած կ'ըլլար քաղաքական, յատկապէս ընտրական խնդիրներու վրայ, եւ այս, հասկնալիօրէն՝ քանի որ 2008 թուականը այս մեծ հանրապետութեան համար, նախագահական ընտրութեան տարի մը կը հանդիսանայ: Սակայն, այս ըլլալով հիմնական հարց մը, պէտք է ամենեւին ստորագնահատել կամ թերագնահատել միւս հարցերը, որոնք նոյն պէս մտահոգիչ են, եւ կը կարօտին, եթէ ոչ լուծման, գէթ լուրջ ուշադրութեան:

Այսպէս, երկար է շարք երկրի դիմագրաւած տագնապներուն, որոնք վաղուց անցած են սոսկական հետաքրքրութեան սահմանները, եւ դարձած լուրջ մտահոգութիւններ ժողովրդային շրջանակներուն համար, եւ ոչ միայն մտահոգութեան, այլ ուղղակի տագնապի վերածուած: Այնքան մը որ քիչ մը ամէն մարդ, եւ կազմակերպութիւն, անհատական թէ պետական սկսած են լրջօրէն արտայայտուիլ, եւ լուծումներ փնտռել կամ առաջարկել:

Նախ սկսինք այս երկրի ուժային տագնապէն, որ ոչ թէ կը թուի, այլ իրապէս կը մտահոգէ երկրի քաղաքացիները: Այս տագնապին լաւագոյն փաստը քարիւղի «կալոնին» գինի արագ եւ անկաշկանդ յաւելումն է: Ներկայիս այս գինը հասած է 4.5 տոլարի եւ նախատեսութիւններ կան որ կրնայ հասնիլ մինչեւ 7-8 տոլարի, ինչպէս Եւրոպայի եւ Աւստրալիոյ պարագաներն են: Այս կը նշանակէ որ քարիւղի տակաւին գինը, որ տակաւին քանի մը ամիսներ առաջ, կը գնահատուէր, եւ միջազգային շուկայի վրայ կը ծախուէր 50-60 տոլարի տակաւը, ներկայիս հասած է 140-145 տոլարի, եւ երթալով կը բարձրանայ:

ԻՆՉՊԷՆՍ ՊԱՏԱՀԵՅԱԻ ԱՅՍ ՍՂՈՒԹԻՒՆԸ

Իրագեղները կը յայտնեն որ քարիւղի արտադրութիւնը, տակաւին անարգել կերպով տեղի կ'ունենայ, եւ անոր արտածումն ալ, դարձեալ անարգել տեղի կ'ունենայ: Իսկ, գարմանալիօրէն, արտադրումի երկիրներու մօտ, քարիւղի տակաւին գինը ծիծաղելիօրէն ցած է: Ուրեմն, ինչպէ՞ս այս սղութիւնը մէջտեղ եկաւ: Մանաւանդ, ինչպէ՞ս կարելի է գայն հակակշռել: Այս հարցումներուն պատասխանելէ առաջ, նկարագրութիւն մը կրնայ

օգտակար ըլլալ: Սէնտական Արաբիոյ թագաւորը, Ապտալլա, իր մօտ կը կանչէ քարիւղի տագնապով շահագրգռուած կողմերը: Առաջին վագոնները ամերիկացիները կ'ըլլան: Ամերիկացիք Ս. Արաբիան կը նկատեն իրենց վստահելի բարեկամները: Հակառակ անոր որ Սէնտականները խոստացան փոքրիկ յաւելում մը կատարել քարիւղի արտադրութեան, գիները մնացին նոյնը, եւ այս սպաքոյց մըն էր որ Ամերիկացիները լման կ'անգիտանային հիմնական-տնտեսական տագնապին պատ-

ճառները: Եթէ նկատի պիտի առնենք քարիւղի արտադրողներու եւ սպառողներու փոխադարձ շահերը, ասոնք տրամագծօրէն իրարու հակոտնեան կ'ընթանան: Ապտալլա թագաւորին խոստացած արտադրութեան քանակը, ինչ որ ալ ըլլայ, շատ քիչ ազդեցութիւն պիտի ունենայ քարիւղի տակաւին գինի վրայ, քանի որ անոնք, արտադրողները, շատ լաւ գիտեն գիները «դասաւորել» գնողին համեմատ: Այլ խօսքով, Ամերիկան ինքզինք կը դնէ ծիծաղելի վիճակի մը մէջ, քանի որ նախագահական երկու թեկնածուներն ալ ուղղակի ծիծաղելի առաջարկներ կ'ընեն քարիւղի տագնապին վերաբերեալ: Ծօն Մ. քթէյն կ'առաջարկէ Ամերիկայի անկախութիւնը ապահովել արտադրողներէն, նաեւ առաջարկել 20 սենթի նուագում մը, հարկային իմաստով, կարճ ժամանակի մը համար: Իսկ վերջերս ալ, համաձայն կը գտնուի նոր պեղումներ արտօնել Ամերիկայի հողատարածքին վրայ, աշխատանք որ առնուազն տասնեակ տարիներ կ'ուզէ արդիւնքներ տալու համար: Ուրեմն, Ծօն Մ. քթէյնի առաջարկները դատարկ են տագնապի անմիջական լուծման համար: Անդին, ի՞նչ կ'առա-

ջարկէ Օպաման: Տեմոքրատներու նախագահութեան թեկնածուն քարիւղի գինի արուեստական աճումին համար, պատասխանատու կը գտնէ «չարաշահողները» (speculators), առանց կարենալ ճշգրտօրէն ցոյց տալու թէ որո՞նք են այս չարաշահողները – արտադրողները, քարիւղի ընկերութիւնները, միջազգային տնտեսական մեծ հիմնարկները, եւ այլն: Անդին կայ նաեւ մէկ ուրիշ հանգամանք որ կը վերաբերի «պահանջքի եւ մատուցման» (supply and demand) սկզբունքին: Վերջին տարիներուն քարիւղի պահանջքը խիստ մեծ ուստում ստացած է, յատկապէս Չինաստանի եւ Հնդկաստանի նման մարդկային մեծ

լու տագնապէն դուրս գալու համար: Ամերիկացիք վարժուած են շուայութեան, եւ փոքր «անհանգստացուցիչ» պարագայ մը գիրենք իսկապէս կը նեղէ կամ անհանգիստ կ'ընէ: Առնենք տուներու եւ շէնքերու շեռուցման կամ գովազման օրինակները: Նաեւ ինքնաշարժերու պարագան: Այս կը կարօտի ելեքտրականութեան հոսանքի չարաչար գործածութեան, որ յաճախ անպէտ վատնում մը կը հանդիսանայ:

Տեղական լուծումներու շարքին կը գտնուին հիւլէական ուժային կայաններու գործածութիւնը, ելեքտրական հոսանքի արտադրութեան համար: Ֆրանսայի նման երկիր մը շատ աւելի կայաններ ունի քան Ամերիկան, որ «3 mile is land» կոչուած կայանի մը պայթումէն սարսափած, ուղղակի վախ կ'ապրի հիւլէական ուժի դիմելու:

Արեւային հոսանքի արտադրութիւնը, մանաւանդ Քալիֆորնիայի նման առատ արեւ ունեցող նահանգէ մը ներս, կրնայ մեծապէս նուազեցնել «generator»ներով ձեռքբերուած ելեքտրական հոսանքը:

Պուշի իշխանութեան յանցանքներէն մէկն ալ Սեպտեմբեր 11-ի ահաբեկչութենէն ետք, անհրաժեշտ քայլերը անտեսելը եղաւ քարիւղային օգտագործման համար: Պուշ իրաքեան պատերազմի դիմեց իբրեւ թէ քարիւղ ապահովելու համար, եւ սակայն արդիւնքը ճիշտ հակառակը պատահեցաւ:

Անդին կայ տակաւին նոր տեսակի ինքնաշարժերու պարագան, որոնք «hybrid» կը ճանչցուին, կէս-քարիւղ եւ կէս ելեքտրականութիւն, որոնք շատ նպատակաշարժ կրնան ըլլալ քաղաքային տեղափոխութեան համար: Իսկ «SUV»ներու շրջանը վստահաբար վերջացած կարելի է նկատել, տրուած ըլլալով անոնց քարիւղային գործածութեան «անկուշտ» հանգամանքը:

Այս բոլորին վրայ, եւ աւելի կարեւոր թերեւս, քարիւղային մոլութենէն ձեռքազատուելու համար, անհրաժեշտ է, առ այժմ երկու քայլերու.

ա. Ազգային քարիւղային պաշարի աւելի «ազատ» օգտագործումը, ժողովուրդին բեռը թեթեւցնելու համար: Ըսողներ կան որ Ամերիկան երկար տարիներու բաւարար քարիւղային պաշար (reserve) ունի, նոյնիսկ եթէ դադարի Մերձաւոր Արեւելքէն քարիւղ ներածելու: Այս մասին արդէն պահանջողներ կան Սենաթին եւ Ներկայացուցիչներու Տունէն ներս:

Բ. Սկսիլ քարիւղային հետա-

Շարք էջ 19

համախմբում ունեցող երկիրներու մօտ, որոնք շնորհիւ իրենց ճարտարարուեստական յառաջդիմութեամբ, պահանջը ունին քարիւղային արտադրութեանց:

Ամէն պարագայի, քարիւղի գինը շատ աւելի սուղ եղած է Եւրոպայի երկիրներու եւ Աւստրալիոյ մէջ, նոյն նկատումներով: Ինչ կը վերաբերի Ամերիկայի մասին, աշխարհի տարբեր երկիրներու ունեցած կարծիքին, այս վերջինները համոզուած են որ Ամերիկան, ինչ կը վերաբերի քարիւղային իր քաղաքականութեան, կատարեալ անճարակ եւ նոյնիսկ միամիտ երկիր մըն է, եւ միայն ինքզինք ունի քննադատելիք եւ դատապարտելիք: Փոխանակ Պուշին Ս. Արաբիային թագաւորէն ինդոնեզիոյ որ աւելցնէ քարիւղի արտադրութիւնը, եւ գրեթէ մերժուի, կարող էր իր իշխանութիւնը մղելու քարիւղի «մոլութենէն» ձեռքազատուելու, եւ փնտռելու տեղական միջոցներ տագնապի լուծման համար:

ԻՆՉ ԿԱՄ ԻՆՉԵՐ

Կ՝ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԻՆ

Ընդհանուր կերպով, Ամերիկան պէտք է պատրաստուի գոհորովութիւն կամ գոհողութիւններ ընե-

Advertisement for AGBU PASADENA HIGH SCHOOL. Text includes: 'THE QUALITY AND SAFE CHOICE...', '2008-2009 SCHOOL YEAR OPEN ENROLLMENT GRADES: 9-12', 'COLLEGE PREPARATORY ACADEMIC PROGRAM HONORS & AP LEVEL INSTRUCTION', '2495 E. MOUNTAIN STREET, PASADENA, CA 91104', 'FOR MORE INFORMATION, PLEASE CALL 626-794-0363'.

ՇԱՅ ԴՊՐՈՑ

«ՄԵՐՏԻՆԵԱՆ» ՀԱՅ ԱԲԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ 2007-2008 ՏԱՐԵՇՐՁԱՆԻ ՀՈՒՆՁՔԸ

Տարեվերջ է դարձել. եւ ինչպէս հնձուորը՝ մոռցած իր տքնաշան աշխատանքը՝ կը հրճուի քաղուելու պատրաստ իր հունձքին դիմաց, այնպէս ալ կրթական մշակներու, ինչպէս նաեւ անձնագոհ ծնողներու սրտերը լի են անհուն հրճուանքով ի տես շրջանաւարտներու հունձքին:

Արդարեւ, յաճախ անհաւատալի կը թուի տեսնել, որ երէկուան երեխան մեծցած, հասունցած, գիտելիքներով ու իմաստութեամբ գինուած, կ'ուղղուի դէպի անծանօթ վայրեր...

Այս պատկերը տարածուած էր «Մերտինեան» Հայ Աւետարանական վարժարանի նախակրթարանի եւ միջնակարգի բաժիններու վկայականներու բաշխման հանդիսութեան ընթացքին, որ տեղի ու-

ձեռամբ տնօրէն Յովսէփ Ինճէճիքեանի, աշակերտները ստացան իրենց վկայականներն ու մրցանակները:

Օրուան առաջին պատգամներն էր հոգաբարձութեան ատենապետ սօքթ. Հրայր Աթիքեան:

Ռապըթ Քենէտիի մէկ խօսքը իր պատգամին նիւթն էր. «Մեր ապագան նուէր մը չէ, այլ՝ իրագործում մը»: Ան իր խօսքը շրջանաւարտներուն ուղղելով ըսաւ. «Ապագան նուէր չի տրուիր, այլ կը ստացուի անհատի մը ջանքերով, աշխատանքով»:

Աշակերտական երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Վիքթորիա Աբրահամեան-Էլիասիի՝ ելոյթ ունեցաւ փունջ մը հոգեւոր եւ հայկական ժողովրդական երգերով:

Երկրորդ պատգամներն էր վեր. ձէյսըն Մաթոսեանը: «Այսօր

Միջնակարգի աւարտականները

կատարեց վկայականներու եւ մրցանակներու բաշխումը:

Տնօրէնին յանձնուեցաւ ճիշդ կարգի շրջանաւարտներու կեանքէն, շրջանակի մէջ առնուած, նկարներու հաւաքածոյ մը եւ ծաղկեկոյով մը:

Հանդիսութիւնը լի էր անակնկալներով: Յատուկ գնահատանքի արժանացաւ Ռիթա Մէնէշեանը, որ կամաւոր կերպով յանձն առած էր վարժարանի վարկաւորման համար տարուած աշխատանքներու համադրումը: Վարկաւորումի կիսաշրջանի այցելութիւնը յաջողութեամբ պսակուեցաւ Ապրիլին: Գնահատանքի արժանացաւ նաեւ ուսուցչուհիներէն Սանտրա Մաղաքեանը, որ 12 տարիներու բոլորանուէր ծառայութենէ ետք, կը դադրի աշխատանքէ:

Ծնողա-Ուսուցչաց Մարմնի ատենապետուհի Տի Զորլեան, տարեկան ձեռնարկներուն հասոյթին երկրորդ բաժինը՝ 45,000 տոլարի չէքը յանձնեց հոգաբարձութեան ատենապետին:

Ճիշդ կարգի շրջանաւարտներու հոգաբարձութեան կողմէ նուէր տրուեցան Անահիտ Մէյմարեանի «Քարերը կ'աղաղակեն» գիրքէն

մէկական օրինակ եւ Մարգարիտ Եարտըմեանի կողմէ՝ ասեղնագործ խաչեր: Տնօրէնը նաեւ կարգաց Քալիֆորնիոյ խորհրդարանի անդամ Փօլ Գրիգորեանի շնորհաւորական նամակը:

Պրն. Ինճէճիքեան իր փակման խօսքին մէջ նշեց ուրախալի երեւոյթ մը՝ WASCի կողմէ «Մերտինեան» վարժարանի 6 տարուան վարկաւորումի հաստատումը. նաեւ՝ դպրոցը նորակառոյց շէնքով մը օժտելու ծրագրին արտօնութիւնը՝ քաղաքապետութեան կողմէ: Ապա, շրջանաւարտներուն ուղղելով իր խօսքը, թելադրեց ըլլալ հաւատարիմ քաղաքացիներ, արդար վարմունքի տէր անձնաւորութիւններ, սիրելի հայ լեզուն ու ազգը եւ մեր նախահայրերուն հաւատքին կառչած մնալ: Վեր. ձէյսըն Մաթոսեանի օրհնութեան աղօթքով վերջ գտաւ հանդիսութիւնը:

Մանկապարտէզի հանդէսը տեղի ունեցաւ Յունիս 18ին: Շրջանաւարտ եղան 24 աշակերտներ:

«Մերտինեան» վարժարանին մասին յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել (818) 907-8149 թիւին:

Նախակրթարանի աւարտականները

նեցաւ Յունիս 20ին, վարժարանի հանդիսարահին մէջ:

Հանդիսութիւնը սկսաւ նախակրթարանի 15 եւ միջնակարգի 15 աւարտականներու մուտքով առաջնորդութեամբ իրենց դաստիարակներու՝ Սօնա Գասարճեանի եւ Աշխէն Իսբէնճեանի: Պետական եւ ազգային քայլերգներու երգեցողութենէն ետք, Միացեալ Հայ Աւետարանական Եկեղեցիի հովիւ՝ վեր. ձէյսըն Մաթոսեան կատարեց բացման աղօթքը: Նախակրթարանի շրջանաւարտները արտասանեցին «Our Graduation» բանաստեղծութիւնը: Ռաֆֆի Զարխտեան ուղերձ կարդաց հայերէնով եւ Մելլոնի Արթինեան՝ անգլերէնով: Ապա,

«Մերտինեան»էն շրջանաւարտ կ'ըլլաք ու պիտի երթաք երկրորդականի աշակերտներ ըլլալու այլ դպրոցներու մէջ:

Երկրորդականը վախ կը պատճառէ, որովհետեւ այնտեղ փորձութիւններու պիտի հանդիպիք:

Յիսուսի շուքին մէջ մնացէք եւ անոր վստահեցէք», ըսաւ ան:

Միջնակարգի շրջանաւարտները իմբովին արտասանեցին Գէորգ Էմինի «Երգ կուռնկի Մասին»:

Արմինէ Սանոսեան կարդաց ուղերձը՝ հայերէնով եւ Անժէլ Ապաճեան՝ անգլերէնով:

Շրջանաւարտները գիրար ներկայացուցին հաճելի կարճ նկարազրուութիւններով: Ապա, տնօրէնը

ՎԱՐՁՈՒ ՄՐԱՇ ՓԱՍԱՏԻՆԱՅԻ ՄԷՋ (200 ՇՈԳԻԻ ՇԱՄԱՐ) ԱՄԵՆ ՏԵՄԱԿ ԱՌԻԹՆԵՐՈՒ ՇԱՄԱՐ 1060 N. ALLEN AVE. PASADENA ԸՆՈԱՁԱՅՆԵԼ (626) 797-7680

ABA Insurance Services logo and 33th Anniversary banner. Text includes: Life, Health, Group Health, Disability, Long Term Care, Blue Cross of California, Blue Shield of California, 1975-2008, 33th ANNIVERSARY.

ԱՊԱՌՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆՌԱԺԵՇՏ Է

ԵՐԲԵՔ ՈՒՑ ԶԷ ՎԵՐԱՔՆՆԵԼՈՒ ՁԵՐ ԱՊԱՌՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՊԵՏՐՈՍ ՄԱՐՈՆԵԱՆ

818 500-9585 ABA INSURANCE SERVICES 805 E. Broadway . Glendale, CA 91205 E-mail: BMaronian@AOL.com ONE EIGHT HUNDRED FOUR "HAI-TAD"

ԳԱՂՈՒԹԱՅԻՆ

ԴՈԿՏ. ՏՈՐԱ ՍԱՔԱՅԵԱՆԻ «ԱՐԵՒԵԼԱՅԱՅԵՐԷՆԸ ԱՆԳԼԻԱԽՕՍ ԱՇԽԱՐՀԻ ՅԱՍԱՐ» ԴԱՍԱԳԻՐՔԻ ՇՆՈՐՀԱՆԴԵԱԸ

Ուրբաթ, Մայիս 16, 2008, երեկոյան ժամը 8:00ին, Կլէնտէյլի Հանրային Գրադարանի հանդիսարանին մէջ տեղի ունեցաւ պրոֆ. դոկտ. Տորա Սաքայեանի «Արեւելահայերէնը անգլիախօս աշխարհի համար» դասագիրքի շնորհանդէսը, որուն ներկայ գտնուեցան մեծ թիւով դաստիարակներ, ուսուցիչներ եւ Կլէնտէյլի հայ համայնքի տարբեր խաւերու ներկայացուցիչներ: Երեկոյթը համատեղ կազմակերպուած էր ՀՀ Լոս Անճելըսի Գլխաւոր Հիւպատոսութեան եւ Թէքէեան Մշակութային Միութեան Լոս Անճելըսի մասնաճիւղին կողմէ:

Դոկտ. Սաքայեանի անունը հանրածանօթ է եւ հայրենիքի, եւ արտերկրի մէջ: Անցեալին, ան երկար տարիներ եղած է Երեւանի Պետական Համալսարանի (ԵՊՀ) օտար լեզուներու համալսարանական ամպլիոնի (ԵՊՀ) օտար լեզուներու համալսարանական ամպլիոնի վարիչը: 1975-ին տեղափոխուած է Մոնթրէալ (Քանատա) եւ նոյն տարիէն սկսեալ պաշտօնավարած է որպէս McGill համալսարանի գերմանական ուսումնասիրութիւններու ամպլիոնի պրոֆեսոր: Վերջին երեք տասնամեակներուն, դոկտ. Սաքայեան գիտական լայն աշխատանք կը տանի նաեւ հայագիտութեան բնագաւառին մէջ: Ան կազմակերպած է քանի մը միջազգային հայագիտական գիտաժողովներ, հեղինակն է հայերէնին նուիրուած շարք մը մենագրութիւններու, յօդուածներու եւ դասագիրքերու, կատարած է բազմաթիւ թարգմանութիւններ եւ այլն:

Օրուան հանդիսավար՝ Բարսեղ Գարթալեան իր բացման խօսքին մէջ ողջունեց «Արեւելահայերէնը անգլիախօս աշխարհի համար» դասագիրքի ծնունդը եւ շնորհակալութիւններ արտայայտեց՝ արեւմտահայերէնն ու արեւելահայերէնը ուսուցանող դասագիրքերու մեծ կարեւորութիւնը: Խօսելով արեւելահայերէնի գործածութեան մասին մեր հայահոծ համայնքին ներս, ան շարունակեց. «Նիւթը բազում կապերով զօդուած է մեր այսօրին հետ, երբ Լոս Անճելըսի մէջ առկայ է Հայաստանը ամէն օր, Հայաստանի սահմաններէն դուրս փոքրիկ Հայաստան մը, ուր արեւելահայերէնը միահեծան կ'իշխէ անգլիախօս աշխարհին մէջ: Այսօր դոկտ. Սաքայեան այդ իրողութիւնը մասնագիտական վերլուծմամբ պիտի ներկայացնէ մեզ»:

Ընթացք տալով յայտագրին, Գարթալեան բեմ հրաւիրեց ՀՀ Գլխաւոր Հիւպատոս Արմէն Լիւրդեանը, որ վեր առնելով դոկտ. Սաքայեանի կատարած վիթխարի աշխատանքը, թուեց արեւմտահայերէնի եւ արեւելահայերէնի ուսուցման գծով անոր բերած խոշոր ներդրումը:

«Արեւելահայերէնն անգլիախօս աշխարհի համար» դասագիրքը, երկարատեւ ու հետեւողական, բազմաշերտ աշխատանքի արդիւնք է, որ յազեցած է հեղինակի երկար տարիների գիտամանկավարժական աշխատանքի փորձով ու հիասքանչ հայոց լեզուի հանդէպ նրա տածած խոր սիրով» ըսաւ Գլխաւոր Հիւպատոսը ու թուեց հեղինակի երկար տարիներու աշխատանքի ծիրը եւ եզրափակեց իր ելույթը հետեւեալ խօսքերով.

«Դասագիրքը ունի նաեւ խտասկաւառակ, որտեղ արեւելահայերէնի օրինակելի արտասանութեամբ ձայնագրուած են երկխօսութիւններ ու տեքստեր: Թէեւ այս գիրքը նախատեսուած է ուսանողներին ու աշակերտներին համար, սակայն վստահ եմ, որ այն օգտակար ու հետաքրքիր կը լինի նաեւ Հայաստանի Հանրապետութեան պետական լեզուն հայերէնը անգլիախօս աշխարհին ըստ արժանուցն ներկայացնելու համար»:

Ներկայացնելով օրուան բանախօսը, ելույթ ունեցաւ UCLA համալսարանի 1997-էն ի վեր Նարեկացի Ամպլիոնի դասախօս, նոյն համալսարանի Distinguished Teacher պատուաւոր կոչումին արժանացած դոկտ. Անահիտ Քէչիշեանը:

«Պէտք է ասեմ որ անձկութեամբ էի սպասում դոկտ. Տորա Սաքայեանի արեւելահայերէնի դասագիրքին: Հաւատում էի, կամ ցանկանում էի հաւատալ, որ վերջապէս հրապարակ է իջնելու մեր լեզուի արեւելահայերէն ճիւղի մատուցման կուռ եւ ամբողջական մի ձեռնարկ: Երբ առաջին անգամ ձեռքս անցաւ սոյն գիրքը, ես ապրեցի անկեղծ հրճուանք, քանի որ հասկացայ, որ վերջապէս աւարտին է հասնում տարիների իմ տքնանքը: Վաղուց ծանօթ էի դոկտ. Սաքայեանի արեւմտահայերէնի ձեռնարկին, որ ի սպաս էր դրուած UCLA-ի արեւմտահայերէն սովորող մեր ուսանողներին, իսկ արեւելահայերէնի համար ես շարունակում էի իմ ամէնօրեայ նախապատրաստութիւնները, որոնք թղթիկների վրայ բազմացնելով բաժանում էի ուսանողներին»:

ՏՕՔԹ. ՅԱՐՈՒԹ ԵԱՂՍՁԵԱՆ ԿԸ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԻ ՈՐՊԷՍ «ՅԱՐՊԸՐ» ՅԻՒԱՆԴԱՆՈՅԻ ՏԱՐՈՒԱՆ ԲԺՇԿԸ

Ուրախութեամբ կ'իմանանք թէ UCLA համալսարանի «Հարպըր» հիւանդանոցի անձնակազմը եւ Լոս Անճելըսի Բժշկական Ուսմանց Կեդրոնը «Տարուան Բժիշկը» ընտրած են Տօքթ. Յարութ Եաղսզեանը: Մրցանակաբաշխութիւնը տեղի ունեցած է Յունիսի 3-ին:

Տօքթ. Յ. Եաղսզեան իր բժշկական ուսումը ստացած է Երեւանի ու Ֆիլադելֆիոյ մէջ, իսկ վարժողական տարիները UCLA համասարանին մէջ, ուր աւարտած է իր մասնագիտացումը 1992ին:

Ան եղած է Նոր Սերունդ Մշակութային Միութեան վարչութեան անդամ, գործօն անդամ է Հ.Բ.Ը.Մ.ին, ինչպէս նաեւ Պըրպէնքի մէջ կառուցուելիք Մայր Տաճարի Հանգանակիչ Մարմնի անդամ:

«Մասիս» ջերմօրէն կը շնորհակարտէ Տօքթ. Յ. Եաղսզեանի այս պարգեւատրումը, մաղթելով նորանոր չաջողութիւններ:

«Մեծ ուրախութեամբ եմ սպասում գալիք ուսումնական տարուան, երբ պիտի գործի դնեմ սոյն գիրքը, որը, հաւատացած եմ, նոր, էլ աւելի բարձր մակարդակ կը բերի արեւելահայերէնի մեր դասաւանդման» շեշտեց դոկտ. Քէչիշեան, ու բեմ հրաւիրեց դոկտ. Սաքայեանը:

Դոկտ. Սաքայեան իր ելույթը սկսաւ ակներեւ լուզումով: «Դժուար է արտայայտել, թէ ինչ եմ գգում այս պահին, մանաւանդ նկատի ունենալով այն խորհուրդը, որ մեզ բոլորիս այսօր հաւաքել է այստեղ մեր մայր հայրենիքից հազարաւոր մղոններ հեռու գտնուող փերում: Դա մեր մայրենի լեզուի գոյատեւման եւ դրանով իսկ՝ հայապահպանման խորհուրդն է»:

Հեղինակը ուրախութիւն յայտնեց, որ արեւելահայերէնի այս դասագիրքն այսօր կը ներկայացուի Սփիւռքի ամենամեծ հայ գաղութներէն մէկի մէջ, ուր արեւելահայերէնը խիստ կենսունակ է:

Սաքայեանը նշեց, որ այս իր գիրքի երկրորդ շնորհանդէսն է:

Առաջինը մեծ շուքով տեղի ունեցած է անցեալ Նոյեմբերին՝ ԵՊՀ-ի մէջ, քանի որ այս դասագիրքը լոյս տեսած է ԵՊՀ-ի հրատարակչութեան կողմէ եւ նոյն համալսարանի հայ բանասիրութեան բաժանմունքի գիտական խորհուրդի երաշխաւորութեամբ: Դասագիրքը նախատեսուած է ինչպէս այլազգի, այնպէս ալ հայազգի չափահասներու համար, որոնց լեզուական գիտելիքները թերի են: 566 էջ բովանդակող այս դասագիրքը, կարեւոր ձեռնարկ է ինչպէս դասախօսին, այնպէս ալ ուսանողին համար, իսկ լեզուական նիւթի մատուցման ուրոյն եղանակի, ինչպէս նաեւ գիրքին ուղեկցող խտասկաւառակի շնորհիւ նաեւ ինքնուս սովորողներուն համար:

Հեղինակը վեր հանեց գիրքը այլ դասագրքերէն տարբերակող գիծերը, շեշտելով, որ այստեղ լեզուանիւթը կը քննարկուի գուրգադրական մօտեցումով, սովորողի ուշադրութիւնը մշտապէս սեւեռե-

Շարք էջ 19

Գրաւուած Թուական
Mark Your Calendars

Հայաստանի Անկախութեան Օրուայ ՓԱՌԱՏՕՆ
Սեպտեմբեր 21, 2008

SUNDAY	MONDAY	TUESDAY	WEDNESDAY	THURSDAY	FRIDAY	SATURDAY
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30				

Armenian Independence Day FESTIVAL

To reserve your booth please call Nor Serount Cultural Association
26ր կրպակները ապահովելու համար
Հեռախոսեցէ՛ք Նոր Սերունդ Մշակութային Միութեան
(818) 391-7938

Massis Weekly

Volume 28, No. 26

Saturday, JULY 19, 2008

Casting Doubt On The Credibility Of Armenian Parliamentary Commission Thomas Hammarberg Suggests New Format For Unrest Probe

“If you want to rectify the situation, satisfy the demands of the European structures. Or else, sanctions will be inevitable.”

The Council of Europe commissioner for human rights, Thomas Hammarberg, proposed a new, compromise format for an independent inquiry into Armenia's deadly post-election violence during his latest visit to Yerevan, it emerged on Wednesday.

The Armenian authorities have been under pressure from the Council of Europe and other international institutions to allow such an inquiry since the March 1-2 suppression of opposition demonstrations that left at least ten people dead.

The government-controlled National Assembly formed an ad hoc commission for that purpose last month. However, the country's main opposition groups have turned down government offers to name representatives to the body, saying that it is dominated by government loyalists and can therefore not be objective.

Citing the opposition boycott, Hammarberg sounded skeptical about the commission's ability to investigate the March 1 clashes as he wrapped up a three-day visit to Yerevan on Tuesday. He made clear that the Council of Europe will not assign foreign experts to help the commission clarify all cir-

cumstances of the violence for the time being.

Observers summed up Hammarberg's message to the authorities in Yerevan as follows, “If you want to rectify the situation, satisfy the demands of the European structures. Or else, sanctions will be inevitable.”

David Harutiunian, a senior lawmaker heading the Armenian delegation at the Council of Europe Parliamentary Assembly, revealed the next day that Hammarberg proposed the creation of a new investigative body that would collect key facts relating to the unrest. The commissioner believes that the parliamentary commission should only make a “political evaluation” based on those facts, he said.

“He suggested that the fact-finding mission be separated from political discussions,” Harutiunian told RFE/RL. “The fact-finding group could consist of only apolitical experts who enjoy public trust. Experts who would be chosen by all political forces.” That includes the opposition Popular Movement of former President Levon Ter-Petrosian, he said.

“I think that variant is worth considering,” added Harutiunian. “The

**CE commissioner for human rights
Thomas Hammarberg**

president of the republic also noted [during his meeting with Hammarberg] that it's an interesting variant and proposed to continue the search for such a format.”

Levon Zurabian, a senior aide to Ter-Petrosian, told RFE/RL that the opposition supports the idea in principle. “We are ready to participate if we and government representatives are equally represented there,” Zurabian said.

The fate of dozens of supporters of former President Levon Ter-Petrosian arrested following the March 1 clashes between security forces and opposition protesters was the main topic of discussions during

Continued on page 4

Heritage Party Demands Democratic Reforms

YEREVAN -- The opposition Zharangutyun (Heritage) party of Raffi Hovannisian demanded on Friday that the Armenian authorities embark on democratic reforms, release all “political prisoners” and ensure an “independent and impartial” investigation into the post-election violence in Yerevan.

In a resolution adopted at a one-day congress, Zharangutyun said that failure to do this could lead to a repeat of the March 1 clashes between opposition protesters and security forces, which left at least ten people dead.

“So long as Armenia's democratic establishments are not awakened from their sleeplike dormant state of inaptness, the forcible rules of the game are maintained, the criminals remain unpunished, and the officialdom does not give any legal and political assessment of the often-culpable and criminally-prosecutable violations by administrative agencies and state servants, evading — or disregarding — the deep-rooted political and democratic reforms could signal the danger of another March 1 calamity,” read the document.

In his speech at the congress, Hovannisian blamed the authorities for the “slaughter.” He dismissed the official justification for the use of deadly

Continued on page 3

Ombudsman Cries Foul Over Armenian Unrest Probe

YEREVAN --A law-enforcement agency investigating Armenia's deadly post-election violence broke the law when it instructed regional prosecutors to round up participants of the opposition rallies in Yerevan and interrogate their neighbors, human rights Ombudsman Armen Harutiunian said on Friday.

Harutiunian referred to a written directive which Andranik Mirzoyan, head of the Special Investigative Service (SIS), sent to the chief prosecutor of the southern Vayots Dzor region four days after the March 1 clashes between opposition protesters and riot troops. A copy of the order was obtained and made public by opposition leader Levon Ter-Petrosian last week.

It emerged that Mirzoyan ordered the regional prosecutor to identify and question all Vayots Dzor residents who took part in the Ter-Petrosian-led opposition's Yerevan rallies demanding a re-run of the February 19 presidential election. The prosecutor was specifically told to find out with whom the opposition supporters communicated from February 20 through March 2, whether they urged their neighbors to join the rallies and “how they are described by the neighbors.” He also had to collect written descriptions of the opposition supporters' closest relatives and other personal data, including “what

**Armenia's human rights ombudsman
Armen Harutiunian**

property they own.” Mirzoyan, whose agency is subordinate Armenia's Office of the Prosecutor-General, defended and justified his actions in a July 1 interview with RFE/RL. He admitted sending out similar directives to other regional prosecutors as well as the heads of police and National Security Service divisions.

Ter-Petrosian and his associates have said the publicized document is illegal and proves that the government crackdown on the opposition has been accompanied by grave human rights abuses.

“An investigative order can not be given to a prosecutor,” the state human rights defender told a news conference. “It can only be addressed to an investigative body [subordinated to the pros-

Continued on page 3

U.S., Armenia Pledge Joint Action Against Nuclear Smuggling

WASHINGTON, DC - Armenia on Monday pledged to closely cooperate with the United States in combating the smuggling of nuclear and radioactive materials through its territory and reaffirmed its commitment to expanding broader U.S.-Armenian relations.

U.S. Secretary of State Condoleezza Rice and her visiting Armenian counterpart, Eduard Nalbandian, signed a plan of joint non-proliferation actions after talks in Washington. The State Department said the deal will significantly enhance US-Armenian “efforts to combat the threat that nuclear or highly radioactive materials could be acquired by terrorists or others who would use them to harm us.”

Those efforts will boost Armenia's capabilities “to prevent, detect, and respond effectively to attempts to smuggle nuclear or radioactive materials,” the department said in a statement. “It specifies twenty-eight agreed steps that the two governments intend to be taken for this purpose.” read the statement. “This assistance would complement and be carefully coordinated with the aid the Republic of Armenia is already receiving from

Eduard Nalbandian and Condoleezza Rice

various U.S. and international assistance programs,” it added.

The U.S. government has already signed similar agreements with Ukraine, Kazakhstan, Georgia, and Kyrgyzstan as part of its Nuclear Smuggling Outreach Initiative. Last year, a senior U.S. diplomat expressed serious concern about growing Armenian-Iranian economic ties, saying that they might run counter to international sanctions imposed on Tehran over its controversial nuclear program.

A State Department spokesman indicated before the talks that the tense political situation in Armenia will also be on the agenda. “They are also going to touch upon issues in their meeting related to deepening political as well as economic reform in Armenia,” Sean McCormack told a daily press briefing in Washington.

Toros Sarian Interview With Wolfgang Gust

‘It Is Possible That General Deportation Order Of 1915 Falls Under German Responsibility’

Q: You have recently uncovered new facets to the German-Turkish relationship. What is so new about them?

To my astonishment it is now clear that the German-Turkish Secret Alliance from the 2 August 1914 was not the mere Military Pact which historians regarded it as. This fact was not open to the public as the alliance was very secret and was treated as so. In practice, it was indeed an Alliance with the Triple Alliance. Later an altered contract was also signed by Austria-Hungry.

But this was kept so secret that even the Triple Alliance Partner Italy was not informed.

Q: If the contract was so secret how did you come across it?

It was secret for a long time, but had been released for research purposes years ago. Perhaps it had been analyzed in some special articles and looked at from a legal or military angle but in connection with the Armenian Genocide the most important conditions had not been publicized.

Q: Then you could have read the contract quiet a few years ago!

True, but I had been concentrating on the diplomatic correspondence and had merely touched upon the military aspects.

Q: What were the points which had to be kept secret?

The most important point was undoubtedly that Turkey had very probably handed over the High Command of its army to Imperial Germany.

Q: Till now it was known that the Germans in the Turkish army played an important role. What is new?

What is new is the fact that the Germans not only wanted a military contract but also the High Command of the Turkish army. And Turkey from the beginning accepted it and that throughout the entire World War I.

Q: How was this relinquishing of power formulated in the contract?

This is shown in Point 3 of the contract. However, I must explain a few things to make it clear. In Point 3 of the agreement in the German text draft it reads “For the continuation of the War, the German Military Mission will assume the High Command over the Turkish Army”. This formulation sounded too hard even for Chancellor Bethmann Hollweg that he wrote the following on the document for the German Emperor. “I doubt if number 3 so acutely phrased is to be acceptable for Turkey. Perhaps the formulation, ensures Actual (underlined by the Chancellor) exercise of the High Command through the Military Mission, would suffice.” To his surprise, Germany’s Ambassador Hans von Wangenheim telegraphed back to Berlin that the Grand Vizier Said Halim had accepted Points 1 to 4 but found Point 5 unacceptable. Point 5 stipulated that the contract would not be valid if the Austrian-Serbian conflict did not lead to a war between Germany and Russia. However, the Turkish Government obviously feared a Russian attack and wanted desperately to avoid

Wolfgang Gust

Wolfgang Gust (born 1935 in Hanover) is a German journalist, historian, author and chief of heading for magazine *Der Spiegel*.

He studied Romanistik in Freiburg, Bonn and Toulouse (France) and marketing and management in Hamburg. Starting from 1965 he was with the news magazine of the mirrors - first as economics, then he became a foreign editor. Since 1993 he works as a freelance journalist and author. His books include "The Armenian Genocide and Imperium of the Sultan" and "A history of the Osmani realm", both with Carl Hanser publishing house.

Gust has examined the 1919 documents of Protestant minister Johannes Lepsius, he has published documents of the German foreign office and concluded that in many documents by omissions and falsifications the German responsibility of the Armenian Genocide has been covered up. He has posted the wording of the original documents including English translation in armenocide.net in co-operation with its wife in March 2000. Three years later he published hundreds of other German Auswärtiges Amt documents in the same portal to the Genocide. In 2005 a selection of the most important documents were included in his book "The Armenian Genocide 1915/16".

Works

- Der Völkermord an den Armeniern: Die Tragödie des ältesten Christenvolks der Welt. · 1993
- Das Imperium der Sultane. Eine Geschichte des Osmanischen Reichs. 1995
- Der Völkermord an den Armeniern 1915/16. Dokumente aus dem Politischen Archiv des deutschen Auswärtigen Amtes, 2005

Germany withdrawing its Military Mission and officers and troops in this case. Germany changed thereby Point 3 and suggested the following formulation. “Germany leaves in case of war the Military Mission in Turkey. Turkey ensures the Actual (underlined by Germany) exercise of the High Command through the Military Mission.”

militaire“. That is in accordance with the agreements made between Minister of War Enver Pasha and the Head of the German Military Mission Liman von Sanders. To rid all doubt that the Turks through this formulation might deviate from the German wishes, Hans von Wangenheim wrote underneath the returned final version of the con-

Marshal Liman von Sanders Chief of the German Military Mission in the Ottoman Empire. He prevented the deportation of Armenians from Smyrna

This suggested wording was used in the final text of the contract, but written in French: „une influence effective sur la conduit générale de l’armée“, which sounds milder than in the original German draft. The Turks, by having the sentence “general conduct of the army” used in the contract, had managed to ensure that the entire formulation was left open to interpretation. Point 3 was then expanded upon with- Binding is :“conformément à ce qui a été convenu directement entre Son Excellence le Ministre de la guerre et Son Excellence le Chef de la mission

tract. “Turkey wishes this wording in consideration of the circumstances, that the Sultan is the supreme Commander of the Turkish Army. Liman von Sanders has officially informed me that he has reached a detailed agreement with Minister of War Enver in which the Actual (underlined by Wangenheim) High Command is through the Military Mission”, exactly as Berlin had demanded.

Q: Then it appears the decisive sentence is that of Wangenheim.

It depends on the interpretation

of the phrase “influence effective” that is the actual exercise of the highest military power. In the usually brief international treaties such extra sentences are often of decisive importance. They are practically conditions of the contract. And when Wangenheim talks about that Liman von Sanders had officially informed him then it is the equivalent of a sworn affidavit.

Q: What exactly was the additional agreement between Liman and Envers?

A: I do not know. If I had the information the interpretation of the contract would be much easier. Perhaps the document will be found one day. Therefore, the real Alliance text remains very vague and can likewise so interpreted, as has been the case till now: as a very close military Partnership. Even so the essence of the contract points to a completely different reality.

Q: Your view is that the Germans at the Military Mission could give orders, even orders to deport the Armenians?

That was possible but not necessarily the case and there is no evidence to suggest this. Till now, only one German officer – Lieutenant Colonel Böttrich signed deportation orders for Armenians working on the Baghdad Railway. But if the Germans had the army under its command in accordance with “conduit generale” of the army, they in consequence would be responsible for the commands to the army regarding Military questions.

Q: Amongst others, regarding the orders to deport Armenians?

In principle, yes. But under one important condition. These orders had to be for military reasons. Internal Policing decisions did not fall under this and were the responsibility of the Turkish Gendarmerie who answered to the Minister of the Interior, and that was Talat Pasha.

Q: However, the deportation orders which we know about were given by the Turkish Army?

It is possible that general deportation order of 1915 falls under German responsibility. Till now it was the view of Historians that the Germans had advised a deportation of Armenians out of the war zone. Now however, more of a command can be seen in this advice even though the command came from and was signed by a Turkish officer.

Q: This fact would put those in the right who have always claimed that the Germans had always wanted the Murder of the Armenians?

On this point one must be very careful. In the German correspondence, I have noticed on more occasions that the German protest notes regarding the Genocide were concerned not so much with the deportations in themselves but in the way they were carried out. It may be the case that individual military advisors had other thoughts. We know that certain German officers hated the Armenians with a passion. But generally it seems

Continued on page 3

Statement By The British-Armenian All-Party Parliamentary Group

The Members of the British-Armenian All-Party Parliamentary Group, having been briefed about the latest resolution of the Armenian Government to invite the Turkish President to a football match in Armenia and to set-up an International Scholars Organisation commissioned to study and provide documents related to the Armenian Genocide, expressed their appreciation for the peaceful settlement of all Turkish-Armenian differences and welcomed any step that could bring peace and stability to the countries of the Caucasus and asked some questions:

. Will the current Armenian Diplomatic Protocol regarding visits by Guests of Honour apply and will the Turkish President be invited to visit the Matenadaran, the Armenian Genocide Memorial Museum and the Holy See of Eshmiadzine ? (Sites visited by every British Parliamentarian invited to Armenia, since 1992)

. Will the Turkish President agree to visit a memorial erected to commemorate an event which, according to the Turkish Government, never happened?

. In which country will the conference analysing the documents referring to the Armenian Genocide be held?

. Will the historians and scholars participating to that conference be subjected to prosecution, according to Turkish Penal Code 301?

. Although Article 301 refers to internal Turkish judicial issues but is there an agreement between the two Presidents to abolish Penal Code 301 or will that Code be lifted and kept pending only for the duration of the conference?

. Have the two steps taken by the Armenian President been conditioned by a secret agreement between the two Leaders to open the borders between the two countries?

. Is the Group to pursue its efforts and lobbying in the British Parliament for the Recognition of the Armenian Genocide or wait for that conference and its Scholars Report?

. Is the previous Report issued by the 126 Scholars who had studied the documentation of the Armenian Genocide and presented their findings to be disregarded?

The British-Armenian All-Party Parliamentary Group would welcome the opening of borders and the establishment of friendly diplomatic and commercial relations between Armenia and Turkey and would appreciate some clarification regarding the issues aforementioned.

Odette Bazil

Co-Founder and Executive Secretary

The British-Armenian All-Party Parliamentary Group

Heritage Party Demands Democratic Reforms

Continued from page 1

force against thousands of supporters of opposition leader Levon Ter-Petrosian who barricaded themselves outside the Yerevan mayor's office following the break-up of their peaceful sit-in in the city's Liberty Square. He said the authorities have failed to come up with any evidence of gunfire directed at riot troops dealing with the angry crowd.

Hovannisian made clear that Zharangutyun will also boycott the parliamentary inquiry. "Is it possible to achieve a degree of credibility in a National Assembly which is also to blame for the events of March 1?" he said.

Hovannisian said he mistrusts the commission also because it has no intention to question senior officials and "especially" former President Rob-

ert Kocharian.

In his address to the congress, Ter-Petrosian said he is confident that Zharangutyun will become "one of the pillars" of the Armenian National Congress.

Ter-Petrosian received a standing ovation as he made his way into the government conference hall. Addressing the gathered moments later, Ter-Petrosian lavished praise on Zharangutyun for supporting his Popular Movement before and after the recent presidential election. He was particularly appreciative of Hovannisian and the six other parliament deputies affiliated with Zharangutyun. In a customary attack on the authorities, he "commiserated" with them for having to work in a parliament which he said is "mostly composed of criminal elements."

Ombudsman Cries Foul Over Armenian Unrest Probe

Continued from page 1

ecutor.]"

"It is necessary to clarify what actions the Vayots Dzor prosecutor took on the basis of that directive and whether similar directives were issued to the police," he said. "If so, they are illegal because he is not an overseeing prosecutor in charge of that particular case and can not get engaged in the case on the basis of such an investigative order." Any incriminating evidence collected as a result of the order from Yerevan should therefore be ignored by courts, he added.

Harutiunian added that he is also "bewildered" by the content of Mirzoyan's orders but will reserve final judgment on them until familiarizing himself with all details of the ongoing investigation into what the authorities call an opposition conspiracy to stage a coup d'etat.

In addition to gathering personal information about local opposition supporters, the Vayots Dzor prosecutor was also instructed to make them testify about "what was said at the rallies about the assistance from foreign states" and "whether rally participants spoke about ending Russia's presence in Armenia."

"It Is Possible That General Deportation Order Of 1915 Falls Under German Responsibility"

Continued from page 2

to me to be the view that the Germans supported or at least tolerated the deportations but not the murder of the Armenians; excluding of course the one or two exceptions known about.

Q: Deportation is really a round about way of saying the annihilation of the Armenians?

From the Armenian standpoint, I can understand why Armenians could see it like this. A Genocide as occurred in 1915/16 to the Armenians was at the time a horrific event. Nevertheless, deportations on the other hand were frequent and not just instigated by the Germans. But the Germans had set a bad example as in 1914 as they deported tens of thousands of French and Belgian's. This event was watched very closely by the Turks and Interior Minister Talat was well informed. One can only wonder what would have happened to the Poles if Germany had won the World War I. Probably, we would have deported many of them or as we prefer to say, as it sounds even less threatening, expel them. In Germany it was even thought about giving the land, made free by deportations, to war veterans. This idea aroused great enthusiasm from our Emperor William II. Also the great Armenian friend Johannes Lepsius had in principle nothing against the deportations of the Armenians as such; only that it was Turkish practice he noted to kill those being deported.

Q: The Young Turks had already during the war claimed that it was the Germans who had initiated the idea of Genocide?

These accusations came immediately to mind, as I had often considered them as pure Turkish propaganda. That was probably correct in most cases, but then we did not know about the Secret Contract, which now puts the accusations in a different context. In addition, we have evidence which shows that the Armenians suspected the Germans of wanting to murder them, which can be now rightly understood. Especially, as between 1894 and 1896 the Germans had not worried too much about their fate and also not in Kilikia in 1909.

Nevertheless, many Germans would have preferred keeping the Armenians as hardworking ambitious and intelligent subjects in a German colony or put bluntly as ideal colonial slaves. This view was shared by people ranging from Paul Rohrbach to Ambassador Hans von Wangenheim.

Q: What is of prime importance to us, is to know if the Germans were responsible for the deportations, as in the rule this was the beginning of the end?

I am neither a lawyer nor an expert in International or Military Law. But it is suspect that in the German argumentation there was always reference to the Armenian Battalions fighting on the Russian side and acts of sabotage carried out by Turkish-Ar-

menians serving with the Russians. That looks very much like "Military Considerations" and was the competence of the army and according to the Secret Contract the responsibility of the Germans. The situation becomes much clearer when we look at the actions outside the Turkish border zone. Here I mean the Turkish attacks in the Caucasus and the annihilation of thousands of Armenians through this offensive right up till the end of the war. The Secret Contract was, after much toing and froing, from the start of the war valid until 31.12.1918 Therefore the events in the Caucasus before this date can probably be blamed upon the Turks and the Germans.

Q: What was the real reason for the German alliance with Turkey, taking into account that Turkey has been losing the Balkans wars?

The Imperial German Empire had really no interest in the contract. The German diplomats from Wangenheim to State Secretary Jagow and the Chancellor had warned against an Alliance. According to their estimation Turkey would remain for many years military weak and would remain an unreliable alliance partner and damaging to Germany and the Triple Alliance.

Q: So how did it happen?

Because, the Turkish War Minister insisted upon it. He offered his army as if it were a market produce. Enver and also Talat with the Grand Vizier on the fringes had begged for

this contract. Only this explains the concessions which were continuously given. At first, they had only offered the Germans one quarter of their army. As the Germans did not take the bait, the Turks offered even more, until at last the Emperor ordered Wangenheim to assess the offers and to accept the control of the Turkish Army.

Even then Waggenheim had used all tricks at hand to prevent the Alliance, encouraged by the way by, his Austrian-Hungarian colleague in Constantinople; Markgraf Pallavicini.

Q: Why do you think did the Young Turk Regime put so much value on an Alliance with Germany?

I believe that they wanted protection against Russia. The Regime feared Russia more than any other country. Hopefully, researchers will find out more. Perhaps, they wanted merely to neutralize Russia from an important Armenian ally. Who knows? Perhaps the plans for the annihilation of the Armenians had been already planned, in the minds of the regime if not in the planning departments, before the Summer of 1914 and the goal was to find a partner who would tolerate the implementation of their plan. Naturally, as an Ally of the Entente they would have found impossible to justify the genocide. Whether, the later citation of the Chancellor really shows his distaste for the Armenians is open to question until the Turkish archive is opened. Perhaps, then the truth will be known.

Armenia Fund Bike Ride 2008 Bike Ride From Monterey To Los Angeles To Benefit Armenia's Children

LOS ANGELES -- Armenia Fund U.S. Western Region and Armenia Fund - Toronto, Canada, two major affiliates of "Hayastan" All-Armenian Fund in the Western Hemisphere come together to announce the launch of a recruitment process for their upcoming "Armenia Fund Bike Ride 2008". This special fundraising event, sponsored by the two affiliates, is a bicycle ride from Monterey, CA to Los Angeles, CA, spanning more than 350 miles (555km) along the breathtaking California coast. The Bike Ride will take place over a course of six days, starting October 28 and ending November 2, 2008.

Armenia Fund U.S. Western Region and Toronto, Canadian affiliates welcome individuals who are interested in joining the Bike Ride by contacting the respective Los Angeles or Toronto offices. Bicycle riders have the option of participating in the full 350 mile ride or the final 70 miles, during the last day of the event. The partial ride is suitable for people who are unable to commit to a week, but want to help Armenia Fund. Individuals interested in participating in the bike ride as well as businesses interested in sponsoring the event should contact bikeride@armenianfund.org. Extensive information as well as online registration will be available on the Armenia Fund website within the next few days.

Proceeds from the Bike Ride will benefit the construction of a school in Spitakashen village in the Martuni region of Nagorno Karabakh. Recently, in May 2008, the Canadian (Toronto) affiliate unveiled a new, similar school in Verin Horatagh of Martakert, NKR. The school was named after Baroness Caroline Cox. "Armenia Fund's long

term development goal is to help secure the future of the next generation of Armenia - today's children. It is our responsibility to empower these beautiful kids - the faces of Armenia. Let us give them the comfort of a warm, modern school to nurture them academically and morally," stated Maria Mehranian, Chairperson of Armenia Fund U.S. Western Region. "The Bike Ride will be a special event that will help connect our supporters to the cause of Armenian nation building, at the same time, enjoying the California outdoors," added Mehranian.

Mig Migirdicyan, Chairman of the Toronto affiliate stated, "We are very excited with this fundraising drive which is also demonstrating an excellent example of coordination between Toronto and Western U.S.A. chapters of the Fund. Together we can!"

Calabrina Boyajian of Toronto will volunteer her time as the Bike Ride's event director. She is a professional in the fitness field for the past 15 years and along with other guides will lead the team of cyclists from Monterey to Los Angeles.

"The Bike Ride is a bold Los Angeles/Toronto joint initiative, intended to provide the participants one more path to contribute to the LA Telethon, and add another dimension to its success," declared Ara Boyajian, a member of Armenia Fund's International Board of Trustees (Hayastan All-Armenian Fund).

Presently, Calabrina is working along with the Armenia Fund's U.S. Western Region offices in recruiting bicycle riders, individuals and businesses who will serve in a supporting role to the riders.

New Archeological Find During Tigranakert's Excavations

STEPANAKERT -- In the course of excavations of early Christian basilica on the territory of an ancient town of Tigranakert archeologists found a small disc. Its diameter is about 8cm, with a cross on one side and a portrait of a bearded man in a fir hat on the other.

According to DE FACTO own correspondent in Stepanakert, on July 15, at a press conference held in this connection, Hamlet Petrosian, the head of archeological expedition, head of Department of Culturology of Yerevan State University, Doctor of Historical Sciences, stated there were contracted legends in Armenian - "God" and "I, Vache, the Servant of God" on the disc's both sides. According to Hamlet Petrosian, further research will enable to find out who Vache is and if he bears a relation to a number of renowned figures of 5th-7th centuries bearing the name.

In the scientist's opinion, the place of archeological find's discovery, cross's image and legend's type give the ground to date the disc from 5th-6th centuries; the 7th century is not ruled out either.

According to Hamlet Petrosian, such crosses were ordered by believers and presented to church. Hamlet Petrosian underscored that the find was one of the most ancient Armenian evidences found on the territory of historic Artsakh. It is noteworthy that today the NKR government has rendered a decision to forbid carrying out building and agricultural works, as well as household and industrial activity on the territory of Tigranakert. The MoD has been commissioned to hold military exercises far from the historic monument.

NKR PM Ara Harutyunian noted the government would devote a special attention to the monument's security and its due presentation to the world scientific circles.

Tigranakert was the biggest and the most famous settlement of pre-Christian period on the territory of Artsakh and was founded in nineties BC by Armenian King Tigran II and existed till 13-14 centuries AC. The settlement's remainders were found in 2005 on the territory of Shagbulag village of modern Aghdam region.

Armenian Studies Program - University Of Michigan, Ann Arbor International Conference On "Armenia And Armenians In International Treaties"

The Armenian Studies Program (ASP) at the University of Michigan, Ann Arbor, will be convening an international conference on the theme "Armenia and Armenians in International Treaties." The conference will be held on the campus of the University of Michigan, March 18-21, 2009.

International treaties represent critical moments in the history of Armenia and of the Armenian people that had serious implications for their status and future as well as that of neighboring peoples and countries. International treaties also constitute the linchpin of diplomatic history, an aspect of Armenian history that has been neglected. The purpose of the conference is to determine patterns and processes which might shed light on the challenges faced by Armenia and Armenians in their long history.

For the purposes of this conference the term "treaties" will include also international agreements such as the one between the Armenian merchants of India and the British East India Company in 1688 or the May 1896 agreement regarding the Eastern provinces of the Ottoman Empire.

Scholars interested in the subject of Armenian diplomatic history from earliest times to the present are invited to submit abstracts for their proposed pa-

pers on the theme to Ms. Gloria Caudill, ASP Administrator,

(gcaudill@umich.edu) by Friday, October 3, 2008. ASP will notify scholars regarding the acceptance of their proposal by the end of October, 2008. Final papers should be submitted two weeks before the conference, by February 18, 2009. The papers will be made available to all participants in order to limit presentations during the conference to 20 minutes per participant and provide time for discussion during panels.

The conference will begin with a reception on the evening of Wednesday, March 18, followed by three full days of panels. The conference will be webcast live internationally. Professor Gerard Libaridian is the main convener of the conference.

The language of the conference will be English, although presentations in Armenian as well as in French, Russian and Spanish will be accepted as long as the presenter can provide an English translation of the paper two weeks before the conference.

ASP will cover all expenses related to travel, lodging and meals for participants.

For further information, please contact Ms. Gloria Caudill at the ASP office:

Email: gcaudill@umich.edu

Telephone: (1) 734-763-0622.

Hammarberg Suggests New Format For Unrest Probe

Continued from page 1

Hammarberg's meetings. Virtually all of those detainees stand accused only of "usurpation of state power" and "incitement to mass disturbances." In a June resolution on Armenia, the Council of Europe's Parliamentary Assembly (PACE) questioned the credibility of these accusations, saying that they should be dropped "unless there is strong evidence that these persons have personally committed acts of violence or serious other criminal offenses." Armenian courts ignored the PACE's opinion, prolong the pre-trial arrests of several closes Ter-Petrosian associates this month.

Speaking at a news conference on Tuesday, Hammarberg said the Armenian authorities should either put those oppositionists on trial or set them free. He also complained about "slow progress" in law-enforcement bodies' stated efforts to clarify the precise circumstances in which two interior troops and eight civilians were killed on March 1-2.

He told journalists that the government should do more to address the Council of Europe concerns. He cast doubt on the independence and credibility of an Armenian parliamentary commission tasked with investigating the post-election unrest.

During their meeting, Ter-

Petrosian presented Hammarberg with a list of 82 persons that he believes remain in jail for expressing their views and engaging in peaceful political activities. According to Levon Zurabian, the opposition leader also gave the Council of Europe official a copy of a controversial directive which a senior law-enforcement official investigating the post-election unrest sent to the chief prosecutor of Armenia's Vayots Dzor region.

Hammarberg received the relatives of some of those oppositionists at the Council of Europe office in Yerevan on Sunday. "He advised us to appeal to the European Court," said Marine Voskerchian, whose arrested husband Grigor is a senior member of the Ter-Petrosian-led movement. "We will certainly take that advice."

Also on Sunday, Hammarberg held separate meetings with representatives of local civic groups, the chairman of Armenia's Chamber of Advocates and defense lawyers of several prominent oppositionists arrested following the February 19 presidential election. The lawyers said they briefed him on details of the criminal cases brought against their clients.

"He assured us that he will be honest and will objectively present what he has seen and heard," said Stepan Danielian of the non-governmental organization Cooperation for Democracy.

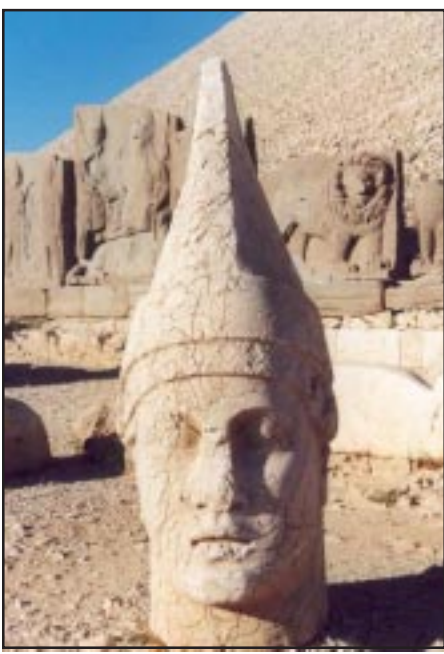
www.HayastanInfo.net
Armenian-English-German
News . Information . Comments

ԳԻՏԱԿԱՆ

ԴՊՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՏԻՐ ԱՍՏՈՑՈՅ ՏՕՆԸ ՆԱԽԱՔՐԻՍՏՈՆԵԱԿԱՆ ՐԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

ՅՈՒՆԻՍՆԵՐՍԻՍԵԱՆ (ՊԱՏՄԱՔԱՆ)

Հին հայկական դիցարանում Տիր կամ Տիրը է կոչուել դպրութեան, պերճախօսութեան, գիտութիւնների ու արուեստների աստուածը: Նա համարուել է հեթանոս հայերի աստուածների հօր՝ Արամազդի դպիրն ու սուրհանդակը, մարդկանց ճակատագրի գուշակողն ու երազների մեկնողը, նրանց չար ու բարի գործերի գրանցողը, ննջեցեալների հոգիները «անդրժիրմեան աշխարհ» ուղեկցողը: Տիրին նուիրուած գլխաւոր տաճարը կոչուել է Երազամոցն (տեղը դեռ ճշգրտած չէ, այն գտնուել է Վաղարշապատ եւ Արտաշատ քաղաքների միջեւ): Որոշ հնագէտներ ենթադրում են, որ Երազամոցն տաճարը գտնուելիս է եղել Զուարթնոց տաճարի տեղում): Տիրին նուիրուած տօնահանդէսը կոչուել է Տիրական: Երգ դարի պատմիչ Ագաթանգեղոսը Երազամոցն անուանել է իմաստութեան ուսուցման մեհեան: Հելլենիստական դարաշրջանում հայերը Տիրին նոյնացրել են Ապոլլոնին ու Հերմեսին:

Գիտութիւնների ու արուեստների աստուած Տիր

մէկում գցուած խաղողի այգին, Մենուան նուիրում է իր դատերը Տիր-Արիա-ին եւ նրա անունով կոչում Տիր-Արիա-նիւնիլի: Նոյնն է ասում նաեւ Փիեթրովսկին: Սայսը, (Syce) ջրանցքի այդ սեպագիր թարգմանութիւնը այսպէս է գրանցել, «Մենուա-սա կնոջ Տիր-Արիա-սգա է այս յիշատակարանը, Մենուա-սա (տեղի) կոչեց այն»:

Տալիս ենք Մենուա թագաւորի այդ սեպագիրը, ներկայացրած Եոհաննէս Ֆրեդրիխ-ի (Jovannes Friedricv) կողմից «Inscriptions Ourarteennes»-ի ծրագրով:

«Inscription De Menuas pres de Katvepants, a' menus d'une vigne» անուան ներքոյ:

- 1- SAL Me-nu-a-i-ni-e-i
2- SAL Ti-ra-a-i ini GIS ul-di
3- SAL Ti-ra-ri-a-vi-ni-li ti-i-ni

Իր հայերէնի թարգմանութիւնը.

2- Այս խաղողի այգին (պատկանում է) Տիր-Արիաին

- 1- Մենուաի կնոջը
3- Տիր-Արիա-ի կալուած է անունը

Արդէն գիտենք, որ թագաւորները եւ իրենց ընտանիքները պատկանում էին աստուածների դասին, եւ Մենուայի թէ մայրը թէ դուստրը աստուածային դասին էին պատկանում եւ աստուած էին, այն էլ Արիա ցեղի Տիր աստուածը:

Արդեօք մենք այդ անունը եւ աստուածութիւնը վերցրինք նրանցից որոնք դեռ գոյութիւն չունէին, այսինքն պարսիկներից եւ Զրադաշտից, որոնք դարեր յետոյ երեւան եկան:

Տիրն ըստ հուրթեան եղել է հեթանոս հայերի գրականութեան մասնաւորապէս՝ բանաստեղծութեան աստուածը: Մոյն հին հայերէնում նշանակում է սուզուել, ընկղմուել (օրինակ օրամոցն, ջրի մէջ ընկղմուած): Երազամոցն նշանակում է երազների մէջ ընկղմուած, երազներով տարուած: Բայց երազների մէջ միայն գուշակները կամ աստուածային պատգամախօսները չէ, որ սուզուում էին: Երազն ու երազանքը հոգեհարազատ են նաեւ բոլոր ժամանակների բանաստեղծներին: Ապա պատկերացրէք մի այսպիսի սովորութիւն: Տարին մէկ անգամ Հայաստանի բոլոր կողմերից բանաստեղծները հաւաքուում են Տիր աստուծոյ տաճարը՝ Երազամոցն: Քրմապետը նրանց

տալիս է գրելու, բանաստեղծելու համար որոշակի թեմա եւ մէկ օր ժամանակ: Բանաստեղծները մէկ օրով երազամոցն են լինում, յօրինում որեւէ բանաստեղծութիւն եւ ամէնքի ներկայութեամբ արտասանում: Լաւագոյն գործերը մրցանակ էին շահում (ինչպէս լինում է մեր օրերում): Յաղթողի գլխին դնում էին ուռնու ոստերից հիւսած պսակ: Յաղթողներին անուանում էին պսակաւորներ, այսինքն՝ մարդիկ, որոնց գլխներին յաղթողի պսակ են դրել: Մի քանի հազար տարի, հայերէն այս պսակաւոր բառը, որը օգտագործել են մեր պատմիչները, արդի ժամանակներում անիրաւացիօրէն մոռացութեան է տրուում: Միջագային ճանաչման արժանացած լաւերես բառը լատիներէն է եւ նշանակում է դափնեկիր: Հին Հռոմում եւ Յունաստանում այդպէս էին կոչում յաղթողին, որովհետեւ նրա գլխին դնում էին դափնու տերեւներից հիւսած պսակ: Բայց Հայաստանում դափնի չկար, եւ յաղթողի գլխին ուռնու ոստերի պսակ էին դնում: Այդ պատճառով էլ ուռնին հնուց ի վեր Հայաստանում համարուել է երազանքի, բանաստեղծութեան ծառ: Արդար կը լինէր, որ բոլոր մրցոյթներում յաղթողներին կոչէինք պսակաւորներ, ինչպէս անում էին մեր հները: Հին Հայաստանի հեթանոսական գլխաւոր կեդրոնը Աշտիշատ

աւանն էր, որ գտնուում էր Տարոնում, Արածանի գետի աջ ափին: Այստեղ էին հայոց եօթ բազմաթիւները, Արամազդին, Անահիտին, Միհրին, Նանէին, Աստղիկին, Տիրին եւ Վահագնին նուիրուած զոհասեղանները: Նաւասարդեան տօնախմբութիւնների ժամանակ այստեղ կազմակերպուում էին մարզական խաղեր, բանաստեղծների ու երգիչների մրցութիւններ. արհեստաւորը ցուցադրում էր իր ձեռքի գործը, հողորը՝ հողի բարիքները: Յաղթողների գլխին դնում էին վարդերից հիւսած պսակն եւ օծում վարդաջրով: Նաւասարդեան մրցութիւններում յաղթողները նոյնպէս պսակաւորներ էին կոչուում, միեւնոյնն է, թէ յաղթողի գլխին ինչ են դնում՝ ուռնու ոստերից թէ՛ վարդերից հիւսած պսակ: Բոլոր դէպքերում պսակը մնում է պսակ եւ յաղթողին պիտի անուանել պսակաւոր տարողունակ բառով:

Ինչեւէ, Երազամոցն տաճարի տեղի ունեցող բանաստեղծութիւն արարելու տօնահանդէսը Տիր աստուծոյ անունով կոչուել է Տիրական, որը տօնուում էր ամսուայ (Տրէ) եւ օրուայ (երազամոցն) անուան գուրդադիման օրը, այն է մեր տոմարի 4րդ Տրէ ամսուայ 11րդ օրը, որը կոչուում էր Երազամոցն: Այդ տօնը համընկնում է Գարնան զիշերահա-

Շաբ.ք էջ 17

Advertisement for Blue Cross of California. Features a photo of a man celebrating in an office. Text: 'Blue Cross of California takes the worry out of health care.' Includes details about health plans, contact information for Harut Der-Tavitian, and the Blue Cross logo with the slogan 'The Power of Blue.'.

ԱՅԺՄԵԱԿԱՆ ՆԻԹԵՐ

ԾԱՅՐԱՅԵՂՈՒԹԻՒՆԸ Կ'ԱՌԱՋՆՈՐԴԷ ՄԱՐԴԸ ԴԵՊԻ ԻՆՔՆԱԿՈՐԾԱՆՈՒՄ

ՎԱՐԴԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԻԻԼԿԵՐԵԱՆ

Ներկայիս, մարդկային ամեն շարժում, ելույթ, արտայայտություն կը ցուցադրուի յանդուզն եւ յախուռն պայքարով:

Խնայցնոր մրցակցութիւն մը կ'իշխէ առեւտրական աշխարհի մէջ սեփական շահասիրութենէ խթանուած: Խաբէութիւնը եւ անիրաւութիւնը առժամութիւն նիւթական նուաճումներ կը կատարեն, առանց խղճահարութեան եւ մեղքին դիտակցութեան:

Երկրային ու երկնային բարոյական օրէնքները կը խոչտանգուին, մինչեւ անգամ պարկեշտ ու բարեխիղճ ճանաչուած գործատէրերու կողմէ:

Անիրաւ շահը դարձած է մացառուտի գագան մը, որ կ'ուզէ խեղդել իր մրցակիցը, շահերուն կղաչի ու կկասեցնէ իր յաջողութիւններուն արշաւը:

Գործառնութիւնները կը կատարուին աններելի միջոցառումներով եւ շահագործումներով, ուրկէ կը բացակայ արդարասիրութիւնը:

Ոչ մէկուն հոգն է, թէ ինչ կորուստ կը պատճառէ յաճախորդին եւ ինչ բարոյական անկում իր արժանապատուութեան:

Այս նիւթապաշտ եւ ընչաքաղց վաճառականները քաղաքներու մէջ գայլերու հոգեբանութեամբ կը շարժին ու իրենց կարգախօսն է, ՇԱՀԱԳՈՐԾԷ ՇԱՀԱԳՈՐԾ ՈՒԵԼԷ առաջ:

Սակաւաթիւ մարդոց մէջ անկեղծութիւնը կը շնչէ հաւատքի զգացումով, որոնց գործառնութիւններուն մէջ չեն նկատեր սուտին միջամտութիւնը:

Այս ազատ ու անսարձակ երկրին մէջ, Կրեմոսի շրջանցիչ դիրքերուն վրայ ճառագայթելու համար, շատ են շահաբեր պատեհութիւնները, որոնցմէ կ'օգտուին միայն անոնք, որ մասնագիտացած են խաբէութեան մէջ եւ գիտեն ուր պահուած է սատանային գանձը, որ քողագերծեն:

Առեւտուրի մէջ պարկեշտութիւն ցուցադրող մարդիկ, հարթած են անանկութեան ճամբան եւ մատնուած անվերականգնելի դժբախտութեան:

Կեղծաւորներու եւ գեղծարարներու աշխարհի մէջ կ'ապրինք ու կը տառապինք: Պատահած է, որ յաճախորդ մը՝ վաճառատունէ մը ներս մտնէ եւ չշահագործուած ու չխաբուած դուրս ելլէ:

Մարդ մը, որ ամբողջ մարմնով մխրճուած է ցեղաջուրերու մէջ եւ մոլութիւններով յագուրդ կուտայ իր անկասելի ցանկութիւններուն, գեամամած սողունէ մը տարբեր չէ, իր ապրած կեանքով:

Ներկայ շփոթ ու խառնակ ժամանակներուն, մարդկային կեանքին վարկը ու որակը իջած է երկրէն ալ ցած, անասունի մակարդակին, չի վախնար, ոչ մեղանչելէ եւ ոչ կարմրելէ, իր գործած կամայ ակամայ շահատակութիւններէն:

Մարդիկ գերի եղած են կիրքերու եւ մոլութիւններու, հոն ուր պէտք է ամչնան չեն ամչնար եւ հոն ուր պէտք է ամչնան՝ կ'ամչնան:

Ինչ որ հաճելի է իրենց մարմնոյն համար, շուքորէն կը մսխեն թէ իրենց ժամանակը եւ թէ հարստութիւնը:

Այսօր՝ ծածկուած ոչինչ կը տեսնենք մարդուն վրայ: Ամէն ինչ մերկապարանոց կը պարզի մեր աչքերուն առջեւ: Ալ վարժուած ենք չգայթակղիլ անսովոր ու ամօթալի մերկութիւններու հանդիսատես ըլլալէ:

Ոչ ոք ամօթխածութիւն կը զգայ ու կը կարմրի իր գործած ծանրակշիռ մեղանչումներէն:

* * *

Ճշմարտութեան համար պայքարողը՝ կանգ չ'առնէր, ո'չ մէկ անյաղթելի արգելքի առջեւ: Լաւ կը հասկնայ, թէ մաքառումներու ընթացքին կանգառումը, կը նշանակէ նահանջ ու յետադիմութիւն:

Կիրքերը եղեր են բուռն կամ գուսպ՝ կը բարացուցեն մարդուն մէջ որջացած զգացումը որ պէտք է խեղդուի: Ճակատամարտ մըն է ասեղ ու անկասելի: Որմ է յաղթական դուրս կուգայ պայքարողը դափնեպսակուած:

Երկրի վրայ այսօր ամէն բան ակներեւ, ոչինչ կայն թագնուած: Սուտը, կեղծիքը, շարաշահութիւնը, շողորթութիւնը, գրպարսութիւնը եւ բամբասանքը կը գործեն սանձարձակ եւ անպատկառ ազատութեամբ:

Հանրային ամպիրոնները, պատուոյ սեղանները, առանձնաշնորհեալ աթոռները գրաւած են այնպիսի մարդիկ, որոնց վիճելի բարոյակաւնը՝ թոյլ պիտի չտար, որ անոնք երեւան բազմութիւններու մէջ:

Իրաւունք ունին ցաւ զգալու իրենց բարեգործութիւններով համբաւուած բարերարներ, երբ համար

նոյն մակարդակի վրայ կը տարփողուին վարք ու բարքով վանողական սովեստներ, որոնց ոչ ներկան եւ ոչ անցեալը կը պատուեն իրենց տարակուսելի բարոյականը:

Դուք տեսե՞ր էք, որ ստախօսը ուղղէ իր բնութիւնը, գեղծարարը՝ իր ցեխամոյն միտումը, շողորթը՝ իր նողկալի ունակութիւնը, անիրաւը՝ իր շարաշահութիւնը, գրպարտիչը՝ իր անգտանելի վարքը ու բարքը:

Ձէք տեսած ու երբեք պիտի չտեսնէք, որ վերոգրեալ մզլուտ նկարագիրներէն մէկը կամ միւսը կը հրաշափոխուի:

Հանրութեան մարմնոյն կառուած այս արիւնխուստ սգրուկները իրենց կեանքին երկար տարիները կը սպառեն բանտախուցերու մէջ, ուրկէ դժբախտ օր մը դուրս կուգան մեղքերով ակաղձուն դագաղով:

Կսկծալի է հաստատել, որ մարդոց մեծամասնութեան բռնած ու հետեւած ուղին տարբեր չէ անոնց անորակելի կենցաղէն: Ձանազանութիւն չկայ կեղծաւորին ու անկեղծին գործելակերպին միջեւ: Երկու դասակարգերն ալ անիրաւ շահերու տիրանալու համար համանոյն մեղքերով կը բարացուցուին սատանային հրահանգներուն հպատակելով:

Ափսոս այն մարդուն, որ սատանային դրամանիշին տիրանալու համար կ'ընդունի անոր քաղաքացիութիւնը եւ դժողքը կ'ընտրէ որպէս իր յաւիտեական օթեւանը: Ալ անոր համար չկայ Աստուած, չկայ երկինք, չկայ փրկութիւն եւ չկայ անմահութիւն:

Վաղնջական ժամանակներուն աշխարհի բարոյական կլիման այսօրան պէս նեխած չէր:

Ամօթխածութիւնը եւ բարեպաշտութիւնը աստղանիշ շրջանումով կը ճառագայթէին մարդոց կերպարին վրայ: Կիները մերկապարանոց չէին տեսներ հրապարակներու վրայ եւ շուկաներու մէջ իրենց կիսաբաց կուրծքերով:

Մարդիկ արբւած շուքլ ու շուքլու համագիշերային խորհրդանշաններու մէջ, ամօթը եւ մերկութիւնը կը հռչակեն...ՄԱՓԱՀԱՐԵԼԻ ԱՌԱՔԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:

Հարցնենք... Ո՛ւր են ճառագայթող մտատիպարները, որ ուղեցոյց ըլլան այս մոլորած գանգուածներուն, ինչո՞ւ անոնք եւս՝ չեն աղմկեր հրապարակը, որ ցոյց տան իրենց քաջութիւնը եւ բարոյական վսեմութիւնը...:

Բարի ու պարկեշտ մարդիկ եղած են վախկոտ ու վարանոտ, չեն համարձակած մոլորածներուն հետ

ճակատիլ, նախընտրած են իրենց պաղարին դիրքերուն վրայ մնալ եւ ազատ թողուլ չարը, որ անկաշկանդ արշաւէ:

Ներկայիս՝ ամէն տարիքի մարդիկ՝ դարձած են եսական ու ինքնիշխան, Ոչ մեծի խրատ կը լսեն եւ ոչ վերէն եկած հրահանգ: Օրէնքին ազդարարութիւնները, որքան ալ կարծր ըլլան, չեն հրաժարին իրենց կապարացած սովորութիւններէն:

Նետենք ակնարկ մը, փոքր հասարակութիւն կոչուած սա ընտանիքին վրայ, որ կը ցուցադրէ կազմալուծուած պատկեր մը, ներքուստ ու արտաքուստ անդամահատուած աններդաշնակութիւն մը: Հին եւ նոր սերունդներու միջեւ ողբալի հակամարտութիւն, մերթարիւնալի բախումներով: Ձաւակները ըմբոստ ու ապերասան, կառուած նորապաշտ կուրքերու եւ ծնողները իրենց բրածոյ աւանդութիւններով եւ խրատներով՝ ժամանակավրէպ գոյութիւններ:

Մեր ծնողները, կ'ըսեն՝ այս սիրոյ ծնունդները, չեն հասկնար մեզ եւ ոչ ալ մեր ժամանակի պահանջները: Ձենք կրնար անոնց հասկացնել, թէ ներկայ կեանքը հակառակ է սահմանափակումներու, բարոյական եւ կրօնական կաշկանդումներու:

Նորագոյն սերունդի հաճոյապաշտ եւ սոսմաշէն սովորութիւններէ ուժացած ներկայացուցիչները, ամէն հասարակութեան մէջ մեծամասնութիւն կը կազմեն, վարք ու բարքով յանձնապատասխան ու ապերասան: Ամէն բանի ծայրայեղութիւնը կը սիրեն ու չեն զգաստանար եւ բարեփոխուիր, որքան ալ խատորէն մտրակուին իրենց կամակոր համոզումներէն:

* * *

Յիսուս, ոչ մէկ գիրք գրեց, բայց աշխարհի բոլոր գրադարանները նեղ կուգան իր մասին գրուած գիրքերը պարունակելու:

Ան՝ երբեք դպրոց մը չհիմնեց, բայց բոլոր դպրոցները չունեցան այնքան աշակերտ, որքան ԱՆ ունեցաւ: Ան՝ չկատարեց բժիշկի պաշտօնը, բայց այնքան հոգիներ բուժեց, որքան մարմիններ բուժեցին բժիշկները:

Ան՝ չեղաւ գորաբաժնի մը առաջնորդը, բայց գորավարէ մը շատ աւելի կամաւորներ ունեցաւ:

Ան՝ յայտնուեցաւ մարդոց մէջ կատարեալ մարդ մը եւ կատարեալ Աստուած մը ու հռչակուեցաւ Աստուածորդի:

Ան՝ հիմա կը քալէ մեր առջեւն ու մենք կ'երթանք իր ետեւէն եւ կուտայ անսխալ առաջնորդութիւն մեր կեանքին ու ճակատագրին:

Advertisement for ATLANTIS RESTAURANT AND NIGHT CLUB. Features 'ARABIAN NIGHTS' on Friday nights with belly dancing and live music. Includes a hookah bar and cocktail bar. Contact: 626.449.4599, 162 N. SIERRA MADRE BLVD, PASADENA, CA 91107.

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՇԵՏ

ԷՋԵՐ ԵՒ ՆԻԻԹԵՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ (Ա. ՅԱՏՈՐ)
ՀԵՂԻՆԱԿ՝ ՊԵՊՕ ՍԻՄՈՆԵԱՆ
ԱՆԹԻԼԻԱՍ 2007

ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՆՆԵԱՆ

Այս գիրքը վաստակ ունեցող գրագետի մը քաղհանին առաջին հատորն է: Ինչ լաւ է որ Պէպօ Սիմոնեան կողքի մը տակ համախմբած է տարիներու ընթացքին իր հրատարակած յօդուածները: Այստեղ, աւելի շօշափելի եւ իրաւ դարձած են ինչ որ տարողնուած էր հայ մամուլի էջերուն վրայ:

Գիրքը կը վկայէ, որ Գալուստ Կիւլաքնիկեան Հիմնարկութեան հրատարակութիւնն է այս գործը: Հիմնարկութիւն, որ օրհնութեան մը վերածուած է հայ գիրքին համար, երբ կը տեսնենք որ Սփիւռքէն ու Հայրենիքէն բազմատասնեակ հրատարակութիւններ լոյսին եկած են շնորհիւ այս հաստատութեան:

Գիրքը յառաջաբան չունի: Պէտք կ'արդեօք, երբ ամբողջ այս գործը ընդարձակ յառաջաբան մըն է (367էն) հայ մշակոյթը ներկայացնելու ճամբուն վրայ:

Հայ գրականութեան բազմաթիւ երկրպագողներէն մին ըլլալով Պէպօ Սիմոնեան այս գիրքին մէջ հրատարակած 28 էջերու վրայ տարածուող առաջին նիւթը «Մեհեան»ի հրատարակութեան հարցն է ուր լրջութիւնը կը մըրցի իրաւախոհութեան հետ:

Ուսումնասիրութիւնեան առաջին իսկ տողերով երբ հեղինակը կը ներկայացնէ մեր գրականութեան նախա«Մեհեան»ի շրջանը կ'ըսէ. «Արեւմտահայ գրականութեան մէջ գեղապաշտ ձգտումները՝ իբր գրական գոյնութեան եւ ռոմանտիկութեան ընկալում՝ արդէն տիրական ներկայութեամբ կ'արտայայտուէին արձակի թէ բանաստեղծութեան մէջ»:

Բայց քիչ մը վարը հեղինակը կը յաւելու. «Չփոթել ձգտումնաւոր գրականութեան հետ, որ որպէս արուեստի ուղղութիւն կը հակադրուի գեղեցիկի ըմբռնումին»: Բայց միթէ՞ այդպէս է, միթէ ձգտումնաւոր գրականութիւնը կը հակադրուի գեղեցիկին անշուշտ շեշտը դնելով հանդերձ բովանդակութեան վրայ: Միթէ Արփիար Արփիարեանի ձգտումնաւոր «Ոսկի Ապրիլ»ը կամ Եղիշ Զարեանի «Ամբոխները խելագարուած»ը գեղեցիկին պաշտամունքէն գուրկ են: Կրնան ըսել նաեւ որ Ռուբէն Սեւակ ձգտումնաւոր գրականութիւնը մը մշակած ըլլալով հեռու էր գեղեցիկին պաշտամունքէն երբ իր գործերը հայ ժողովուրդը կը հրաւիրէին արթնութեան, զգոնութեան թշնամիին նիւթած դաւերուն հանդէպ: Վարուժանն անգամ տեղ-տեղ ձգտումնաւոր չէ՞ միթէ իր հայրենաշունչ բանաստեղծութիւններուն մէջ:

Անշուշտ, հեղինակը իրաւացի մէջբերումներ կատարելով Յակոբ Օշականէ ու Դանիէլ Վարուժանէ կը հաստատէ գեղապաշտութեան ներկայութիւնը Արեւմտահայ Գրականութեան մէջ, հասնելով «Մեհեան»ի ծնունդին ու հրատարակութեան 1 Յունուար 1914ի, տնօրէն խմբագրապետ ունենալով Կոստան Զարեանը, խմբագիրներ՝ Գեղամ Բարսեղեան, Յակոբ Քիւֆէճեան (Յ. ՕՇական): 1 Յունուար, 1914ի թիւը կը հանդիսանայ վերջինը... Անոր երեւումը ըստ տնօրէն խմբագրապետին՝ «Հայ ցուլերը կատաղեցին եւ քաղքենիները հռհռացին»:

Բնական է, երիտասարդութեան մեր ոգեւորութեան մէջ, մի քիչ արագ էինք վազում: Շատերը հիմնական մեր գաղափարը, խեղաթիւրում էին, չէին ըմբռնում ու չէին կարողանում ազատագրուիլ հին նախապաշարունակներից: Շատերն ալ, դիրք ու անուն շինած մարդիկ, վախում էին իրենց ապագայի համար»:

Ամէն նորութիւն ու խիզախութիւն ունեցած է իր հակառակորդները, այդպէս պատահած է նաեւ «Մեհեան»ին:

Դանիէլ Վարուժան միացած է այս խումբին բայց շուտով հեռացած Յակոբ Սիւրուսիին հետ հրատարակելու համար «Նաւասարդ»ը:

Հեղինակը այս լուրջ յօդուածին մէջ կը ջատագովէ նորը, գրականութիւնը լճացումէ ազատելու յախուռն փորձը, որ եղած է խումբին նպատակը:

Ի գուր չէ որ «Մեհեան»ը գրած է. «Սրբապիղծեր, զգո՛յ՛ն ջահեր կան հոս»:

Պէպօ Սիմոնեան կը հաստատէ որ. «Գրական տեսութիւններու մէջ մի՛շտ ալ ընդունուած է, որ միջագոյնին հասնելու ճամբան կ'անցնի ազգայինէն»:

Շեշտը դրուած է ցեղային խորքի մը տարագումին:

Ահա թէ ինչու ոչ թէ անցեալը փառաւորելու համար մեհեանականները իրենց մամուլը կոչած են «Մեհեան» եւ քուրմերու հաւատքով գինուած սպասարկած են գրականութեան վերառնելով մեր ազգային արժէքները առանց ցուցադրելու ազգայնամոլութիւն:

Մեհեանականները կը գրէ Պ. Սիմոնեան. «Կը ձգտէին հայ լեզուի կատարելագործման՝ օգտագործումով զանազան աղբիւրներու, հիմնականին մէջ սակայն կեդրոնանալով դասական հայերէնի բառագանձին եւ հայ գաւառի շունչը հարագատօրէն վերարտադրող բառ ու բանին»:

«Մեհեան» խիզախումներուն, եւրոպականութիւն բերող Կոստան Զարեանի նորարարութեան եւ Յակոբ Օշականի հարթեցնելուն վերլուծողն է Պէպօ Սիմոնեանը եւ գնահատողը Վարուժանի հեթանոսութեան ու Գեղամ Բարսեղեանի ու Ռուբէն Զարգարեանի արձակին, որոնք նոր շունչ մը բերին մեր գրականութեան: Մինչեւ մեր օրերուն հասնող Յակոբ Մնձուրին այլ մեծութիւն մը որպէս գիւղագետ, որ սիրուեցաւ բոլորէն մեզի կու գայ «Ահեկան»էն:

Հայաստանեան գրականութեան, գաւառի գրականութեան ջատագովն է միաժամանակ, ցեղին աւանդական մեծութեան խնկարկուն, որ որպէս նորութիւն կը բանայ հին էջերը մեր արուեստի ըմբռնումներուն ջատագովելով գեղապաշտութիւնը եւ այն նուաճումները որոնք մերը եղան յիշեալ գրագետներու ստեղծագործութիւններով:

Ետ նայելու օրինակ մըն է, որ նոր շունչով կապուինք մեր գրականութեան:

Փորձել չեմ ուզեր ներկայացնել ինքզինքն, բայց կ'ուզեմ հաստատուել որ Պէպօ Սիմոնեան գրագետը ճշգրիտ աշխատող ժամացոյցի մը կանոնաւոր թիւք-թաքին պէս ճշմարտը ներկայացուցած է ճշմարտը:

Շաբ.ը էջ 17

ՀԱՅԱԳԻՐ ԳՐԱԿԱՆ ԱՆԴԱՍՏԱՆԸ ԿԸ
ՀԱՐՍՏԱՆԱՅ ԱՆԹՈՒԱՆ ՏԸ ՍԵՆԹ-ԷՔԶԻԴԵՐԻԻ
«ՓՈՔՐԻԿ ԻՇԽԱՆԸ» ԳԻՐՔԻ
ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՄԲ

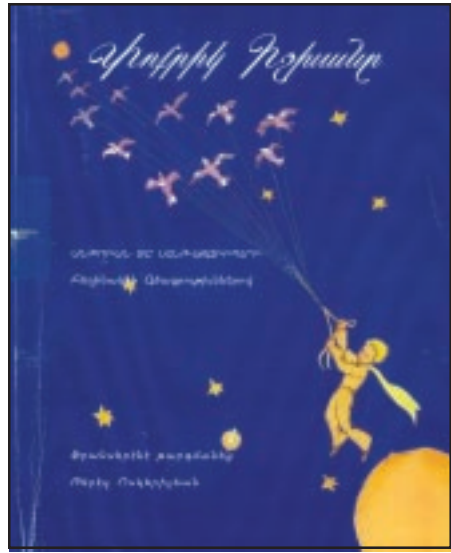
ԱՐԻՍՍԵՒԱԿ

Իսթանպուլ, 2002-ին հրատարակուած «Յուշատետր 37 - Օտարականներ Աշխատասենեակիս Մէջ» գիրքը «Անթիկոն» վերնագրուած գլուխ մը կը պարունակէ, որուն մէջ հեղինակը՝ Ռոպերթ Հատտէճեան՝ հետեւեալը գրած է Վարդուհի ձէլալեանի կողմէ թարգմանուած եւ հրատարակուած ֆրանսացի թատերագիր Ժան Անուլի նշանաւոր «Անթիկոն» վերնագրուած թատերգութեան մասին. «Շատ ուրախացայ տեսնելով որ օտար գրականութեան այսպիսի ընտիր գործ մը հայերէնի թարգմանուած էր... «Անթիկոն»ը ի՞նչ համար այդ օր ունեցաւ մասնաւոր նշանակութիւն մը անով որ ան մեզի հայերէնով կը բերէր ֆրանսացի հեղինակի մը գործը... Վարդուհի ձէլալեան կը հրատարակէր ֆրանսացիի մը գործը, այսինքն ուրիշի մը գործը, այսինքն մեր մշակոյթին կը շահեցնէր ուրիշ մշակոյթէ ընտիր գործ մը»:

Հիմա, մի քանի տասնեակ տարիներ անց, ուրիշ ֆրանսերէն գիրքի մը հայացումի երեւոյթը նմանապէս կը հրճուեցնէ զիս, այն է Անթուան Տը Սէնթ-Էքզիւպերիի «Փոքրիկ Իշխանը» 1943-ին լոյս տեսած գիրքին արեւմտահայերէն թարգմանութիւնը, որ բնագիրէն կատարուեցաւ Թերէզ Ոսկերիչեանի կողմէն եւ լոյս տեսաւ 2006-ին Ոսկեատու Հրատարակչատունէն: Ներհուն թարգմանչուհի ըլլալէն բացի, ան նաեւ շնորհալի բանաստեղծուհի, յօդուածագիր, եւ հայերէն լեզուի ու հայոց պատմութեան ուսուցչուհի մըն է: Ունի քերթողութեան եւ պատմուածքներու հատորներ, ինչպէս նաեւ երկու վէպեր, որոնք ցարդ լոյս չեն տեսած: 1988-ին, նոյն հրատարակչատունը լոյս ընծայած է իր «Արմատներ» պատմուածքներու հատորը:

Այս իրագործումը յատկանշական է երկու առումով: Առաջին այն է, թէ այս գիրքը ամենէն շատ թարգմանուած գիրքն է, Աստուածաշունչէն ետքը, այս հայերէն տարբերակը 161րդ ըլլալով: Եւ ցարդ անկէ յիսուն միլիոն օրինակ ծախուած է: Եթէ նկատի առնուին լոկ այս տուեալները, սոյն աշխատանքը արդարացնելու այս պատճառ փնտուելու չէ վստահաբար: Սակայն, այս բոլորէն անկախ, երկրորդ եւ նոյնքան, եթէ ոչ աւելի, կարեւոր կէտ մը կայ, որով լիովին կ'արդարանայ այս թարգմանութիւնը. գիրքին բովանդակութիւնը, պատգամը:

Շատ անգամ կը լսենք ու կը կրկնենք թէ մեր երախաները մեր ապագան են եւ պէտք է ամէն ճիգ ու ջանք թափենք որպէսզի երբ անոնք մեծնան, առաւելագոյն չափով պիտի կարենան դրսեւորել իրենց շնորհները: Քիչ անգամ, սակայն, ճիշդ մօտեցում կը ցուցաբերենք այս խօսքը իրականութեան վերածելու: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ թոյլ չենք տար որ երախաները ընթանան իրենց բնական ուղիով: Կը կարծենք թէ իրենց աշխարհը բնականաբար թերի է, քանի որ իրենք անչափահաս են, եւ աստիճանաբար կը շեղենք զիրենք իրենց այս աշխարհէն՝ մոռցնել

տալով զայն վերջին հաշուով: Հանգուցեալ մեծ բանաստեղծ Պարոյր Սեւակ լաւապէս ըմբռնած է այս ճշմարտութիւնը, գորս հետեւեալ տողերով արտայայտեց. Աշխարհի... մանկան մաքրութիւն է պէտք Եւ հէնց այն մանկան Որիմ ամէն օր աշխարհն են քերտմ

Նաեւ աշխարհի... անմաքուրները:

Միևնե իսկ նրա՛նմ՝ անմաքուրները,

Քանզի... աշխարհին մաքրութիւնն է պէտք:

1945-ին թողարկուած «Ժամացոյցը» շարժանկարին մէջ, Ուրիշը Ուոքըրը ձուտի կարլընտին կ'ըսէ. - Երախաներ հոյակապ ուսումնասիրութեան նիւթ կը հանդիսանան. իրենք իրենց ուրոյն աշխարհը ունին: Որքան ճիշդ: Իսկ փոքրիկ Իշխանին աշխարհը անտարակոյս ամենէն ուրոյն աշխարհներէն մին է համաշխարհային գրականութեան մէջ: Մեր «Ամենայն Հայոց Բանաստեղծ» Յովհաննէս Թումանեանի շատ մը ստեղծագործութիւններուն նման, այս պատմութիւնը եւս յստակօրէն գրուած էր երախաներուն համար, սակայն չափահասներն են, որոնք կեանքի եւ սիրոյ մասին անոր խորունկ փիլիսոփայական պատգամներէն առաւելաբար կ'օգտուին: Այս պատմութեան մէջ, հեղինակը ինքզինք կը պատկերացնէ անօգնական վիճակով Սահարա Անապատին մէջ, քաղաքակրթուած աշխարհէն հազարաւոր մղոններ հեռու: Հոն կը հանդիպի մարդու կերպարանքով իշխանի մը, որ կապոյտ երկնաքարէն եկած է: Անտոյն խօսակցութեան ընթացքին, հեղինակը իր կարծիքները կը յայտնէ մարդկային էակներուն անիմաստ մտածումներու եւ գործերու մասին, շեշտելով թէ մարդիկ, տարիք առնելով, յաճախ կը մոռնան կեանքի կարեւոր բաները:

Այս իրողութիւնը աւելի ցայտուն դարձնելու համար, տանք քանի մը օրինակներ:

Մոլորակի մը վրայ մարդ մը կ'ապրէր, որ երբեք ծաղիկի մը բոյրը չէր առած, երբեք աստղի մը չէր նայած. գումարումէ դուրս՝ ուրիշ բան չէր ըրած: Ինքզինքը կը կարծէր «լուրջ մարդ» սակայն ասիկա մարդ չէ, սուսկ է, ըստ փոքրիկ Իշխանին: (Բնութեան գեղեցկութիւնները գնահատելու կարեւորութիւնը լաւապէս ըմբռնե-

Շաբ.ը էջ 17

ՃԱՄԲՈՐԴԱԿԱՆ

ՆԻԳ ԱՊԱՐԱՆ

ՊՕՂՈՍԱԳԻՍԵԱՆ

Աշտարակին, նրա պարտեզներին, նրա իմաստունների ցանած լույսին մնաք բարով եմ ասում: Ինքնաշարժը ուղորաններով բարձրանում է դէպի փէշերը Արազածի-Ալագեագի: Լեռան այդ գահն է եղել հայոց Ար-Արա աստուծոյ (Արա+գահ): Նրա չորս գագաթները իր կրակ է ժայթքել, մարել է այն, որ գահը լինէր իրենց Արայի: Անմիջապէս նրա գագաթների ստորոտին ձիւնոտ լճակ է ծփում, որի ափերին ամրանը հայերը խաչի խնճոյքներ են սարքում:

Բարձունքից մի պահ դիտում եմ Աշտարակի կանաչ պատկերը: «Ծիրանաւորն» է իր դարերի կարմիր ժպիտով կանաչն է վառում: Քասաղի ձիւնոտ ջրերն են փորել ընդերքը, կիրճ են արարել, որ գնան գրկեն Մեծամորի ջրերը, որ Արարատի ստորոտի դաշտերին կանաչ փռեն: Հեռուում Երեւանն է ծփում, սիրտը մեր փոքրացած երկրի՝ հայոց քսանչորս մայրաքաղաքներից ամենաշքեղազարդը, որը առաւօտեան արեգակի լոյսով է շիկնել:

Վերելքը հանդարտում է, Քասաղի սարաւանդն է այն, խճուղին պարտեզների սիրտն է պատուել: Օհանաւան գիւղն է, Մակուից եկած հայերն են այն հիմնադրել: Երեւի գիւղատեղի Յովհաննու վանքի անունից են իրենց նոր շէնք անուանել Օհանաւան: Մակուն բերդաքաղաք էր եղել Մեծ Հայքի Վասպուրական նահանգում: Ըստ աւանդութեան, այնտեղ նահատակուած է եղել Հայաստանում Քրիստոնէութեան քարոզիչ՝ Թադէոս Առաքեալը, որի յիշատակման համար Մակուի մօտ կառուցել էին Սուրբ Թադէոսի-Թադէի վանքը, որտեղ իրանահայերը ամէն տարի ուխտագնացութեան են գնում: Այնտեղ էին հանգրուանում Արեւմտեան Հայաստանից ժամանած ֆեոտայիներ, գինուած խմբեր, որ գալիք կուրիներին նապապարտաւորուէին: Այնտեղից էին վարդանի ու խիզաբի հայտնի Նիկոլ Դումանի հինգ հարիւր դիւցազունները կազմակերպել իմաստորի արշաւանքը: Արեւազալին, հրազէնների միաժամանակեայ վրէժի կրակով, մարել էին քրտկան Մագրիկ ցեղի լոյսը, մարել քիւրտի յոխորտանքը: Դուք արեւ աստուծոյ արիացիներ, այդ որտեղից այդքան գուլթ էր յորդել ձեր հոգիներում, եւ Մագրիկիցիների կանանց ու փոքրերի համար ճանապարհ էինք բացել որ չբռնեն, ցեղի առաջնորդը կանացի շորերով նրանց հետ էր եղել:

Ճանապարհի եզրերին դարձեալ դոյլերով միրգ էր: Ժամանակին այստեղ էինք գալիս Օհանաւանի ու Հասունացող ծիրան գնելու: Բարձրադիր այս տարածքի ծիրանը Արագածի ձիւնոտ հովիտների համն ունէր: Ասում են, հայոց հին աստուածներն են այն աստղերի կրակից պոկել ու բերել հայոց աշխարհ, այնտեղ են հոսել կալիում, արծաթ, մագնեզիում, երկաթ, ֆոսֆոր, վիտամիններ, սպիտակուցներ, ածխածնի: Ջարմանահրաշ, երեւի ոչ մի պտուղ նմանը չէ:

Ճանապարհի աջ կողմին կարբին է: Քասաղ գետի սարաւանդը, այդ ու հայոց բազում շէնք է իր ափի վրայ պահում: Հայ շինականները նրա լանջերի դարաւանդներին պարտեզներ են հիւսել: Հայոց ամէն շէնք իր հէքիաթն ունի, ամէն շէնք իր մաքառումների առասպելն

ունի, ափսոս որ ամէն շէնքով սելճուք է անցել, կուռել էին, յաղթել էին, պարտուել էին, սակայն գոյատեւել էին: Օսմանցի Օղուզ թուրքը, Անդրկովկասին տիրելու պատերազմում յաղթել էր Երեւանի խանին, որը նահանջելով անպաշտպան էր թողել մերձակայք բնակավայրերը: Պաշարել էին կարբին: Նրա բնակիչները գիւղի մատոցներն ու իրենց տները ամրոցի էին վերածել: Պաշարուած կարբեցին վճռական դիմադրութիւն էր ցոյց տուել, թուրքը առաջարկել էր բանակցել նրա առաջնորդներ՝ Աղաբաւի, Սարգիսի, Պողոս ու Աւագի հետ, որոնք համաձայնել էին գինաթափուել, պայմանաւ որ թշնամին դադարեցնէր պաշարումը ու հեռանար նրա մատոցներից: Եթէ պատրաստ չես ինքնապաշտպանութեան, եթէ հայրենի հողի մաքառման տենչով, բու զաւակների արեամբ այն շիկացնելու կորով չունես՝ դատապարտուած ես կործանման: Ահա այդպէս կործանուեց արեւմտեան կողմն հայոց աշխարհի: Եւ հիմա ընկած աշխարհի դուներ՝ ասում ենք ցեղ են սպանել, ամօթ չէ՞...: Ձեռքերս դէպի կարբեցիների շէնք պարզած, ողջոյն եմ ասում նրանց կուռին:

Ճանապարհի ձախ կողմին փարպին է: Այս շէնքում է, որ 447 թուականին, հայոց երկիր այցի է եկել Ղազար անուկով մի մանչ, որը դարերով քայլում է հայերի հետ՝ որպէս Ղազար Փարպեցի պատմիչ: Հայաստանի մարզպան՝ Վահան Մամիկոնեանը պատուիրել էր նրան գրել «Պատմութիւն Հայոց»ը: Փարպեցին իր «Պատմութիւն»ը գրել էր Բիւզանդիայի ու Պարսկաստանի միջև Հայաստանի բաժանման 387 թուականից յետոյ պատահած դէպքերի պատմամբերով: Փարպեցին դիւցազներգօրէն նկրագրել է Վարդանանց պատերազմը եւ Վահան Մամիկոնեանի պարսիկների հետ կնքած Նուարսակի դաշնագրի մասին:

Ինքնաշարժը սարաւանդի հանդերձում բացուած խճուղիով գնում է վերել, գնում է Արագածի փէշերին հպելու, հովանալու նրա պաղ հովիտների շունչով: Ես էլ եմ թռչում... դէպի իմ ծննդավայր, որսորդ հայրս է լերան լանջի թաքստոցում կանգնած թռչունների ձախրանքն էր սպանում, դաժան է մարդ արարածը, սպանում է երազ, սպանում է ցեղ:

Խճուղիի աջ կողմին Արտաշաւանն է, ճանապարհի ամէն շէնք կարծես պարտէզ լինի: Այս նախալեռնային գօտում ծիրանենին, խնձերոսին, ընկոյզենին, տանձենին որտեղից են այդքան համ ու բուրմունք ամբարում իրենց թեւերից ընկած պտուղներին: Հայերը, ռուսի հեռու տափաստանների պաշտպանութեան մարտերում, հարիւր հազարներով զոհուեցին, հայկեան դիւզազնութեամբ հարիւրներ հերոսացան, որոնց յաւերժացման համար շէնքեր, փոռոցներ անուանակոչեցին: Այդ կուրիներում քաջացած Արտաշը՝ Արտաշաւան դարձած, նրա ոգու ջահն է բազմել այս սարաւանդի աւանում:

«Ռուսի ոտքը» հայոց աշխարհ եկաւ տիրելու համար, ասել էին Հայաստանն առանց հայերի: Հայեր գինուորագրուել էին նրա բազում մարտերին, հարիւրաւոր զորապետեր բանակներ էին տարել կուռի: Նրանց հողին հայկեան արիւն լեղուեց, ինչքան երազներ մարեցին: Իսկ հիմա, ազգայնական

մոլոցքով հիւանդ ռուս տականքներ, իրենց երկրում սպանում են հայերի՝ հայլինելու համար: Այդ ինչ արիւն է հոսում նրանց սրտերում, թուրքի նման սպանում են միայն հայ լինելու համար: Թաթարները երկու-երեք դարեր տիրել էին նրանց հողին, ինչ իմանաս, նրանք արդեօ՞ք իրենց ծիններից բաժին չէին թողել այնտեղ: Ափսոս հայերի յեղած արեան, ափսոս նրանց երկրում հայերի վառ իմաստութեան լոյսին, հրաշակերտումների արարմանը:

Հայեր եւ օտար գբօսաշրջիկներ լեցուն էին: Ես էլ էի ինքնաշարժի դուրս եկել: Հարթակում կանգնել էին բարձրահասակ երեսուն վեց քանդակներ: Հայերէն տառերի ջահերն էին նրանք, հայոց լեռների ընդերքի կրակից ժայթքած կարմիր քարեր, որոնց երեսներին ծաղկել էին Արագածի լանջերի ալուան ծաղիկներ, պատուած դէմքերով նուներ, կարմիր խաղողի ողկոյզներ, ծառերին մագլոցող բաղեղներ: Մօտեցայ իւրաքանչիւրին, շոյցի նրանց իմաստութիւնը, շոյցի իմ սրտում կաթած նրանց լոյսը, փաթաթութեցի նրանց, սարսուց հոգիս: Սաւառներ իմ հայրենի գիւղի դպրոց, թովմաս վարժապետի հետ Ա, Բ, Գ բարբառելու: Մաշտոց դարձած Մեսրոպի հոգու խոյանքի լոյսով ծնուեցին հայոց երեսուն վեց տառերը, որոնց որպէս ազգի լինելիութեան ջահեր բռնած տարաւիր աշխարհի շէնքերի մանչերի սրտերին լոյս կաթելու: Նրանցից իւրաքանչիւրը հայու մտքի իմաստութեան մէկ հնչիւն է, որը իր մտքի տարողութեան հօրութեամբ ընդունակ է արտայայտելու նոյնքան հնչիւններ, բազում ուրիշ ազգերի իմաստութիւնը ընդունակ էր արտաբերելու միայն քսան, քսան չորս հնչիւնների տառեր:

Աւետում են որ հեթանոս հայերը արիական-հնդեւրոպական իրենց նախնիների ամենահին տա-

ռերով էին գրութիւն յօրինել: Դպրութեան Տիր աստուածն էր տիեզերքի աստղերից այն բերել իրենց մեհեաններ, որոնց մեհեանագրեր՝ աստուածների մեհեանների գրեր էին կոչել: Այրել էին նրանց հեթանոս աստուածների տաճարներում, ափսոս: Սակայն նրաց լոյսը ճառագել էր Տարօնի Հացեկաց գիւղի իմաստուն Մեսրոպ վարդապետի մտքի տեսիլքին, որը այն դրօշմել էր մագաղաթի վրայ, այն որպէս լոյս տարել ցանելու իր ցեղի մանչերի սրտերին: Եւ այդ գրերով Գողթան երգիչները Վահագնի արեւագալ ծնունդը աւետեցին, Նաւասարդը երգեցին, առաւօտեան լոյսի արեգակը փառաբանեցին: Եւ այդ գրերը որպէս սպառնալից գինուորներ, իրենց ցեղի առաջ լոյս փռած՝ տանում են նրան դէպի յաւերժութիւն:

Եւ այդ լուստտ յուշարձանների արարումը մտայղացել էր իրականացնելու Ապարանցի զաւակ՝ Աղուան Յովսէփեանը, այժմու Հայաստանի Հանրապետութեան գլխաւոր դատախազը: Այդ նար էր եղել նաեւ, որ հարիւր հազարաւոր հայերին ծիրանափողերով պարի տարել իրենց Արայի Գահի՝ Արագածի, շուրջ բոլորը, որոնց հայոց հողին հպման տրոփիւնը որպէս երկրի ցնցում գրանցել էին աշխարհի ազդանշանային սարքերը:

Յուցանակ է խճուղիի աջին՝ հայերէն Քուչակ, նաեւ ռուսերէն: Առաջ պարտադիր էր, իսկ հիմա ինչու ամէն տեղ նաեւ ռուսերէն, կարող է դեռ չեն բուժուել ռուսամոլութիւնից: Քուչակ՝ բանաստեղծութեան արքայից արքայ Չարենցն է այն կոչել «Նարեկացու Քուչակի պէս լուսապսակ ճակատ չկայ»: Ժողովուրդի կողմից, որպէս սիրուած երգիչ-աշուղ, Նահապետ էին մկրտել Վանցի Քուչակին: Հայ միջնադարեան քնարերգութեան տաղանդաւոր ներկայա-

Շարք էջ 17

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ... ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ...

Մեծ Ժողովրդականութիւն Վայելող Կլէնտէլի AMGA 280-րդ Ալիքը Այժմ Կը Սփռուի GlobeCast

Արբանեակային Հեռատեսիլով Ամերիկայի, Գանատայի եւ Մեքսիկոյի Ամբողջ Տարածքին

Դուք Կրնաք Դիտել Հայաստանեան Լուրեր - Քաղաքական Վերլուծութիւններ երաժշտական Հաղորդումներ - Եւայլն

Մանրամասնութիւններու Համար Հեռաձայնել 818.547.9696

ԴՊՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՏԻՐ ԱՍՏՈՑՈՅ ՏՕՆԸ

Շաբաթականում էջ 13-էն

Լասարից ճիշտ 101 օր չեստոյ ներկայ հիւլեան տոմարի Յունիս ամսուակայ 29ին: (մեր տոմարում ամսուակայ ամէն մի օրը ունէր իր յատուկ անունը, եւ ամսուակայ 11րդ օրը կոչուում էր Երագամոյն):

Կարեւոր է նշելու, որ այս մեր տօնը եւս Աքամենեան դինաստիայի Արտաքսերքսես Բ. թագաւորը (մ.թ.ա. 405-423) երբ մ.թ.ա 395 թ. իր մայրաքաղաքը Բաբելոնից տեղափոխեց Համադան ու Շուշ եւ Հայոց Միհր, Անահիտ եւ Տիր աստուածները պաշտամունքը ներմուծեց Պարսկաստան, այս տօնն էլ Տիր աստծոյ հետ ներթափանցուեց եւ սկսուեց կիրառուել պարսիկներէ եւ գրադաշտականների մօտ, որոնք այդ աստծու անուամբ 4-րդ թիւր (Տիր) ամսուակայ 15-րդ օրն, 2

(Դեյ բե Մեհր օրը) տարուակայ 105րդ օրն է, սկսեցին տօնել:

Յետագայում մ.թ. 9-րդ դարի պահլաւերէն գրուած Բոն դահեշ-նում այս տօնը կապակցեցին արարչութեան գործընթացին եւ ըստ այդ կրօնական գրքի 2րդ գլխի 23րդ հատուածի այդ օրը արարիչ Ահուրա Մազդան Չուրը արարեց: Եւ այսպէս, Հայոց հին տոմարի չորրորդ ամիսը Տիր աստծու անունով կոչուել է Տրէ կամ Տրի, ծիածանը՝ Տիրական կամ Տրական գօտի:

Հայաստանում Տիրի անունով ստեղծուել են մի քանի տեղանուններ եւ անձնանուններ: Ահաւասիկ՝ Տիրինկատար (լեռ), Տիրակատար (քաղաք), Տիրաուիճ (գիւղ), Տրի (գիւղ), անձնանուններ՝ Տիրան, Տիրատուր, Տիրայր, Տիրիբազ, Տիրոց, Տրդատ, եւայլն:

ԷՋԵՐ ԵՒ ՆԻԻԹԵՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

Շաբաթականում էջ 15-էն

տանմանի մը պէս, տեղ տեղ քիչ մը շուշլանքով բայց տեղին:

Այսինքն վերջնեկը ես եմ, եւ քանի որ սոյն հրատարակութիւնը կը կրէ Ա. հատոր նշումը, ուրեմն վերջինը չեմ: Ինծի հետեւողներ պիտի ըլլան:

Պէտք Սիմոնեանի հայ մամուլի էջերէն տրուածները անպայման

ԱՆԹՈՒԱՆ ՏԸ ՍԵՆԹ-ԷՔԶԻԴՊԵՐԻԻ «ՓՈՔՐԻԿ ԻՇԽԱՆԸ»

Շաբաթականում էջ 15-էն

լու համար, կ'արժէ կարդալ Ռ. Հատտէճեանի «Յուշատետեր 44 – Բնանկարներ» հատորը, որ լոյս տեսաւ Իսթանպուլ, 2004-ին):

Ուրիշ մոլորակի վրայ կայ «գործարար» մը, որ աստղեր հաշուելով կը գբադի, կարծելով որ աստղեր իրեն կը պատկանին. գաղափար չունի գործի մը օգտակար ըլլալու, պիտանի ըլլալու մասին:

Անշուշտ, այս պատմութեան բոլոր տիպարները ժխտական չեն: Օրինակի համար, հինգերորդ - եւ ամենէն պզտիկ - մոլորակի վրայ կայ լապտեր եւ լապտերավառ մը: Երբ կը վառէ, նոր աստղի մը կամ ծաղիկի մը կեանք կու տայ: Գեղեցիկ գբադում է եւ իսկապէս օգտակար գործ է, որովհետեւ գեղեցիկ է:

«Փոքրիկ Իշխանը» այնքան շատ դասեր կը պարունակէ, որ կարելի չէ ամէնը յիշել, սակայն պէտք է հիմնականները տալ հոս:

Մարդ պէտք չէ մոռնայ իր մանկութիւնը, անմեղութեան այն շրջանը, երբ անհամար հարցումներ կը ծագին, հրացումի անհաշիւ պահեր կ'ըլլան:

Երախաներուն նուազապաշտութիւնը (minimalism) մեծերու կողմէն չի հասկցուիր:

Մեծերը, որոնք երեւակայութեան թուիչքներ կատարելու ունակութիւնը կորսնցուցած են, երախաներուն կը թելադրեն իրական կամ գործնական գիտութիւններու ծիրէն ներս պարփակուիլ: Ըստ մեծերուն, այս վերիններով գբադիլը փաստ է «առողջ բանականու-

պէտք է սպուլին հատորով որպէսզի մենք ունենայինք սփիւռքի մօտաւոր գրական համայնապատկերը:

Միայն էր նման հատոր մը չունեալը գոր հրատարակութեան տուած է կիւլպէնկեան հաստատութիւնը, շնորհակալութեան արժանի այս գործը լոյսին բերելով:

Կը սպասենք Բ. հատորի հրատարակումին:

թեան տէր մարդու»:

Այն ինչ որ տեսանելի չէ չափահասներուն, տեսանելի է փոքրիկներուն, որուն մարմնացումը փոքրիկ իշխանը կը հանդիսանայ:

Չափահաս ու իսկացի կարծուած մարդիկ շատ անգամ վճիռ կու տան՝ աւելի արտաքին երեւոյթէն կրած իրենց տպաւորութեան հիման վրայ, փոխանակ բուն երեւոյթը առարկայական աչքով նայելու:

Չափահաս մարդիկը ճանաչողութեան պակաս էր տառապին:

Կարգապահութիւնը կեանքի օրէնք է. մարդ պէտք է կարեւորը անկարեւորէն զանազանել գիտնայ:

Երբ մէկը ոգեւորուած է ստիպողութեան եւ անհրաժեշտութեան զգացումներով, այն ատեն ձեռնարկած գործը յաջողութեամբ կը պսակուի:

Մարդիկ կան, որոնք նոյն պարտէզի մէջ 5,000 վարդ կը մշակեն եւ չեն գտներ փնտրածներն... մինչդեռ փնտրածներն կրնան գտնել մէկ վարդի եւ կամ քիչ մը ջրի մէջ... բայց աչքերը կոյր են: Հարկ է սրտով փնտրել:

Բացի իր խորիմաստ բովանդակութենէն, գրախօսուող այս հատորը ուրիշ առաւելութիւն մըն ալ ունի: Գիրքը, որ ընտիր թուղթի վրայ տպուած է, օժտուած է յիսուն գունաւոր գծագրութիւններով, որոնք հեղինակին իսկ գործերն են:

Այս եզակի գիրքէն օրինակ(ներ) ստանալու համար, դիմեցէք հայկական գրախանութիւններուն եւ կամ Յովհաննէս Ոսկերիչեանին. 610-325-9356 կամ vosky@verizon.net:

ՆԻԳ ԱՊԱՐԱՆ

Շաբաթականում էջ 16-էն

ցուցիչն է եղել, հեղինակը աշուղական բազմաթիւ երգերի, առաջինը հայ աշուղներից: Ընդարձակ է Քուչակ աւանը, ձմրանը ցրտաշունչ է, այնտեղ ազիներ չկան, ծառերը կը մրսեն ու չեն մայրանայ ծաղիկով: Քուչակի մոտաքի աջ խճուղուց բազում անգամներ գնացել եմ Քասաղ գետի վերին հոսանքի ջրերը բարձր ամբարտակով պատնէշած Ապարանի Զրամբար: Արագածի ու Ծաղկունեայ լանջերին եկած ծաղկոտ հովիկներ շունչը ըմբռնելու համար հանգստեան տներ, մանուկների ճամբարներ էին հիմնել: Ամբանը բազմամարդ էին լինում ջրամբարի ափերը: Այն ծովում էր տասը քմ. երկարութեամբ ոլորապտոյտ ձորակներով, այնտեղ էին հաւաքում Արագածի ձիւնոտ ջրերը: Հայոց հողի հետ յափշտակել են նաեւ վան ու Ուրմիա ծովերը, գերավարել հրաշագեղ առասպելական Փարաւանն, մեզ հետ է մնացել երկնքից հայոց լեռների գիրկը իջած կապուտակ Գեղամայ ծովը: Հայերը, պատնէշելով իրենց լեռները իջած ջրերը, ծովակներ են արարել: Այնտեղ հանգչած ջրերը ջրանցքներով հոսում են հայոց արտեր, ու այգիներ:

Ամբանը, Ապարանի ջրամբարի ջրերը հոսում են Արգնի-Շամիրամ ջրանցքով: Ինչու են մեր Արա Գեղեցիկ թագաւորին սպանող վաւաշոտ ասորեստանցու անունով կոչել շէներ, աւաններ, ջրանցքներ: Եւ նոր ժամանակների մի նախարարի քնաքարով ինչպէս էին հայոց տիկնայք կամեցել «Շամիրամ» անունով քաղաքական կուսակցութիւն հիմնել, որը երեւի «Նուարդ»ի անէծքով արագ փլուեց: Մի քանի հազարամեակներ առաջ, հայոց Արամէ Արարատեան թագաւորութեան արքաները ջրանցքներ էին փորել, որպէսզի իրենց Տուշպա քաղաքի այգեստանները ոռոգէին, մինչեւ այժմ ջուր է հոսում վանի այգիներին, Հրազդանի կիրճից դէպի երեւանեան «Տալմաչի Պաղեր» ու էջմիածին: Ինչու էին հայերը Տուշպայի այդ ջրանցքը նաեւ կոչել Շամիրամի ջրանցք: Որպէսզի հայերին բնիկ չհամարէին, այլազգի գիտնականները նենգափոխել են արիական հայ ցեղի անցեալը: Արմէն Արամէ արքայի հիմնադրած Աստուաշեան Արարատեան թագաւորութեան այդ հարստութեան թագաւորների քարէ սեպա-

գիր արձանագրութիւնները վերածել են ասորական լեզուի «բանալի»ով: Զգիտես ինչպէս, երեւի մտացածին, նրանց երկիրը ընթերցել են Ուրարտու: Արդեօք հայ գիտնականներ չպիտի կարողանան կարգալ այդ արձանագրութիւնները ուրիշ «բանալի»ով եւս եւ հաւատացէք, այն հայերէն պիտի հնչի, ինչպէս Շուճերական արձանագրութիւնները հայերէն է ընթերցում հայ իմաստուն մի այր: Աքեմենեան Դարեհ Բ. վշտասպեան արքայի Բիհիստունեան էլամերէն, Ասորերէն ու Արամերէն լեզուներով ժայռեղէն արձանագրութեան մէջ նոյն այդ տարածքի երկիրը վերոյիշեալ երկու լեզուներով արձանագրուած է Արմինիա, իսկ ասորերէն լեզուի մասով՝ Ուրուաշտու: Այն երկրի անուանում է եղել, թէ պարզապէս նրանց կողմից այդ տարածքը բնութագրող յատկանիշ, ինչպէս Նայիրի՝ գետերի, կրակի երկիր: Մնապարծութիւն չէ, որ մեր պատմութեան «պողոտայ» ներով քայլենք, ծանինք մենք մեզ, որ արմենական հայկեան ոգի պայթի մեր սրտերում, մնացել ենք անու, թող չխամրի նրա արեւը մեր հոգիներում:

Ապարանի շրջան, այնտեղ բացուած ճանապարհով գնում եմ բարեւելու նրա եզրերին յառնած շէները: Արագածի ու Ծաղկունեայ լեռները բացուել էին ու իրենց փէշերին ընդարձակ դաշտավայր արարել: Գեղամայ ծովից էլ է բարձր այն, ամառը անուշ հովիտներ են գալիս լեռներից, իսկ ձմրանը ցուրտ է, ձիւնոտ է այնտեղ, շատ ցուրտ է: Այնտեղ արտերում Արագածի ցուրտ հովիկները ցորեանի հասկերին օրօր են անում: Երբեւիցէ դիտել էք կանաչ դաշտերի հասկերի վարսերի դողը, շնչել էք բուրմունքը ցորեանի ծաղիկի, հպել էք արեւից շիկնած նրա քիստերին եւ արդեօք նրանց սարսուռը չի հոսել ձեր սրտերում: Այդ հասկերում արեւը հանապազօրեայ հաց է արարում: Ես, մանչ եղած ժամանակ քայլել եմ իմ ծննդավայրի արտերում, ձեռներս եւ դէմքս են շոյել հասկերը, նրանց քիստերի սարսուռն է տենչում հոգիս: Կանաչ հասկերից փուռը եմ կապել, դեռ չհասունացած ցորենի հասկերը վառել կրակի վրայ, տրորել ամիս մէջ եւ կանաչ հաց ճաշակել: Դաշտերում, այգիներում, պարտէզներում՝ արեւի, լոյսի արարման տիեզերական խորհուրդն է հրաբխում:

ՔԱՉ ՆԱԶԱՐ
ՈՒՂԻՂ ԵԹԵՐ ՇՕ
Ամէն Կիրակի երեկոյեան
Ժամը 10:00-ից 12:30
Կլէմտէյի 280-րդ կայանից

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ
ՀԵՌՈՒՍՏՍԵՍԻԼԻ ՅԱՅՏԱԳԻՐԻ
ԺԱՄԱՆԱԿԱՅՈՅՑԸ
CHARTER CABLE 280-ՐԴ ԿԱՅԱՆ
(ԿԼԵՆՏԵՅԼ, ՊԵՐՊԵՆՔ, ԼԱ ՔՐԵՍԵՆՆՕՒ)
GLOBACAST SATELLITE
ՀԻՆԳՇԱՔԹԻ ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ ԺԱՄԸ 10:00-11:00

www.massisweekly.com
massis2@earthlink.net

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՖՈՒԹՊՈՒԼԻ ԱՌԱՋՆՈՒԹԻՒՆ «ՓԻԼՆԻԿ»Ը ՅԱՂԹԵՑ «ԱՐԱՐԱՏ»ԻՆ

Ֆուտբոլի Հայաստանի առաջնությունում կայացրան 14-րդ տուրի հանդիպումները: Տուրի կենտրոնական հանդիպումը տեղի ունեցավ «Փիլնիկ» մարզադաշտում, որտեղ ախոյեան «Փիլնիկ»ը 1:0 հաշվով առաւելութեան հասավ առաջատար «Արարատ»ի նկատմամբ: Ընթացիկ մրցաշրջանում սա «Փիլնիկ»ի առաջին յաղթանակն էր արարատցիների նկատմամբ:

«Փիլնիկ» – «Արարատ»

Եւս մեկ կենտրոնական հանդիպում կայացավ «Միկա» մարզադաշտում, որտեղ մրցեցին «Միկա»ն եւ «Բանանց»ը: Հիւրերը այս խաղում առաւելութեան հասան 3:1 հաշվով: Բոլոր 4 գնդակներն էլ խփեցին լեգենտներ ֆուտբոլիստները:

Կապանում «Գանձասար»ը խոշոր 4:1 հաշվով պարտութեան մասնեց «Ուլիս»ին:

Անակնկալ գրանուեց «Կիլիկիա» - «Շիրակ» խաղում, որում տանտէրերը առաւելութեան հասան 2:1 հաշվով:

Հայաստանի առաջնութեան 2-րդ շրջանը գրեթէ ավարտուած է: Պէտք է կայանան միայն յետաձգուած 2 հանդիպումներ, որոնցում «Միկա»ն պէտք է մրցի «Բանանց»ի եւ «Փիլնիկ»ի հետ: 20 օրեայ ընդմիջումից յետոյ կը սկսի առաջնութեան 2-րդ կէսը, որում կը կայանան 3-րդ եւ 4-րդ շրջանները:

- «Փյունիկ» - «Արարատ» 1-0
- «Միկա» - «Բանանց» 1-3
- «Գանձասար» - «Ուլիս» 4-1
- «Կիլիկիա» - «Շիրակ» 2-1

14-րդ տուրից յետոյ մրցաշարային աղիւսակը ունի այսպիսի տեսք.

	Խաղ	Ցաղ.	Հաւ.	Պարտ.	Կօլ	Կէտ
«Արարատ» Երեւան	14	9	2	3	22-11	29
«Միկա» Աշտարակ	12	7	3	2	19-10	24
«Բանանց» Երեւան	13	7	3	3	18-9	24
«Փիլնիկ» Երեւան	13	7	3	3	13-6	24
«Գանձասար» Կապան	14	6	3	5	20-16	21
«Ուլիս» Երեւան	14	4	1	9	10-16	13
«Շիրակ» Գիւմրի	14	3	2	9	8-19	11
«Կիլիկիա» Երեւան	14	2	1	11	9-25	7

ԱՐԿԱՂԻ ԱՆԴՐԵԱՍԵԱՆԸ ՀԵՌԱՑԱԻ «ՄԻԿԱ»ՅԻՑ

Հայաստանի 2007թ. պրոնզէ մետալակիր «Միկա»յի գլխաւոր մարզիչ Արկաղի Անդրէասեանը հեռացել է գբաղեցրած պաշտօնից: Հայաստանի ընթացիկ առաջնութիւնում նրա գլխաւորութեամբ «Միկա»ն ընթանում էր 2-րդ հորիզոնականում:

«Միկա» ակումբի գլխաւոր քարտուղար Արմէն Պետրիկեանը «Ա1+»-ի յայտնեց, որ Անդրէասեանը հեռացել է առողջական խնդիրների պատճառով. «Անդրէասեանի փոխարէն «Միկա»յի գլխաւոր մարզիչ պարտականութիւնները ժամանակաւորապէս կատարում է Իշտուան Սեկեչը, որին կ'օգնեն Լեւան Նոզրիան եւ Ալիոշա Աբրահամեանը»: Իշտուան Սեկեչը, որը նախկինում յայտնի ֆուտբոլիստ է եղել, մարզչական մեծ փորձ ունի: ԽՍՀՄ-ի օրօք նա մարզել է մի շարք բարձրագոյն խմբի ակումբներ, որոնց թւում Լվովի «Կարպատներ»ը: ԽՍՀՄ փլուզումից յետոյ աշխատել է մի շարք ռուսական թիմերում:

ՇԱԽՄԱՏԻ ԱՇԽԱՐՀԻ ԿԱՆԱՆՑ ԱՌԱՋՆՈՒԹԵԱՆ ԼԻԼԻԹ ՄԿՐՏՉԵԱՆԸ ԿԸ ՄՐՑԻ ԱԲՍՐԻԱՑԻ ԵՒԱ ՄՈՁԵՐԻ ՀԵՏ

ՖԻԴԵ-ն անցկացրել է Օգոստոսի 28-ից Սեպտեմբերի 18-ը Նալչիկում կայանալիք շախմատի աշխարհի կանանց առաջնութեան մասնակիցների 1-ին փուլի վիճակահանութիւնը: Առաջնութիւնն անցկացուելու է նոկաուտ համակարգով: Շախմատիստուհիները իւրաքանչիւր փուլում զոյգեր կը կազմեն եւ երկու պարտիայից բաղկացած մրցախաղում կ'որոշեն յաջորդ փուլի ուղեգրի տիրոջը: Հարկ եղած դէպքում մրցակիցների միջեւ կ'անցկացուի լրացուցիչ մրցախաղ:

Առաջին փուլում Հայաստանը ներկայացնող Լիլիթ Մկրտչեանը կը մրցի աւստրիացի Եւա Մոզերի հետ: Իսկ ԱՄՆ-ում բնակուող Կատերինէ Ռոհոնեանի մրցակիցը կը լինի Նատալիա Ժուկովան (Ուկրանիա): Առաջնութիւնը կը մեկնարկի Օգոստոսի 29-ին: Երկու ուժեղագոյն շախմատիստուհիները, որոնց կը յաջողուի յաղթահարել նախորդ փուլերը, եզրափակիչ մրցախաղում կը վիճարկեն աշխարհի ախոյեանուհու տիտղոսը: Եզրափակիչը բաղկացած կը լինի 4 պարտիայից: Ոչ-ոքի արդիւնքի դէպքում կը նշանակուի լրացուցիչ մրցախաղ: Ախոյեանուհին յայտնի կը դառնայ Սեպտեմբերի 18-ին:

ԾԱՆՐԱՍԱՐՏՈՒՄ ՀԱԲԱՍԱՐԸ ՉՈՒՆԵՆՔ

Կովկասեան երկրների մարզական կեանքին նուիրուած յօդուածաշարում այսօր կ'անրադառնանք անհատական առաւել մասսայական 3 մարզաձեւերին:

ԸՍԲԶԱՍԱՐՑ

Այս մարզաձեւը մեծ մասսայականութիւն է վայելում 3 երկրներում, սակայն վրաստանի հաւաքականի ունեցած յաջողութիւնները ըմբշամարտում շատ աւելի մեծ են քան Հայաստանինը եւ Ատրպէյճանինը: Խորհրդային տարիներին վրաց ըմբշները բաւական յաճախ էին օլիմպիական մետալներ նուաճում եւ միանգամից 10 օլիմպիական ախոյեան ունեն: ԽՍՀՄ փլուզումից յետոյ վրացի ըմբշներին ոսկէ մետալի արժանանալ չի յաջողուել, փոխարէնը նրանք մի քանի պրոնզէ եւ արծաթէ մետալներ են նուաճել: Իսկ ահա Հայաստանը, որը ԽՍՀՄ-ի օրօք ընդամէնը 2 ոսկու էր արժանացել (Լեւոն Զուլֆարլիեան՝ յունահռոմէական ոճ-1988թ. օլիմպիական խաղեր, Իսկանդար Մնացականեան՝ յունահռոմէական ոճ - 1992թ. օլիմպիական խաղեր), կարողացել է ախոյեան ունենալ նաեւ անկախութեան օրօք:

Այդ մետալը 1996թ. օլիմպիական խաղերում նուաճել է Արմէն Նազարեանը, որը ներկայումս հանդէս է գալիս Պուլիկարիայի դրօշի ներքոյ: Եւրոպայի եւ աշխարհի առաջնութիւններում վերջին տարիներին առաւել յաջող են հանդէս գալիս Ատրպէյճանի ներկայացուցիչները: Յամենայնդէպս օլիմպիական խաղերի ուղեգրեր ամենաշատը հենց նրանք են նուաճել, իսկ այդ ուղեգրերը խաղարկուած են հիմնականում աշխարհի եւ Եւրոպայի առաջնութիւններում, ինչպէս նաեւ վարկանիշային մի քանի մրցաշարերում: Ազատ ոճում Ատրպէյճանը ուղեգիր է նուաճել բոլոր 7 քաշերում, Հայաստանը միայն 4-ում, իսկ վրաստանը՝ 5-ում: Յունահռոմէական ոճում Հայաստանը եւ Ատրպէյճանը վարկանիշներ ունեն 6 քաշային կարգերում, վրաստանը՝ 5-ում:

Կանանց ըմբշամարտում Հայաստանը եւ վրաստանը ընդհանրապէս չունեն ուղեգիր, իսկ Ատրպէյճանը իրաւունք ունի ներկայացնել 3 մարզուհու: Եւրոպայի 2008թ. առաջնութիւնում Հայաստանը յունահռոմէական ըմբշամարտում նուաճեց 1 ոսկէ, 1 արծաթէ մետալ, Ատրպէյճանը 1 ոսկէ, վրաստանը 1 արծաթէ, 1 պրոնզէ, իսկ ահա ազատ ոճում մեր ըմբշները արդիւնքի չհասան, մինչդեռ վրաստանը ունեցավ 2 ախոյեան եւ 2 փոխ-ախոյեան, Ատրպէյճանը՝ 4 պրոնզ:

ԾԱՆՐԱՍԱՐՑ

Այստեղ Հայաստանի առաւելութիւնը բացայայտ է: Եւրոպայի վերջին 2 տարիների առաջնութիւններում մեր հաւաքականը գրաւել է 1-ին հորիզոնականը:

Հայաստանի 2007-08թթ. ունեցել է Եւրոպայի միանգամից 7 ախոյեան: Հայ ծանրորդները յատկապէս յաջող հանդէս եկան 2008թ. առաջնութիւնում, որտեղ կանանց եւ տղամարդկանց պայքարում ունեցանք 2-ական ոսկէ մետալ, մինչդեռ Ատրպէյճանը եւ վրաստանը ընդհանրապէս մօտ էին մրցանակային տեղ գրաւելուն:

Կանանց ծանրամարտում հարեւան երկրները ընդհանրապէս մասնակից չունէին, իսկ տղամարդկանց պայքարում լաւագոյն արդիւնքը 5-րդ հորիզոնականն էր: 2007թ. աշխարհի առաջնութիւնում եւս ամենաշատը Հայաստանի հաւաքականի ելոյթն էր, թէեւ մեր ընտրանին միայն 1 մետալի արժանացաւ: 77կգ քաշային կարգում աշխարհի փոխախոյեան դարձաւ Գէորգ Դաւթեանը: Ատրպէյճանը եւ վրաստանը դարձեալ մասնակցում էին միայն տղամարդկանց պայքարին եւ ոչնչով աչքի չընկան: Ամէն դէպքում ատրպէյճանցիներին յաջողուել է թիմային հաշուարկում լաւ արդիւնք ցոյց տալ եւ օլիմպիական խաղերին ներկայանալ 5 հոգանոց կազմով, սակայն մետալներ այս ծանրորդներից Ատրպէյճանում չեն սպասում:

Տղամարդկանց պայքարում նոյնքան ուղեգիր են նուաճել նաեւ հայ ծանրորդները, որոնք մեր գլխաւոր յոյան են յառաջիկայ խաղերում: Իսկ ահա վրացիները, որոնք օլիմպիական նախորդ խաղերում ախոյեան են ունեցել այս մարզաձեւում, Փեքինում կ'ունենան ընդամէնը 1 ծանրորդ: Ինչպէս արդէն նշուեց՝ կանանց ծանրամարտում վրաստանը եւ Ատրպէյճանը Եւրոպայի եւ աշխարհի առաջնութիւններում մասնակիցներ չեն ունեցել, ուստի գրկուած են նաեւ օլիմպիական խաղերին մասնակցելու իրաւունքից: Հայաստանը կանանց պայքարում ունի 1 ներկայացուցիչ:

Երիտասարդների եւ պատանիների, Եւրոպայի եւ աշխարհի առաջնութիւններում դարձեալ Հայաստանի առաւելութիւնը բացայայտ է: Մեր ծանրորդները վերջին տարիներին բաւական յաջող են հանդէս գալիս, մեծ թուով մետալներ նուաճում, իսկ վրաստանի եւ Ատրպէյճանի նուաճած մետալները նոյնիսկ գումարելու դէպքում Հայաստանին ցոյց տուած արդիւնքին չի հաւասարուի:

ԲՈՑՆԵԱՍԱՐՑ

Այստեղ առաւելութիւնը մի փոքր Հայաստանի կողմն է: Դրա վաւ ապացոյցը օլիմպիական խաղերի ուղեգիր նուաճած մարզիկների քանակն է: Հայաստանը 4 բռնքամարտիկ կ'ուղարկի Փեքին, իսկ վրաստանը եւ Ատրպէյճանը՝ 2-ական: Համեմատութեան համար նշենք, որ 2004թ. խաղերին Հայաստանը ունէր 1 մասնակից, վրաստանը՝ 2, Ատրպէյճանը միանգամից 9-ը:

Հայ բռնքամարտիկները յաջող հանդէս եկան 2008թ. աշխարհի առաջնութիւնում, որտեղ էլ նուաճեցին 3 ուղեգիր: Երկարատեւ ընդմիջումից յետոյ մեր մարզիկները սկսել են յաջող հանդէս գալ միջազգային ասպարէզներում: Ամէն դէպքում վարդիմիր Ենգիբարեանի, Դաւիթ Թորոսեանի, Սամսոն Խաչատրեանի, Իսրայէլ Յակոբ Կոխեանի եւ Նշան Մունչեանի պէս բարձրակարգ բռնքամարտիկներ այսօր մենք չունենք:

ՇՈՊԵՐԱՆՊԻՍ

Հանգուցեալ ՎԱԶԻ ՄԱՐՏԻՐՈՍ ԻՆԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆԻ մահուան քառասունքին առիթով՝ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Կիրակի, Յուլիս 20, 2008-ին, Ս. Պետրոս Հայց. Առաքելական Եկեղեցու մէջ, 17231 Sherman Way, Van Nuys, CA յաւարտ Ս. Պատարագի ժամը 11:00ին:

Սգակիրներ՝ Այրին՝ Մայլին Իգնատիոսեան եւ գաւակը Տիւրն Եղբայրները՝ Ալեք Իգնատիոսեան եւ գաւակները ձորճ Իգնատիոսեան եւ գաւակները
Հոգեհանգստեան պաշտօնէն ետք հոգեճաշ պիտի մատուցուի Եկեղեցու «Գարակէօզեան» սրահին մէջ:

ՅԱԲԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐԻԱՄ ՄԱԼՃԵԱՆԻ մահուան տխուր առիթով Նոր Սերունդ Մշակութային Միութիւնը իր խորագրաց վշտակցութիւնները կը յայտնէ հանգուցեալի ընտանեկան բոլոր պարագաներուն, մասնաւորաբար Տէր եւ Տիկ. Մինաս եւ Սոնա Մալճեանին:

ՅԱԲԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԱԼՊԵՌ ԹԻԻԹԻՆՃԵԱՆԻ մահուան տխուր առիթով (մահացած Պէյրութ, Լիբանան) Տէր եւ Տիկ. Ժիրայր եւ Քնարիկ Թիւթիւնճեան եւ գաւակները իրենց խորագրաց ցաւակցութիւնները կը յայտնեն հանգուցեալի տիկնոջ, գաւակներուն եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն:
Առ այդ \$100 տոլար կը նուիրեն «Մասիս» շաբաթաթերթին:

Հայ Թելեժամը Կը Վերադառնայ 18ը Ալիքի Վրայ

Ոչ թէ մէկ, ոչ թէ 2, ոչ թէ 3 ժամ, այլ Օրուան 24 ժամերը
Շաբաթը 7 օր անվճար

Հարկ չկայ բաժանորդագրուելու - 40 Յաւելեալ ալիքներ
Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար դիմել
Հայկական Թելեժամ (818) 982-2400

*****

The Armenian Teletime Is Back On Channel 18

Not 1 Hour, Not 2 Hours, Not 3 Hours But 24 Hours Per Day
7 Days Per Week, Free

No Subscription Fee - Plus 40 Additional Channels

For info call The Armenian Channel (818) 982-2400

Palm Springs

PALM SPRINGS ԱՐՉԱԿՈՒՐԴԻ զՆԱՑՈՂ ԳԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐԻ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Փալմ Սփրինգս գեղատեսիլ եւ կից լեռնային շրջանին, վարձու է տրուում լրիւ կահաւորուած մէկ ննջարան, մեծ նստասեւեակ, խոհանոց՝ բոլոր յարմարութիւններով, մինչեւ 5-6 հոգի գիշերելու տարողութեամբ Condo: Ունի մեծ լողաւազան, ջաքուզի, թեմիսի խաղաղաշտ, կանաչազարդ փիքնիքի տարածք, իր յատուկ կրակարաններով եւ 24-ժամեայ ապահովութեան սիստեմ:

Վարձման գներն են՝	
Ուրբաթ, Շաբաթ եւ Կիրակի՝	\$ 400
Long Weekend-ների համար՝	\$ 500
Մէկ շաբաթուայ համար՝	\$ 675
Մէկ ամսուայ համար՝	\$ 1450

Մանրամասների համար հեռաձայնել՝
(818) 246-0125

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՈՒԺԱՅԻՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Շաբուակուածէջ 6-էն

գօտութիւններ ընել ամերիկեան հողամասին տարածքներու վրայ, նահանգային, ծովային շրջաններէ մինչեւ Ալաբամայի խամուխտական հողերը, ուր «Caribou» կոչուած կենդանիներ կ'ապրին:

Մէկ խօսքով, Ամերիկայի ճարտարապետական եւ թեքնոլոգիք միտքը կրնայ, յարաբերաբար կարճ ժամանակի մը ընթացքին, քարիւղը եւ ուժային արտադրութեան այլ միջոցներ գտնել, օրինակի համար, ածուխային հարստութիւնը, քարիւղային մոլութեանէն ձերբազատուելու համար:

Առաջը կ'ըսէ թէ «դանակը ոսկորին հասած է» իսկ Պուշի իշխանութիւնը, իր ապիկար քաղաքականութեամբ, մօտ ատենէն պատմութեան կ'անցնի:

Նոր նախագահին կը մնայ, ով որ ալ ըլլայ անիկա, Պարաք թէ Մքքէյն, երկրի ուժային տագնապը լուծելու պարտականութիւնը: Իսկ եթէ Պուշէն ետք, աշխարհ անխոհեմութիւնը ունենայ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ նոր տագնապներ ստեղծելու, օրինակի համար, Իրանի վրայ յարձակում մը Իսրայէլի կողմէ, Ամերիկայի օգնութեամբ, կրնանք վստահ ըլլալ որ այսօրուայ քարիւղի կայուն պիտի գտնուի 7-9 տոլարի, մինչեւ Ամերիկա կարենայ ուժային այլընտրական միջոցներ գարգացնել:

Հասկանալիօրէն, 2008-ի ընտրութիւնները խիստ կարեւոր են ոչ միայն Ամերիկայի, այլ աշխարհի խաղաղութեան համար: Արդեօք կարելի է չուսալ որ ողջմիտ եւ խելացի իշխանութիւն մը կը հաստատուի այս մեծ երկրէն ներս, կարենալ գոհացուցիչ լուծումներ գտնելու ներքին եւ արտաքին ճակատի հարցերուն:

«ԱՐԵՒԵԼԱՅԱՅԵՐԵՆԸ ԱՆԳԼԻԱՍՈՍ ԱՇԽԱՐՅԻ ԳԱՄԱՐ»

Շաբուակուածէջ 8-էն

լով երկու լեզուներուն՝ հայերէնի եւ անգլերէնի միջեւ եղած տարբերութիւններուն եւ ընդհանրութիւններուն վրայ: Նոյնպէս, ըսաւ ան, որ գիրքին մէջ քերականութիւնը մատուցուած է ոչ թէ որպէս նպատակ, այլ միջոց հաղորդակցական ունակութեան համար: Քերականութեան կողքին, համամասնաբար հաշուի առնուած են լեզուի այլ բաղադրուցիչ մասեր, ինչպէս բառակազմութիւնը, հնչիւնաբանութիւնը, ուղղագրութիւնը եւ այլն: Ապա Սաքայեանը մէջբերեց գիրքը գրախօսող հայագետ Դաւիթ Գիւլգաղեանի խօսքերը. «Իր ներկայ կուռ կառուցով՝ այս գիրքը կիրարական լեզուաբանութեան նորագոյն նուաճումներու վրայ լեռնող կաղապարի մը նման է, որը կարելի է օգտագործել որեւէ օտար լեզուի դասագիրք կազմելու համար»:

Արձագանքելով դահլիճէն եկող առաջարկին, Սաքայեան խօսեցաւ նաեւ յաւելուածին որպէս գրքին երկրորդ բաժնին մասին, որ կարող է ինքնին մէկ գիրք համարուիլ: Ապա ան յաւելուածի կարեւոր բաժինները թուելէ յետոյ, կանգ առաւ յաւելուածին կեդրոնական մասին վրայ: Այնտեղ գետեղուած է

հայ ժողովրդական հեքիաթներու ու միջնադարեան առակներու, արձակ եւ չափածոյ գրական նմուշներու ստուար ծաղկաքաղ մը: Օտարագրի ընթերցողին համար հայ բանաստեղծութիւնները աւելի մատչելի դարձնելու նպատակով, չափածոյ գործերը կը զուգորդուին անգլերէն թարգմանութեամբ: Որպէս նմուշ, Սաքայեան կարդաց Սիլվա Կապուտիկեանի «Խօսք իմ որդուն» բանաստեղծութեան անգլերէն իր իսկ թարգմանութիւնը, որ արժանացաւ ունկնդիրներու ծափահարութիւններուն:

Եզրափակելով իր ելույթը, Սաքայեան ըսաւ «Արեւմտահայ իր քոյր-գրքի հրապարակումից ուղիղ ութ տարի անց, ահա սեղանին եմ դնում արեւելահայերէնի այս դասագիրքն ու այն ուղեկցող խտասկաւազը: Այս երկու գրքերը պարփակում են իմ գիտամանկավարժական 55-ամեայ աշխատանքի փորձը, ինչպէս նաեւ մեծ սէրս մեծաքանակ հայոց լեզուին հանդէպ»:

Հարց ու պատասխանի բաժինէ մը ետք, հանդիսավարը շնորհաւորական ու շնորհակալական խօսքով եզրափակեց այս եզակի երեկոն: Հիւրասիրութեան ընթացքին, ներկաները առիթ ունեցան մօտէն շփուելու հեղինակին հետ, եւ օրինակներ գնելու դասագիրքէն:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

Հիպնոսարուծութեան կեդրոն
դեկավարութեամբ՝
Փորձառու բժիշկ Արթին Սաղրեանի
Փասատիւնայի մէջ

Ամէն օր՝ առաւօտեան ժամը 10:00էն մինչեւ կ.ե. ժամը 3:00
Հասցէ՝ 1060 N. Allen Ave. 2nd floor Unit E
Pasadena CA 91104
Հեռախօս (818) 434-8118 միայն ժամադրութեամբ

«Միտք մարմնի վրայ» թուլացման (relaxation) միջոցաւ կը դարմանուին.

- Մարմնային քրոնիկ հիւանդութիւններ, արեան զերմնշում, շաքարախտ, ազմա, Եւայն:
- Մոլութիւններ - սիկարէթ, ալկոլ, քմրադեղեր, Եւայն:
- Հոգեկան տագնապներ - անձկութիւն, ընկճուածութիւն, վախ, անհանգստութիւն, Եւայն:
- Մանուկներու յատուկ վիճակներ - ADD, գիշերային մէզ, եղունգի կրծում, Եւայն:
- Ուսումնական եւ սրորթային բարելաւում

Mission Wine & Spirits

WE WILL BEAT ANY ADVERTISED PRICE!

JOHNNIE WALKER
Black Label
 Scotch Whisky
 17⁹⁹ 750ml
 46⁹⁹ 1.75L

JOHNNIE WALKER
Green Label
 Scotch Whisky
 39⁹⁹

JOHNNIE WALKER
Gold Label
 Scotch Whisky
 46⁹⁹

Hennessy
 COGNAC
 20⁹⁹ VS
 32⁹⁹ VSOP

Hennessy
 COGNAC
 XO
 94⁹⁹

JOHNNIE WALKER
Blue Label
 Scotch Whisky
 109⁹⁹

GREY GOOSE
 VODKA
 21⁴⁹

BELVEDERE
 VODKA
 19⁹⁹

SKYY
 VODKA
 8⁹⁹

Select Wines
 Assorted Varietals
 Starting at
 1⁸⁹

Don Julio
 AÑEJO
 TEQUILA
 35⁹⁹

Don Julio
 BLANCO
 TEQUILA
 24⁹⁹

TEQUILA
CAZADORES
 REPOSADO
 19⁹⁹

Ketel One
 VODKA
 18⁴⁹

PATRÓN
 TEQUILA
 SILVER or REPOSADO
 33⁹⁹

1785 E. Washington Blvd., Pasadena, CA 91104

(626) 794-7026 • (626) 794-7368

Near the corner of Allen & Washington • Open Monday—Saturday 9 am - 8 pm

www.missionliquor.com

*Minimum 12 Bottle Mix & Match • This ad expires on 07/23/08 • We reserve the right to limit quantities • Sales tax excluded

• Prices subject to change without notice • No checks or credit cards

All items are 750ml in size unless specified.